प्रथम आवधिक नगर विकास योजना

(आ.व.२०८१/०८२-२०८५/०८६)

मण्डनदेउपुर नगरपालिका

महादेवस्थान, काभ्रेपलाञ्चोक

बागमती प्रदेश

शव्द सार (Acronyms)

आ.व.	आर्थिक वर्ष
आ.वि	आधारभूत विद्यालय
कि.मि	किलोमिटर
के.जी	किलोग्राम
झो.पु.	झोलुङ्गे पुल
नि.मा.वि	निम्न माध्यमिक विद्यालय
पीपीपी	सार्वजनिक निजी साझेदारी
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
प्र. व. कि. मि	प्रति वर्ग किलोमिटर
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
मि	मिटर
मेटन	मेट्रिक टन
वि.व्य.स.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
रु:	नेपाली रुपिया
DCRN; DR	District Road
DPR	Detail Project Report
LISA	Local Governmnt Institutional Capacity Self Assessment
LLAP	Local Level Adoptation Plan
MEL	Monitoring, Evaluation and Learning
MTEF	Medium Term Expenditure Framework
MTMP	Municipal Transport Master Plan
NPHC	National Population and Housing Census
O&M	Organization and Management
ROW	Right of Way
VLR	Voluntary Local Review

विषय सूची

शव्द सार (Acronyms)	१
परिच्छेद १	४
परिचय	४
१.१ पृष्ठभूमि	४
१.२ औचित्य	४
१.३ आवधिक योजना र उद्देश्य	५
१.४ योजना तर्जुमाको नीतिगत तथा कानूनी आधार	५
१.५ योजना तर्जुमा विधि	६
१.६ परिसिमन	७
परिच्छेद २	८
नगरपालिकाको परिचय	८
२.१ भौगोलिक र प्रशासनिक संरचना	८
२.२ आर्थिक विकासको अवस्था	१०
२.३ सामाजिक विकासको अवस्था	११
२.४ पूर्वाधार तथा सहरी विकासको अवस्था	१३
२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था	१४
२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था	१५
२.७ स्रोत परिचालन	१६
परिच्छेद ३	१८
सोच तथा नगर आवधिक विकास योजनाको अवधारणा	१८
३.१ समष्टीगत समस्या एवम् चुनौती	१८
३.२ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर	१८
३.३ निर्देशक सिद्धान्त र मान्यता	१९
३.४ सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य	१९
३.५ परिमाणात्मक लक्ष्य	१९
३.६ रणनीति तथा प्राथमिकता	२१
परिच्छेद ४	२२
वित्तीय व्यवस्थापन	२२
४.१ आय प्रक्षेपण	२२
४.२ क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण	२३
४.३ लगानी अनुमान	२५
४.४ विषयक्षेत्रगत बजेट अनुमान	२५
४.५ वडा बजेट	२६
४.६ कुल व्यय र स्रोत परिचालन रणनीति	२६
परिच्छेद ५	२७
आर्थिक क्षेत्र	२७
५.१ कृषि तथा पशुपन्छी	२७
५.२ पर्यटन, सँस्कृति तथा सम्पदा	३६
५.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति	३९
५.४ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा	४३

परिच्छेद ६ ४६
सामाजिक विकास ४६
६.१ स्वास्थ्य तथा पोषण ४६
६.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन ५१
६.३ खानेपानी तथा सरसफाइ ५६
६.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग ५८
६.५ युवा तथा खेलकुद ६३
परिच्छेद ७ ६७
पूर्वाधार विकास ६७
७.१ बस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण ६७
७.२ सडक, पुल तथा यातायात ६९
७.५ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि ७७
परिच्छेद ८ ८०
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन ८०
८.१ वन तथा जैविक विविधता ८०
८.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ८३
८.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन ८५
८.४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता ८८
परिच्छेद ९ ९२
संस्थागत विकास तथा सुशासन ९२
९.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन ९२
९.२ नगर गौरवका आयोजना १०३
परिच्छेद १० १०४
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था १०४
१०.१ कार्यान्वयन संस्थागत व्यवस्था १०४
१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन १०४
१०.३ मध्यावधि मूल्याङ्कन १०६
१०.४ अन्तिम मूल्याङ्कन १०६
अनुसूची- १ १०७
मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको आवधिक योजना अवधिभरको लागि कूल आय प्रक्षेपण १०७
अनुसूची- २ ११३
एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको खाका ११३
अनुसूची(३ ११४
प्रमुख कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगति ११४
अनुसूची(३ ११५
नतिजागत वार्षिक प्रगति ११५
सन्दर्भ सामग्री ११६

परिच्छेद १
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालले सङ्घीय शासन प्रणाली अपनाएको एक दशक पुग्न लागेको छ । सङ्घीय शासन प्रणालीमा स्थानीय सरकार नागरिकको सबैभन्दा नजिकको सरकार हो। स्थानीय शासन प्रणाली स्थापना पश्चात नेपालका स्थानीय तहका निर्वाचित पदाधिकारीहरूको पहिलो कार्यकालमा स्थानीय सरकार सञ्चालन सम्बन्धी कानून निर्माण, प्रणाली स्थापना र सेवा प्रवाहको संस्थागत विकास जस्ता संरचनागत एवम् व्यवस्थापकीय काम सफलतापूर्वक सम्पन्न भएका छन । स्थानीय सरकारको रूपमा प्रारम्भका यी चुनौतीपूर्ण वर्षहरूमा नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरू स्थानीय नागरिक प्रतिको जवाफदेहिता निर्माण गर्न सफल रहे । स्थानीय तहका निर्वाचित प्रतिनिधिका लागि अब दिर्घकालीन लक्ष्य सहितका प्राथमिकताका नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै स्थानीय आर्थिक विकासका अवसर फराकिलो बनाउँदै जाने अवसर छ ।

मण्डनदेउपुर नगरपालिका वागमती प्रदेशको १ सय १९ स्थानीय तह र काभ्रेपलान्चोक जिल्लाको सात नगरपालिकाहरू मध्ये एक हो। मण्डनदेउपुर क्षेत्र भौगोलिक स्वरूपका कारण प्राकृतिक विविधतापूर्ण छ। यस क्षेत्रमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतको परिचालन सम्भावना प्रवल छ। कृषि तथा दुग्ध उत्पादन सम्बन्धी बढ्दो आर्थिक गतिविधि, यातायातको सुगमता र स्थानीय लगानीमा निजी क्षेत्र समेतको आकर्षणका कारण नगरपालिका र आसपासका क्षेत्रमा स्थानीय आर्थिक वृद्धि र सामाजिक सम्बृद्धिका उपक्रमहरू विकसित भएका छन् । शासकीय क्षमता अभिवृद्धि गरेर नगरको समृद्धिका लागि उपलब्ध सबै प्रकारका स्रोतको परिचालन र सेवाको पहुँच विस्तार नगरपालिकाको प्राथमिकतामा छ ।

बागमती प्रदेशको मानव विकास सूचकाङ्क ०.६६९ रहेको छ । कुल राष्ट्रिय गार्हस्थ उत्पादनमा यस प्रदेशको योगदान ३६.४ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेशस्तरमा प्रतिव्यक्ति आय नेपालका अन्य प्रदेशको तुलनामा उच्च (२०९७ अमेरिकी डलर) रहेको छ जुन राष्ट्रिय प्रतिव्यक्ति आय (१४५६ अमेरिकी डलर) भन्दा बढी हो। (नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०२०, सोह्रौं योजना, नेपाल राष्ट्र बैंक २०८०)।

तुलनात्मक रूपमा सानो आकारको उत्पादन प्रणाली र स्थानीय अर्थ संरचना भएको मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको आफ्नो पहिचान भनेको यसको भूबनौट र त्यससँग गाँसिएर आउने आर्थिक गतिविधिजन्य अवसर नै हुन्। नगरबासीको वृहत्तर आर्थिक, सामाजिक हितका लागि यी आर्थिक अवसरको बुद्धिमत्तापूर्ण उपयोग गर्दै स्थानीय सरकारको रूपमा नगरबासीको जनजिविका सहज र समुन्नत बनाउने अभियान मण्डनदेउपुरको प्राथमिकतामा रहेको छ ।

१.२ औचित्य

नगरपालिकाको समग्र आर्थिक विकासका लागि दिर्घकालीन नीतिहरू तर्जुमा भइसकेको छैन। विकास योजनाको तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन, सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन, प्रविधिको प्रयोग एवम उपयोग र आर्थिक नियन्त्रण जस्ता विषय नगरपालिकाका लागि सक्षमता हासिल गर्नुपर्ने विषयका रूपमा देखापरेका छन् । आर्थिक विकासका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीको अवधारणामा योजना तर्जुमा हुनसकेको छैन । स्थानीय बासिन्दाको माग र आवश्यकता अनुसार योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनका लागि लगानी अपुग छ। योजना कार्यान्वयनका लागि संस्थागत क्षमता कमजोर छ। नगरपालिकाको युगान्तकारी रूपान्तरणका लागि आवश्यक पर्ने भौतिक तथा वित्तीय स्रोत र सामर्थ्यको व्यवस्थापन हुन नसक्नु नै नगरपालिको मुख्य समस्या रहेको छ ।

राज्य सञ्चालन प्रक्रियामा नागरिकको अधिकाधिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न संविधानले तीन तहका सरकारको अधिकार र दायित्वको बाँडफाँट गरेको छ ।स्थानीय तहको अधिकारभित्रका कार्यसम्पादन गर्न स्थानीय तहहरू आर्थिक रूपमा आत्मनिर्भर र स्रोत परिचालन र व्यवस्थापनमा सक्षम हुनुपर्ने मान्यता रहेको सन्दर्भमा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक र अन्य आर्थिक स्रोत सङ्कलन र परिचलनका लागि नगरपालिका जिम्मेवार हुनु बाञ्छनीय छ। मण्डनदेउपुरको भौगोलिक विविधता, प्राकृतिक स्रोत उपयोग सम्भावना, सामाजिक, आर्थिक विकासस्तर, निर्मित पूर्वाधारको उपयोगको अवस्था र संस्थागत क्षमता प्रदेशका अन्य नगरपालिकाहरूको तुलनामा भिन्न रहेको छ । यस्तो पृथक स्वरूप र भिन्नतालाई सम्बोधन गर्दै आफ्नो क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक र पूर्वाधार विकासका लागि स्थानीय योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने जिम्मेवारी पनि नगरपालिकाको हो । सङ्घीय शासन व्यवस्थाको सञ्चालन अनुभवका साथ मण्डनदेउपुरले विकासको बदलिँदो आयाम अनुकूल स्थानीय विकासको रणनीतिक दृष्टिकोण निर्माण गर्नु परेको छ। नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाहको क्षमता बढाउँदै जनताको माग र आवश्यकता अनुरूप विकास योजना सञ्चालनका लागि आफ्नै सामर्थ्यमा दिगो तथा गुणात्मक रणनीतिक कार्यक्रम तथा गतिविधिहरू पहिचान गरी तत्काल कार्यान्वयन गरिनुपर्ने भएको छ ।यी संस्थागत आवश्यकता पूरा गरी विकासका कार्यक्रमहरूको विद्यमान सञ्चालन व्यवस्थापनमा सुधार र विकासका कार्यक्रमहरूको दिगो सञ्चालन व्यवस्थापनलाई संस्थागत गर्न नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

१.३ आवधिक योजना र उद्देश्य

आवधिक योजना दीर्घकालीन सोच (vision) मा आधारित हुन्छ । यो स्थानीय आर्थिक विकासका लागि प्राथमिकताका क्षेत्रमा साधनस्रोतको अधिकतम् उपयोग र स्थानगत (Spatial) नतिजामुखी विकासका लागि निर्देशक योजना (Indicative Plan) हो । प्रस्तुत आवधिक योजनाले देहायका उद्देश्य लिएको छ:

१.३.१ राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक विकास लक्ष्य र प्राथमिकतासँग तादात्म्य कायम गर्दै स्थानीय तहमा नतिजामूलक आर्थिक सामाजिक उपलब्धी हासिल गर्नका लागि नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति निर्धारण गर्नु ।

१.३.२ सबै प्रकारका स्रोत साधनको समुचित परिचालन गर्दै नगरबासीको आवश्यकता र प्राथमिकतालाई आगामी पाँच वर्ष भित्रमा सम्बोधन गर्ने गरी विकासको खाका तयार गर्नु ।

१.४ योजना तर्जुमाको नीतिगत तथा कानूनी आधार

नेपालको संविधानको प्रस्तावना र राज्यको विकास सम्बन्धी नीतिमा आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चितताका साथ समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्न दिगो सामाजिक आर्थिक विकासका रणनीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी समन्वयात्मक तवरले कार्यान्वियन गर्ने भनिएको छ। धारा ५७ ले स्थानीय तहको अधिकार संविधानको अनुसूची -८ मा उल्लेखित विषयमा रहने र त्यस्तो अधिकारको प्रयोग स्थानीयतहले बनाएको कानून बमोजिम हुने भनेको छ। अनुसूची -९ मा स्थानीय तह, प्रदेश र सङ्घको साझा अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, बार्षिक र विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले राजस्व बाँडफाँट, प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँट, वित्तीय समानीकरण लगायतका अनुदान, बैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण सम्बन्धी प्रावधानहरू कार्यान्वयन गर्न वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने र मध्यमकालिन खर्च संरचना समेत तयार गर्नुपर्ने व्यबस्था गरेको छ।

सोह्रौं योजना आ. व. (२०८१/८२-२०८५/८६) ले स्थानीय तहको आवश्यकता र प्राथमिकताको नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन र सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउन; योजना छनौट, प्राथमिकीकरण, वर्गीकरण, बजेट तर्जुमा र सोको प्रभावकारी कार्यान्वनयका लागि दीर्घकालीन नीति तर्जुमा र प्रभावकारी कार्यान्वयको नीति लिएको छ।

दिगो विकासका लक्ष्यहरू, बागमती प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना, नगरपालिकाको आर्थिक र विनियोजन ऐनहरूले नगर विकासमा वृहत नीति मार्गदर्शन गरेको छ। स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले स्थानीय तहमा दिगो विकासमैत्री योजना तर्जुमा गर्न र आवधिक विकास योजनालाई राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका योजनाहरू बीच सामञ्जस्य कायम गर्न निर्देशित गरेको छ।

१.५ योजना तर्जुमा विधि

१.५.१ कार्य विवरण

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ मा उल्लेखित विषयवस्तु र ढाँचा अनुरुप मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको आवधिक नगर विकास योजना तयारी कार्य विवरण नगरपालिकाबाट दिइएको थियो।

१.५.२ प्रकृया

सूचना संकलन

नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण र पार्श्वचित्र (डिजिटल प्रोफाइल), २०८१ मा रहेका तथ्यांक र सूचना प्राथमिक स्रोत रहेका छन्। द्वितीय स्रोतको रुपमा नगरपालिकाका विषयगत शाखाहरुबाट उपलब्ध सूचना तथा तथ्यांक र राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय र संघीय निकायका तथ्यांक प्रयोग गरिएको छ।

आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समिति

नगर प्रमुखको संयोजकत्वमा गठीत आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समितिबाट आवधिक योजना तर्जुमाको समग्र प्रक्रियामा निर्देशन र समन्वय भएको थियो।

योजना तर्जुमा सम्वन्धी अभिमुखिकरण गोष्ठी

आवधिक योजनाको उद्देश्य, महत्व र साझेदार निकायहरुको भूमिका सम्बन्धी विषयहरुमा नगरपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखा प्रमुख, राजनीतिक दल र अन्य साझेदारहरुलाई अभिमुखिकरण गरिएको थियो।

वडातहको योजना तर्जुमा परामर्श

नगरपालिकाका १२ वटै वडाहरुमा वडास्तरीय योजना तर्जुमा परामर्श गरिएको थियो। परामर्शमा वडा समिति, प्रमुख राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, वडा सचिव, कर्मचारी, महिला समूह, बालक्लब, कृषक समूह, विद्यालय, समाजसेवी, बुद्धिजीबी, जानकार व्यक्ति, दलित, बिपन्न, आपांगता भएका र सीमान्तकृत वर्गको सहभागिता रहेको थियो।

योजना तर्जुमा कार्यशाला

नगरपालिकाका पदाधिकारी, राजनीतिक दल, नगर नीति तथा योजना आयोग, कर्मचारी, निजी क्षेत्र, सहकारी, गैर सरकारी संस्था लगायत स्थानीय बासिन्दाको सहभागिता रहेको कार्यशालामा नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम र बजेट सम्बन्धमा छलफल र अन्तरकृया भइ तर्जुमाको काम भएको थियो।

विश्लेषण र दस्तावेज लेखन

योजना तर्जुमा कार्यशालाबाट प्राप्त सुझावहरु र नगरपालिकाको समग्र सामाजिक आर्थिक अवस्थाको विश्लेषणका साथ विज्ञ टोलीबाट योजनाको मस्यौदा लेखन सम्पन्न भएको हो। मस्यौदामा विभिन्न तहमा भएका छलफलहरुबाट सुझाव

लिइएको थियो । प्राप्त सुझावहरु सहितको परिमार्जित मस्यौदा दस्तावेज प्रमाणीकरण कार्यशालामा प्रस्तुत भइ परिमार्जित दस्तावेज मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा पेश गरिएको हो ।

<u>आवधिक नगर विकास योजना स्वीकृती</u>

यो आवधिक नगर विकास योजना नगर सभावाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।

१.६ परिसिमन

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ मा कायम भएको मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको जनसंख्या र नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०८१ अनुसारको जनसंख्यामा भिन्नता देखिएको छ । राष्ट्रिय सूचकाङ्कमा प्रयोग गरिने तथ्याङ्क राष्ट्रिय तथा प्रादेशिकस्तरका रहने हुँदा स्थानीयस्तरमा योजना तर्जुमा गरिंदा तथ्याङ्कगत एकरूपता रहनु वाञ्छनीय भएकोले प्रस्तुत आवधिक योजनामा राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को जनसांख्यिक विवरणलाई आधार मानिएको छ ।

नगर वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल) र आवधिक नगर विकास योजना तर्जुमा प्रकृया साथसाथै गर्नु परेको कारण कतिपय सूचना प्राप्त गर्न नसकिएको र प्राथमिक तथ्याङ्क उपलव्ध हुन नसकेको अवस्थामा द्वितीय स्रोतका तथ्याङ्क एवम् सूचना प्रयोग गरिएका छन् ।

आवधिक योजना अवधिमा सार्वजनिक क्षेत्रले गर्ने कूल लगानी विश्लेषणका लागि सोह्रौं योजनामा गरिएको लगानी प्रक्षेपणको मापदण्ड अनुसरण गरिएको छ ।

परिच्छेद २
नगरपालिकाको परिचय

२.१ भौगोलिक र प्रशासनिक संरचना

२.१.१ भौगोलिक अवस्था

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको भूक्षेत्रफल ८९ व.कि.मि. रहेको छ। समुन्द्र सतहवाट ७५० देखि १८५० मिटर सम्मको उँचाइमा अवस्थित यस क्षेत्रलाई पूर्व दक्षिणमा अरनिको राजमार्गको पाँचखाल खण्ड र मेलम्ची हेलम्बु सडक, र पश्चिममा काठमाडौं- नगरकोट सडक र पर्यटकीय नगर नगरकोटले रणनीतिक स्थान दिएको छ। सङ्घीय राजधानी काठमाडौंबाट ५५ कि.मि. उत्तर-पूर्वमा रहेको यो नगरपालिकामा १२ वटा वडा रहेका छन्। वडाहरूको अवस्थिति पश्चिम- पूर्व फैलिएर रहेको छ। नगरपालिकाको मध्य भएर बग्ने बाह्रै महिना पानी रहने चाखोला जलाधार क्षेत्र नगरपालिकाको प्रमुख कृषि उत्पादन क्षेत्रका रूपमा रहेको छ। नगरपालिकाको पूर्वी क्षेत्रमा बग्ने इन्द्रावती नदीको करीब २५ कि.मि. लामो तटीय क्षेत्र छ। आर्थिक गतिविधि सञ्चालन हुने प्रमुख बजार क्षेत्र गैरीबिसौना देउपुर, नयाँगाउँ देउपुर, कुन्ताबेसी, चण्डेनी मण्डन, जैसीथोक मण्डन हुन्।

२.१.२ प्रशासनिक संरचना

साविकका बालुवापाटी देउपुर, गैरीबिसौना देउपुर, नयाँगाउँ देउपुर, महादेवस्थान मण्डन, चण्डेनी मण्डन, जैसीथोक मण्डनको सम्पूर्ण भाग र ज्याम्दी मण्डनका ७ वटा वडा पूनर्संरचित भइ २०७३ सालमा यो नगरपालिका बनेको हो। नगरपालिकाको पूर्वमा भुम्लु गाउँपालिका, पश्चिममा भक्तपुर र काठमाडौं जिल्ला, उत्तरमा सिन्धुपाल्चोक जिल्ला र पश्चिममा वनेपा र पाँचखाल नगरपालिका रहेको छ। नगरपालिका २ वटा निर्वाचनक्षेत्र रहेको काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. २ मा पर्दछ। नगरपालिकाको वडा नं. १ देखि ६ सम्म प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र २ (क) मा र वडा नं. ७ देखि १२ प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र २ (ख) मा पर्दछ। नगरपालिकाको केन्द्र वडा नं. ७ महादेवस्थानमा रहेको छ। जिल्लाको प्रशासनिक केन्द्र सदरमुकाम धुलीखेल नगरपालिकाको केन्द्रबाट २२ कि.मी.को दूरीमा पक्की सडकले जोडिएको छ।

नगरपालिकाको नगर सभा ६५ सदस्यीय र नगरकार्यपालिका २२ सदस्यीय रहेको छ। नगरपालिकाको कार्य विभाजन नियमावली अनुरूप समग्र कार्यविभाजन भएको छ। पाँच वटा विषयगत समितिहरू कृयाशील छन्। नगरपालिकाको दीर्घकालीन विकास र योजना तर्जुमालाई व्यवस्थित गर्न र योजना कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउन स्थानीय नीति तथा योजना आयोग गठन गरिएको छ।

२.१.३ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा

नगरपालिकाको कुल भूक्षेत्रफल मध्ये ४० प्रतिशत पाखोबारी, २८ प्रतिशत खेत र २७.७ प्रतिशत वन जङ्गल, र बाँकी घाँसेमैदान र अन्य क्षेत्र रहेको छ। उष्ण-समशितोष्ण हावापानी रहेको यस क्षेत्रा अनुकुल धरातलीय तथा मौसमी अवस्थाका कारण तरकारी, पुष्प तथा फलफूल, पशुपालन, मौरीपालन लगायतका कृषि उत्पादन र जडीबुटी उत्पादन भइ आएको छ। उत्पादित कृषि तथा पशुजन्य उपज बिक्रीका लागि स्थानीय बजार र नजिकको नगरकोट, पाँचखाल र काठमाडौंको बजार उपलब्ध छ।

ऐतिहासिक महत्वका दृष्टिकोणले पृथ्वीनारायण शाहले नेपालको एकीकरण अभियानको क्रममा काठमाडौँ कब्जा गर्नका लागि नाल्दुम गढी कब्जा गरी (वि.सं. १८०३) आर्थिक नाकावन्दीको अभियान शुरु गरेको कुरा उल्लेख छ । भँगेरी डाँडा भनिने हाल नेपाली सेना वार कलेज रहेको स्थानमा (वडा नं. २) विभिन्न राणाकालीन दरबारहरू रहेका छन् । नाम चलेका दरबारहरूमा भँगेरी दरबार, पुतली दरबार आदि हुन् । यो क्षेत्र मल्ल कालमा तिब्बत, खासा, सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका दुगुनागढी, जलवीरे, चौतारा, सिपाघाट र देउपुर नालदुम हुँदै काठमाडौँ उपत्यकासँग व्यापार गर्ने व्यापारीको लोकप्रिय मार्ग रहेको बुझिन्छ ।

नगरपालिका क्षेत्रमा ब्राह्मण, क्षेत्री र तामाङ जातिको बाहुल्यता रहेको छ । विभिन्न समुदायले आफ्नो परम्परा अनुसारका सँस्कृति रीति रिवाज र स्थानीय चाडपर्वहरू मानी आएका छन् । महाङ्कालको शक्ति समेतबाट पृथ्वीनारायण शाहले काठमाडौ माथि विजय प्राप्त गरेको र तत्पश्चात् मती महांकाल मन्दिर स्थापना गरेको (वडा नं. २) जनश्रुतिवाट महांकाल मन्दिरको ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व बुझ्न सकिन्छ । कश्यपेश्वर महादेव मन्दिर, ब्रह्मायणी देवी मन्दिर, श्री कृष्ण मन्दिर, गणेश मन्दिर नयाँगाउँ, कालीदेवी मन्दिर, माने डाँडा गुम्बा धार्मिकस्थलहरू हुन ।

२.१.४ जनसांख्यिक अवस्था

मण्डनदेउपुर नगरपालिका पुनर्संरचना हुँदा कूल जनसंख्या ३२ हजार ६५९ रहेको थियो । जनगणना, २०७८ मा नगरपालिकाको कूल घरपरिवार संख्या ७ हजार ९२४ र जनसंख्या ३० हजार ३८१ कायम भएको छ । औसत घरपरिवार संख्या ३.८३ रहेको छ । लैङ्गिक अनुपात ९५.६५ रहेको छ । २०८१ मा गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार नगरपालिकामा घरपरिवार संख्या ६ हजार ५५३ र जनसंख्या २७ हजार ९५४ रहेको छ । यसले जनसंख्याको संरचना घट्दो प्रवृतिको रहेको देखाएको छ । वडागत जनसंख्या विवरण र तुलनात्मक अवस्था तालिका नं.- २.१ मा दिईएको छ । योजना तर्जुमा लागि सूचकाङ्कहरूमा प्रयोग गरिने राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्कहरूमा एकरूपता रहनु वाञ्छनीय भएकोले प्रस्तुत आवधिक योजना तर्जुमाका लागि राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को जनसांख्यिक विवरणलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका २.१: तुलनात्मक जनसांख्यिक विवरण

वडा नं.	जनगणना, २०७८				घरधुरी सर्वेक्षण, २०८१			
	घरपरिवार संख्या	जनसंख्या			घरपरिवार संख्या	जनसंख्या		
		जम्मा	पुरूष	महिला		जम्मा	पुरूष	महिला
१	७४१	२७४६	१३३८	१४०८		७७६	२६७	५०९
२	६४९	२६९२	१३३२	१३६०		२२७३	१०५८	१२१४
३	५१८	२०१९	९६३	१०५६		१८०२	९१५	८८६
४	५१६	२१३२	१०५६	१०७६		२२४४	११४२	११०२
५	५३६	१८८६	९१५	९७१		२५२१	१३०९	१२१२
६	८३२	३३३७	१६५०	१६८७		२०८५	९७३	१११२
७	७८७	३०७३	१५२४	१५४९		२९७४	१४०८	१५६६
८	६९२	२७१५	१३४८	१३६७		२३१३	११५७	११५६
९	६४७	२३५२	११४४	१२०८		३२६७	१६८५	१५८२
१०	७७०	२७०२	१३२१	१३८१		२५५०	१०८३	१४६७
११	६९५	२८२४	१३३९	१४८५		२८०७	१३६४	१४४३
१२	५४१	१९०३	९२३	९८०		२३४२	१२१८	११२२
जम्मा	**७९२४**	**३०३८१**	**१४८५३**	**१५५२८**	**६५५३**	**२७९५४**	**१३५७९**	**१४३७१**

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको भौगोलिक स्वरूप उच्च पहाडी तथा उष्ण हावापानी भएका बेँसीहरू र नदी किनारका समथर भूभागयुक्त छ। नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ८९०० हे. मध्ये ६८ प्रतिशत (२७४१ हे.) भूमिमा खेति गरिएको छ। खेति गरिएको कुल जग्गा मध्ये स्थानीय कच्ची कुलो, भूमिगत स्रोत, लिफ्ट र बोरिङबाट सिंचित हुने प्रतिशत क्रमश: ८२, ११, ६ र १ रहेको छ। (स्रोत आ.व. २०७५/७६ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र विविध)।

नगरपालिकाक्षेत्रमा हुने प्रमुख बाली धानको वार्षिक उत्पादन २३७३ मे.ट. र मकै वार्षिक उत्पादन ४११० मे.ट. छ। दुग्ध उत्पादन वार्षिक ७ करोड लिटर छ। सबै मौसमको तरकारीको कुल वार्षिक उत्पादन ९ हजार मे. ट. छ। सबै प्रकारको मासुजन्य खाद्यको कुल वार्षिक उत्पादन ७०८ मे.ट. रहेको छ। कुखुरा अण्डाको वार्षिक उत्पादन २८ लाख ३७ हजार रहेको छ।

जिल्ला सहकारी कार्यालयमा दर्ता भइ यस नगरपालिकामा हस्तान्तरण भएका ८८ वटा सहकारी संस्थाहरु मध्ये हाल ४० वटा सक्रिय र अन्य सामान्य रुपमा सञ्चालनमा रहेका छन्। यी सहकारीमध्ये २१ वटा बचत तथा ऋण सहकारी, २२ वटा कृषि सहकारी, २७ वटा दुग्ध सहकारी, ७ वटा पशु र ३ वटा विद्युतीकरणसँग सम्बन्धित रहेका छन्। सहकारी क्षेत्रबाट बार्षिक करिब ५० करोडको लगानी तथा मूल्य अभिबृद्धिमा सहयोग पुगेको देखिन्छ (आ.व. २०८०/८१)। जनजीविकाको प्रमुख आधार कृषि भएको र कृषि क्षेत्रलाई व्यवसायीकरण गर्ने सम्भावना रहेको छ। चाखोला किनारका खेतहरूमा व्यवसायिक तरकारी खेती हुने गरेको भएपनि यहाको उत्पादन वडा नं. २ र ३ स्थित नगरकोटको पर्यटकीय होटलहरूमा नियमित रूपमा उपलब्ध गराउन सकिएको छैन। तुलनात्मक लाभका कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादनको प्रशोधन, प्याकेजिङ्ग र ब्राण्डीङ गरी मूल्य श्रृंखलासँग आवद्ध गर्न सकिएको छैन।

२.२.२ पर्यटन

नगरपालिकाको वडा नं. २ को पश्चिम भाग नगरकोट पर्यटकीय क्षेत्र रहेको छ। निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित सुविधायुक्त ६० भन्दा बढी होटेल, रिसोर्ट र होमस्टेहरू सञ्चालन भइ यस क्षेत्रको आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान भएको छ। वडा नं. १, २, ३ र नगरपालिकको मुख्य केन्द्र कुन्ताबेँसीमा आधुनिक होटल, जैविक पार्क, विश्रामस्थल र होमस्टे सञ्चालन गरी पर्यटन विकासमा टेवा पुऱ्याउन सकिने सम्भावना छ। यसका अतिरिक्त वडा नं. ९ र १० मा पर्ने बुद्धथुम्का, थामीडाँडा, ठूलोचौरलाई स्तरीय पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना छ। स्थान विशेषका मौलिकता झल्कने बस्ती, संग्रहालय एवम् जाति विशेषका पहिरन र रहनसहनलाई सुविधासँग जोडेर व्यवस्थित गर्न सकेमा पर्यटनबाट थप आय गर्न सकिने देखिन्छ।

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

नगरपालिकाको अधिकांश नगरवासीको मुख्य पेशा कृषि र कृषिमा आधारित उद्योग व्यवसाय रहेको छ। करीब २२ प्रतिशत जनसंख्या कृषि मजदुरीमा आश्रित छन्। नगरपालिका क्षेत्रमा ठूला उद्योग वा कलकारखाना स्थापना भएका छैनन्। नगरक्षेत्रमा ३४६ वटा व्यवसाय दर्ता भएका छन् भने ३१ वटा निर्माण कम्पनीलाई "घ" वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र प्रदान गरिएको छ। नगरपालिकाले लघु उद्यम विकास गर्ने अभिप्रायले कृषक समूहलाई लघु उद्योग सम्बन्धी तालिम तथा बैंकसँग ऋण लिएर व्यवसाय गर्न सहजीकरण गर्दै आएको अवस्था छ। औद्योगिक विकासमा सहयोग पुग्ने

अपेक्षाका साथ नगरपालिका वडा नं ६ र ९ मा रहेको गैरीचौरमा करिब ७७१ रोपनी खाली सार्वजनिक जग्गामा बागमती प्रदेश सरकारको आर्थिक सहयोगमा औद्योगिक ग्रामको निर्माणकार्य शुरु गरिएको छ ।

२.२.४ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

आ.व. २०८०/८१ मा १४५ जनाले नगरपालिकाबाट श्रम स्वीकतिका लागि सिफारिश लिएका छन् । स्थानीयस्तरमा श्रम र रोजगारीको अवसर संकुचित रहेको कारण युवाहरू बैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो छ। बैदेशिक रोजगारीमा जाने १५ देखि ५४ वर्ष उमेर समूहकाको संख्या १०.६ प्रतिशत रहेको छ । ठूलो जनसंख्या कृषि पेशामा आश्रित भएपनि निर्वाहमुखी खेती प्रणालीका कारण कृषि पेशाप्रति आकर्षण छैन । कृषकलाई उत्पादन क्षेत्रमा उच्चतम् उपलब्धी हुनसक्ने तथा बजार र मूल्य श्रृंखलासँग आवद्ध गराई बजारीकरणको व्यवस्था मिलाउन नगरपालिकाले नीतिगत सुधारलाई प्राथमिकतामा राखेको छ ।

नगरपालिका क्षेत्रमा मिस्त्री ३७, सिकर्मी १४, डकर्मी २८, प्लम्बर १०, अटो मेकानिक १८ रहेका छन् । विशेषज्ञ सेवा तर्फ इन्जीनियर २४, मेडिकल डाक्टर ४८, पशु चिकित्सक १३, कृषि विज्ञ ३१, कानून विज्ञ १७ रहेका छन् तर नगरपालिका क्षेत्रमा यिनको सेवा उपलब्ध छैन । पत्रकारिता गर्ने सञ्चारकर्मीको संख्या १२ छ । नगरपालिकाले उपलब्ध श्रम शक्ति र उपयोग, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा, आन्तरिक श्रमको माग, वैदेशिक रोजगारी र सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धमा अध्ययन गरी श्रम तथा रोजगार नीति तयारी तथा पूँजी लगानी प्रबन्ध प्रारम्भ गरेको छ। आ.व. ०७९/०८० मा सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाउने लाभग्राहीको संख्या ४ हजार ४४ रहेको र कुल भत्ता रकम रू. १५ करोड ६७ लाख वितरण गरिएको छ । नगरपालिकाको सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय नीति तर्जुमा भइसकेको छैन ।

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धी उपलब्धी मापन गर्ने बालमृत्यु, मातृशीशु स्याहार, आयु, पोषण, खाद्य सुरक्षा जस्ता उपक्षेत्रका सूचना र तथ्याङ्क नगरपालिकागत र एकीकृतरूपमा उपलब्ध हुने अवस्था छैन । काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लास्तरमा उपलब्ध तथ्याङ्कहको आधारमा स्वास्थ्य अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । नगरपालिकामा पाँच शैयाको अस्पताल, पाँच वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, सात वटा स्वास्थ्य चौकी र दुईवटा शहरी स्वास्थ्य क्लिनिकबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भइआएको छ । १८ वटा गाउँघर क्लिनिक सञ्चालनमा रहेका छन् । नगरकार्यपालिका र स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा ६७ जना स्वास्थ्य तर्फका जनशक्ति कार्यरत छन् । १५ शैयाको अस्पताल निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ । नगरपालिकाको प्रमुख बजारक्षेत्र र आसपास निजी क्लिनिक र औषधि पसलहरूबाट समेत सामान्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भइआएको छ । धुलिखेल, बनेपा लगायत काठमाडौं र आसपासका स्वास्थ्य केन्द्रहरूसम्म सहजै पुग्न एम्वुलेन्सका र सार्वजनिक यातायातका साधन उपलब्ध छन् ।

२.३.२ शैक्षिक विकास

नगरपालिकामा एउटा क्याम्पस, १६ वटा माध्यमिक, २९ वटा आधारभूत विद्यालय र ६ वटा बाल विकास कक्षा सञ्चालनमा रहेका छन् । यी शैक्षिक संस्थामा ५ हजार ८०४ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन् । नगरपालिकाभर १२१ जना स्थायी शिक्षक र करार तथा अन्य स्रोत गरी २५५ सहित जम्मा ३७६ शैक्षिक जनशक्ति कार्यरत छन् भने शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:१५ रहेको देखिन्छ । आधारभूत तहमा विद्यार्थी भर्नादर ९३.७ प्रतिशत रहेको छ भने सिकाई उपलब्धि प्राथमिक तहमा ४४.४७, निम्न माध्यमिक तहमा ५५.१४ र एसइइ तहमा ४४.५४ रहेको छ । यस नगरपालिकामा

रहेको शैक्षिक संस्थाका १५५ वटा भवनमा ५९३ वटा कोठा रहेका छन् । शिक्षण संस्था र विद्यार्थी विवरण तालिका नं.- २.२ र शैक्षिक जनशक्ति विवरण तालिका नं.- २.३मा राखिएको छ ।

तालिका २.२: शिक्षण संस्था र विद्यार्थी विवरण

शैक्षिक संस्था	संख्या			विद्यार्थी संख्या		
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
क्याम्पस	१		१			४
माध्यमिक विद्यालय	१३	३	१६	४२६	३९२	८१८
आधारभूत विद्यालय	२६	३	२९	१८१२	१८७९	३६९१
प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र	३६	६(विद्यालय वाहिर)	३९	५८०	७१५	१२९५
जम्मा						५८०८

तालिका नं.- २.३: शैक्षिक जनशक्ति विवरण

शिक्षक	बाल विकास	प्रावि तह	निमावि तह	मावि तह	उमावि तह	जम्मा
स्थायी	३८	८२	१९	२०	०	१२१
करार	०	५५	३	५	११	७४
राहत	०	४२	३१	१५	०	८८
नगर	८	०	१४	१७	०	३१
प्रदेश	०	०	०	१	०	१
वि. नर्स	०	०	०	४	०	४
का. सहयोगी	०	३१	०	१३	०	४४
लेखापाल	०	०	०	१३	०	१३
जम्मा	**४६**	**२००**	**२७७**	**८८**	**११**	**३७६**

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

नगरपालिकामा ४०.४ प्रतिशत घरपरिवारले आफ्नो घरभित्रै रहेको पाईपको धाराको पानी प्रयोग गर्ने गरेका छन् । हाल निर्माणाधिन योजनाहरू सम्पन्न भए पश्चात सबै घरधुरीमा स्वच्छ पानीको पहुँच पुग्ने देखिन्छ । नगरपालिकाका केही बजारक्षेत्रमा मात्र ढल निकासको व्यवस्था छ । खानेपानी तथा शौचालय सम्बन्धी विवरण तालिका **नं.-**२.४मा दिईएको छ ।

तालिका २.४: खानेपानी तथा शौचालय सम्बन्धी विवरण (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८)

विवरण	घरधुरी संख्या	शौचालयको अवस्था	घरधुरी संख्या
जम्मा घरधुरी	७९२४		
घरमै पाइपधारा भएको	३१७३	सेफ्टी ट्यांकी भएको	४०६८
घरबाहिर पाइपधारा भएको	३०९६	खाल्डे चर्पी भएको	३४२३
ट्युव हातेपम्प भएको	९	शौचालय नभएको	२८८
ढकनी भएका इनार कुवा	२७२		
खुला इनार कुवाको पानी उपभोग गर्ने	४२४		

विवरण	घरधुरी संख्या	शौचालयको अवस्था	घरधुरी संख्या
मूलको पानी उपभोग गर्ने	९२१		
नदी खोलाको पानी उपभोग गर्ने	१९		
स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८			

२.३.४ युवा, खेलकुद

यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको करिव ३९.२ प्रतिशत युवा (१५-४० वर्ष) रहेका छन् । नगरपालिका भित्रका शैक्षिक संस्थाहरूमा प्राविधिक विषयका पढाइका लागि नगरपालिका बाहिर जानुपर्ने अवस्था छ । विकास योजना कार्यान्वयनका लागि अर्धदक्ष एवम् युवा जनशक्ति स्थानीयरूपमा उपलब्ध हुन कठिनाइ छ । नगरक्षेत्रमा कृयाशील ३९ वटा सामुदायिक सङ्घ संस्था र २ सय १६ वटा कृषक समूहहरूमा युवा संलग्नता रहेको छ । युवा लक्षित नगरस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने गरिएको छ ।

२.३.४ सामाजिक सशक्तिकरण

नगरपालिकामा कुल जनसंख्या मध्ये ५१.४१ प्रतिशत महिला, ४८.५८ प्रतिशत पुरुष र ०.०१ प्रतिशत अन्य रहेका छन् । त्यसमध्ये ब्राह्मण ३३.१६ प्रतिशत, क्षेत्री ९.१६ प्रतिशत, विभिन्न जनजाति ४८.८७ प्रतिशत, दलित ८.८१ प्रतिशत रहेका छन् । १८ वर्ष मुनिका बालबालिका ४१ प्रतिशत रहेका छन् । सामाजिक सशक्तिकरण समतामूलक राष्ट्र निर्माणको राष्ट्रिय उद्देश्य पुरा गर्न सहयोग पुर्याउने गरि मण्डनदेउपुर नगरपालिकाले आफ्ना नीति, योजना र कार्यक्रमहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । नगरपालिकामा महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग हेर्ने छुट्टै शाखा रहेको छ । अपांगता, जेष्ठ नागरिक र बालबालिका सम्बन्धि कार्यविधि निर्माण भएको छ । क्षमता विकासका लागि विभिन्न किसिमका तालिमहरु संचालन गर्दै आएको छ भने नगरपालिकाले २०८१/८२ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षा, सुरक्षित मातृशिशु कार्यक्रम र लक्षितवर्गमैत्री कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ सम्बोधन गरेको छ ।

२.४ पूर्वाधार तथा सहरी विकासको अवस्था

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

नगरपालिकाको भू-उपयोग नीति निर्माण भइ कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ । भूउपयोग ऐन, २०७६ अनुरूप भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरण भइसकेको छैन । जनता आवास अन्तर्गत नगरपालिका क्षेत्रमा केही घर निर्माण भएका छन् । नगरपालिकाको वडा नं ८, ९ र १२ मा वडा कार्यालय आफ्नो भवन नहुँदा ती वडाको सेवा प्रवाहमा कठिनाई भएको देखिन्छ । वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माणका लागि यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र प्रत्येक वडाहरूमा आवासीय क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र, औद्योगिक क्षेत्र, सार्वजनिक उपयोग क्षेत्र र संस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वका क्षेत्र तोकिएको छ । नगरपालिकाभरमा हाल सम्म ८३४ सार्वजनिक तथा निजी भवन नक्सापास मापदण्डमा आएका छन् । बाँकि भवन तथा घरहरुलाई नक्सापास मापदण्डमा ल्याउने प्रयास भएको छ ।

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

नगर क्षेत्रमा कूल सडक सञ्जालको लम्बाई करीब ३३७ कि.मि. रहेको छ । सो मध्ये १५.२ कि.मी. रणनैतिक सडक, ६६.६ कि.मि. जिल्लास्तरका सडक, १७०.४ कि.मि. नगरस्तरका सडक र ८४.६४ कि.मि. गाउँस्तरका सडक रहेका छन् ।. विद्यमान जिल्लास्तरका सडक संजालले यस नगरपालिकाका सबै १२ वडा केन्द्रहरू.लाई जोडेको छ । सबै सडक संजाल मध्ये १८ प्रतिशत सडक सञ्जाल मात्र बाह्रै महिना सञ्चालन हुने रहेको छ । कूल सडक लम्बाईको ८२ प्रतिशत

सडक धुले/माटे सडक रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रको सडक घनत्व प्रति १००० जनसंख्यामा १०.५४ कि.मि. छ। राष्ट्रिय सहरी विकास रणनीति २०१५ अनुसार तोकिएको थ्रेसहोल्ड सडक घनत्वको सिमा न्युनतम ७.५ कि.मि. प्रति व.कि.मि. भएकोमा यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सडकको घनत्व ३.८८ कि.मि. प्रति .व.कि.मी. मात्र रहेको छ। भित्री रिङरोड र चाखोला करिडोर सडक निर्माणधीन अवस्थामा रहेका छन्। नगरपालिका क्षेत्रको कूल सडक (३३६.७ कि.मि) मध्ये १२ प्रतिशत (४५ कि.मि) कालोपत्र भएको छ। नगरपालिकाका प्रत्येक वडाहरूमा कम्तीमा एक वटा रणनीतिक सडक निर्माण गर्ने नीति रहेको छ।

२.४.३ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

नगरपालिकाको सिमा क्षेत्रमा बग्ने इन्द्रावती नदी, वडा नं ५, १० र ११ मा ४ वटा सिमसार क्षेत्र र अन्य साना खोला/खोल्सा, कुँवा/पधेरा तथा मुहानहरू नगरपालिकाका जलश्रोत हुन। यस नगर क्षेत्रभित्र राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युतको आपूर्ति भएको छ। नगरपालिकाका सबै घरधुरीमा बिजुली पुगेको छ भने घाट, गुम्बा, मन्दिर, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सौर्य उर्जा समेत प्रयोग भएको छ। नगरपालिका क्षेत्रभित्र ९८.८ प्रतिशत बत्तीको प्रयोगको श्रोत बिजुली रहेको छ भने बाँकी श्रोत सौर्य उर्जा, मट्टीतेल, वायोग्यास र अन्य रहेका छन्। सौर्य उर्जा, मट्टीतेल र अन्य उर्जा श्रोतमा सौर्य उर्जाको प्रयोग ७८.७ प्रतिशत रहेको छ (NPHC 2021)। नगरका बजारक्षेत्रमा १०० भन्दा बढीको संख्यामा सोलार बत्ती जडान गरिएको छ। ९ प्रतिशत घरधुरीले दाउरा इन्धनका प्रयोग गरेको देखिएको छ। विद्युत प्रसारण लाइन बिस्तार तथा आवश्यक ट्रान्सफर्मर नभएका कारण नगरको सबै क्षेत्रमा भरपर्दो विद्युत सेवा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

२.४.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

नगरपालिकाका २.१२ प्रतिशत घरधुरीले ल्यान्डलाइन फोन प्रयोग गरेका छन्। ३५.८ प्रतिशत घरधुरीले इन्टरनेटको प्रयोग गर्छन्। यस नगरपालिका क्षेत्र भरी रेडियोको प्रयोग कर्ता ३५.२३ प्रतिशत, टिभी प्रयोगकर्ता ५४.४२ प्रतिशत र कम्प्युटर/ल्यापटप प्रयोगकर्ता ६.५ प्रतिशत रहेका छन् (NPHC 2021)।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

नेपालको संविधान अनुसार बन, जङ्गल, चराचुरूँगी, जल उपयोग, वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी कार्यहरू स्थानीय तहको जिम्मेवारीमा रहेको छ।

मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा हाल ५२ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरु रहेका छन्। यिनै ५२ वटा सामुदायिक वनको क्षेत्रफल १५०८.४५ हेक्टर रहेको छ। यसवाट ५४२७ घरपरिवार लाभान्वित भएका छन्। यस्तै यहाँ १० वटा कवुलिति बन समुदायमा हस्तान्तरण भएको छ। यस्तो वनको क्षेत्रफल क्षेत्रफल ५३.६ हेक्टर छ। यसवाट १०९ घरपरिवारका ६२६ जना लाभान्वित भएका छन् (जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४)। यहाँ सल्लो, मौवा, बाँस, चिलौने जस्ता काठजन्य, कटुस, काफल जस्ता फलफुल र टीमुर, तेजपत्ता जस्ता मसलाजन्य वनस्पती पाइन्छ।

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

नगरपालिकाले भू तथा जलाधार संरक्षण र व्यवस्थापन सम्बन्धी सीमित कार्य गरिआएको छ। यहाँका वनक्षेत्रमा रहेको पानीको श्रोत, सिमसार प्रकृति, माटोको चिस्यान सम्बन्धी एकिन तथ्याङ्क नगरपालिकामा उपलब्ध छैन । बाँधाधारा

पोखरी, ग्रहिमुहान पोखरी, सिमा पोखरी, ठूला पोखरी, जीतारी पोखरी लागायतमा पानीको भण्डारण क्रमिक कम हुँदै गएको देखिन्छ। विगतमा उपभोग गरिएका पानीका मुहान र पोखरीहरू सुक्दै पुरिदै जाने क्रम जारी छ।

२.५.३ वातावरण

धरातलीय उचाई, भूबनौट र हावापानीको विविधताका कारण यहाँ विभिन्न किसिमका वन तथा वनस्पति पाईन्छ। महादेवस्थान बन रेञ्जपोष्ट क्षेत्रमा साल, अस्ना, बोटधाइरो, खयर आदि प्रचुरता छ। वृक्षारोपण कार्यक्रमको सफलताका कारण सालका नयाँ बिरूवाहरू देखिन थालेका छन्। नगरपालिकाका उच्च मध्य भेगमा खोटे सल्ला, गोव्रेसल्ला, पाटेसल्ला आदि र माथिल्लो भेगमा ठिंग्रे सल्ला, लौंठसल्ला आदि पाईन्छ। जथाभावी हुने वन फडानी रोकी वृक्षारोपण कार्यलाई निरन्तरता दिई जैविक विविधताको संरक्षण गर्न जरूरी छ।

बढ्दो हरियाली र वन विनास न्यूनीकरण पहलका वावजुद सुख्खा र लामो खडेरी, अल्पबृटि र अतिवृष्टि जस्ता जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू देखापर्न थालेका छन्। नगरपालिका क्षेत्रमा नदिजन्य वस्तुको जथाभावि उत्खनन्, इटाभट्टा सञ्चालनलाई उचित नियन्त्रण र नियमन गर्न नसकिएका कारण वातावरण प्रदुषण बढ्दो छ। यहाँ ६६७ घरधुरीले निष्कासित फोहरलाई घरेलु तरिकाले कम्पोष्ट मल बनाउने र १ हजार ९०३ घरधुरीले डढाउँने गरेका छन्। प्लाष्टिकजन्य सामाग्रीको अत्याधिक प्रयोग छ भने यसको नियमन सम्बन्धी नीति नवनिसकेको अवस्थाले वातावरण र कृषि बालीको उत्पादकत्वमा असर परेको छ।

२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन

मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा प्राकृतिक तथा मानव सृजित विपद्का घटनाहरू वढ्दै गएका छन्। बाढी, पहिरो, आगलागी, सडक दुर्घटना, वन डढेलो, महामारी, विषालु पदार्थको लापरवाहीपूर्ण प्रयोग आदिबाट विपद् जोखिम बढिरहेको छ। नगर क्षेत्रमा जमिन कटान तथा पहिरो, आगलागी, हावाहुरी जस्ता प्रकोपका कारण केही वस्तीहरू उच्च जोखिममा रहेका छन्। भूकम्पको दृष्टिले जोखिमपूर्ण रहेको यस मण्डनदेउपुर नगरपालिका क्षेत्रमा वि.सं. २०७२ को विनासकारी भूकम्पका कारण ५० प्रतिशत घर भत्किएर लडेका थिए भने ४८ प्रतिशत घरहरुमा क्षति पुगेको तर नलडेको अवस्था थियो (जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४)।

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाले विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरी विपद् जोखिम न्युनीकरणको प्रयासलाई अगाडि बढाएको छ। बिपद् जोखिम न्युनीकरणका लागि विपद् व्यवस्थापन समिति गठनका साथै विपद् जोखिम सम्बन्धी विस्तृत सूचना अध्यावधिक गरी सबै वडामा विपद् जोखिम नक्साङ्कन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाले २७ वटा ऐन, ७ वटा नियमावली, ३२ वटा निर्देशिका तथा कार्यविधि जारी गरी आफ्नो कार्य सञ्चालन गरिआएको छ। नगरपालिकाको विधायन समिति कृयाशील छ। नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम र बजेट प्रकाशन हुने र अन्य विवरणहरू नगरपालिकाको वेव साईट मार्फत सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० को स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको नतिजालाई आधार मान्दा यस नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता र सुशासनको औषत आंकडा राष्ट्रिय औषत भन्दा कम रहेको देखिन्छ। मण्डनदेउपुर नगरपालिकाले आगामी

दिनमा वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन र सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा थप उपलब्धी हासिल गर्नुपर्ने देखिन्छ (तालिका नं.- २.५)।

तालिका २.५: संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन सम्बन्धी विवरण (२०७९/८०)

विषय क्षेत्र	राष्ट्रिय औषत	मण्डनदेउपुरको अवस्था	विषय क्षेत्र	राष्ट्रिय औषत	मण्डनदेउपुरको अवस्था
शासकीय प्रवन्ध	८८.७	९४.४४	संगठन तथा प्रशासन	८२.३१	७८.१३
वार्षिक बजेट तथा योजना व्यवस्थापन	७४.६१	७२.७३	वित्तीय एवम् आर्थिक व्यवस्थापन	८१.४५	६३.६४
सेवा प्रवाह	८०.३	६७.१९	न्यायिक कार्य सम्पादन	८५.५७	१००
भौतिक पूर्वाधार	५७.६९	७६.९२	सामाजिक समावेशीकरण	६८.५८	५०
वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन	५८.३७	३८.८९	सहकार्य र समन्वय	४८.९१	१००
			औषत जम्मा	**७३.१२**	**७२**

स्रोत: सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको वेव साईट, २०८१

आ. व. २०७९/८० को लेखापरीक्षणबाट सो आ.व.मा देखिएको कुल बेरूजु रू. २ करोड ९ लाख रहेको मा रू.२८ लाख ८० हजार फछ्र्यौट भएको देखिन्छ।

२.६.२ सङ्गठनात्मक विकास

संस्थागत संरचनामा नगर सभा, नगर कार्यपालिका, न्यायिक समिति, लेखा समिति, विधायन समिति, वडा समितिहरू र पाँच विषयगत समितिहरू रहेका छन्। सुशासन समिति गठन भएको छैन। नगरपालिकामा विभिन्न तहमा कार्यरत २२३ मध्ये ९४ जना कर्मचारी करारका छन्। नगरकार्यपालिकाको सुविधा सम्पन्न भवनबाट सेवा प्रारम्भ भएको छ। सेवा प्रवाहलाई सहज वनाउन अधिकार प्रत्यायोजन भएको छ। गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र मार्फत सेवाग्राहीको गुनासो व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ। आ.व. ०७९/०८० मा न्यायिक समितिमा ६८ को संख्यामा रहेको उजुरी मध्ये हालसम्म ५० वटा फछ्र्यौट भएको छ।

स्थानीय तहको आवधिक विकास, सामाजिक साँस्कृतिक रूपान्तरण र दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नका लागि दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य सहितको स्थानीय तहको नीति एवम् योजना तयार गरी कार्यान्वयन भएको र सोको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्नको लागि स्थानीय कानून बमोजिम नगर प्रमुखको अध्यक्षतामा स्थानीय नीति तथा योजना आयोग गठन गरिएको छ।

२.७ स्रोत परिचालन

नेपाल सरकार राजश्व बाँडफाँड, वित्तिय समानीकरण अनुदान लगायत अन्य अनुदान, प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सबै प्रकारका अनुदान र शुल्कको बाँडफाँड बाट प्राप्त स्रोत नगरपालिकाको प्रमुख आय स्रोत हुन्। प्रारम्भका वर्षहरूमा सानो परिमाणमा रहेको आन्तरिक राजस्व श्रोत आ.व. ०७८/०७९ सम्म आइपुग्दा रू. १० करोड ३८ लाख को हाराहारीमा पुगेको र सो रकम आ.व. ०८०/०८१ मा रू. १६ करोड ४३ लाख पुगेको छ।

आ.व. ०८०/०८१ मा सङ्घीय, प्रदेश तथा अन्य बजेट अन्तरगत वार्षिक रू. ७४ करोड ३६ लाख श्रोत उपलब्ध भएको छ। सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदानहरू आर्थिक वर्षसँगै वृद्धि भएको छ तर स्रोत प्राप्ति अनुमान योग्य बनाउन सकिएको छैन। वार्षिक पूँजीगत खर्च ७० देखि ८० प्रतिशत सम्म भएको देखिन्छ। कुल खर्चमा चालु खर्चको अंश ४० प्रतिशतको हाराहारीमा छ। कार्यकाल प्रारम्भका आर्थिक वर्षहरूमा खर्च नभई मौज्दातको रूपमा स्थानीय संचित कोषमा रकम रहने गरेको भएपनि पछिल्ला वर्षहरूमा संरचनागत रूपमा स्थानीय स्रोत परिचालनमा उल्लेख्य सुधार भएकोले त्यस्तो अवस्थाको अन्त्य हुँदै गएको छ।

स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात प्रारम्भका वर्षहरूमा वार्षिक आय तथा व्ययको सही अनुमानका साथ विवरण लगायत बजेट तथा कार्यकम तर्जुमा गर्न कठिनाइ भएको भएपनि पछिल्ला आ. व. हरूमा समयमै वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा भई सभामा प्रस्तुत भएको देखिन्छ। नगरपालिकाले तर्जुमा गरेका पछिल्ला सबै बजेटहरू नाफा बजेट रहेका छन्। वडास्तरीय सेवाहरू वडाहरूबाट प्राप्त भएपनि राजस्व र खर्च सम्बन्धी कामहरू कार्यपालिका कार्यालयबाट भई आएको छ। नगरपालिकाको आर्थिक कार्यप्रणालीको लेखांकनका लागि महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट लागु गरिएको स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA) प्रयोगमा रहेको छ।

नगरपालिकामा आ.व. २०७९/८० मा वार्षिक ३०२ वटा योजना कार्यान्वयनमा गएको मध्ये रू. ५ लाख भन्दा तलको योजनाको संख्या करीब ४० प्रतिशत छ। सोही आ. व. मा भएको कुल खर्च मध्ये सामाजिक विकास क्षेत्रमा सबैभन्दा बढी (८३.९५ प्रतिशत) र सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा सबैभन्दा कम (३९.८८ प्रतिशत) खर्च भएको देखिएको छ।

परिच्छेद ३
सोच तथा नगर आवधिक विकास योजनाको अवधारणा

प्रस्तुत समष्टीगत समस्या एवम् चुनौती र प्रमुख सम्भावना तथा अवसरहरू सरोकारवालाहरूसँगको छलफलमा गरिएको नक्साङ्कनमा आधारित छ ।

३.१ समष्टीगत समस्या एवम् चुनौती

- स्थानीय कानून कार्यान्वयनको पक्ष कमजोर रहनु,
- क्षमता विकासको विषय प्राथमिकतामा नपर्नु
- कृषि तथा पशु क्षेत्रको व्यवसायिकरणका लागि प्रविधि, उन्नत बीउबिजन, ऋण, विमा र प्राविधिक सेवामा कृषकको सहज पहुँच नहुनु,
- सिंचाईयोग्य कृषि भूमिमा सिंचाई सुविधा नपुग्नु,
- युवा जनशक्तिलाई स्थानीय रोजगारीमा टिकाउन नसक्नु,
- पर्यटन विकासको सम्भावनाहरूको उपयोग गर्न नसक्नु,
- सहकारी क्षेत्रलाई नगर आर्थिक विकासको सम्वाहकको रूपमा स्थापित गर्न नसक्नु,
- गुणस्तरीय शिक्षा र आधारभूत स्वास्थ्यलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु,
- वनजन्य श्रोतलाई आय आर्जनसँग जोड्न नसक्नु,
- ईन्द्रावती र चाखोलाको तटीय क्षेत्र विपद्को दृष्टिले जोखिमपूर्ण रहनु,
- नगरको विकासकालाई बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री र वातावरणमैत्री वनाउन नसक्नु,
- राजश्वका स्रोतको अभिलेखीकरण र अध्यावधिक नहुनु,
- राजश्व प्रशासन संस्थागत नहुनु,
- तिनै तहका टुक्रे तथा अधुरा योजनाको संख्या अधिक रहनु,
- सार्वजनिक जवाफदेहिताका औजारहरूको प्रभावकारी उपयोग नहुनु ।

३.२ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकाको केन्द्र र वडा कार्यालय अवस्थिती सेवा प्रवाह र पहुँचको दृष्टिकोणले उपयुक्त रहनु,
- सङ्घीय राजधानी काठमाडौं र आसपासका जिल्लाका बजार केन्द्रहरूसँग सहज पहुँच हुनु,
- नगरपालिकाका अधिकांश वडाहरू.को आफ्नै भवन हुनु,
- स्थानीय विकासमा गैसस, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र र सहकारी तथा सामुदायिक संस्थाको सहयोगी भूमिका रहनु,
- कृषि तथा पशुपालनको विविधिकरण र व्यवसायिकरण गर्ने सम्भावना रहनु,
- नगरको आर्थिक विकासमा नगरकोट लगायत अन्य पर्यटकीय स्थलको प्रत्यक्ष सम्वन्ध रहनु,
- वनजङ्गल, जडीबुटी र गैरकाष्ठ वन पैदावारबाट गैरकृषि उत्पादन र व्यवसायीकरणको सम्भावना हुनु,
- विभिन्न जातजातिका मौलिक भाषा, संस्कृति र कलाको संरक्षणवाट आर्थिक विकासमा योगदान गर्न सकिने आधार देखा पर्नु ।

३.३ निर्देशक सिद्धान्त र मान्यता

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको दिर्घकालीन विकास सोच र लक्ष्य उन्मुख रही नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू लक्षित समूहका बिच लैजान प्रस्तुत आवधिक योजनाले परिवर्तनको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरेको छ। दीर्घकालीन सोच उन्मुख लक्ष्य, लक्ष्य प्राप्तिका लागि लिइने उद्देश्यहरू बिच कार्यगत तादम्यता कायम गरिएको छ। उद्देश्य पूरा हुने नतिजा र उद्देश्यहरू हासिल गर्न लिइने रणनीति कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रम पहिचान गरी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वितीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। उद्देश्यबाट निर्देशित नतिजा र नतिजा सूचक अनुरूप कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता र कार्यान्वयनका लागि वार्षिक स्रोत अनुमान गरिएको छ। अपेक्षित उपलब्धी मापनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार गरिएको छ।

नगरपालिकाको दिर्घकालीन सोच साकार पार्न आवधिक योजनाका रणनीति तथा कार्यक्रमहरू देहायका सिद्धान्तवाट निर्देशित रहनेछन्:

- स्थानीय आर्थिक सम्वृद्धि र दिगो विकास,
- विनियोजनमा दक्षता र खर्चमा प्रभावकारीता,
- सामाजिक जवाफदेहीता, पारदर्शिता र सुशासन।

३.४ सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य

३.४.१ सोच

सम्वृद्ध, समुन्नत देउपुर र मण्डनः मानव विकास, कृषि, उद्यम र पर्यटन।

३.४.२ लक्ष्य

दिगो आर्थिक विकास र सामाजिक रूपान्तरणद्वारा स्वस्थ, सक्षम, न्यायपूर्ण र समुन्नत समाजको विकास गर्ने।

३.४.३ उद्देश्य

- उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु,
- स्थानीय वासिन्दाको मानव विकासस्तरमा सुधार गर्नु,
- हरित, उत्थानशिल र समावेशी अवधारणा अनुसार पूर्वाधार विकास गर्नु,
- संस्थागत विकास, जवाफदेहीता र सुशासन प्रवर्द्न गर्नु,

३.५ परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजनाको लक्ष्य प्राप्तिका लागि लिइएका उद्देश्यहरू पूरा गर्न हासिल गरिने नतिजाहरू, नतिजा मापन सहयोगी सूचक र सूचकहरूको आधार वर्षको परिमाणात्मक तथा गुणात्मक अवस्था र आवधिक योजनाको अन्त्य (आ.व. २०८५/८६) सम्ममा अपेक्षित उपलब्धि तालिका नं.- ३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.१: आवधिक नगर विकास योजनाको परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजनाको समष्टिगत लक्ष	सूचक	एकाई	आधार वर्ष (आ.व. २०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यसम्मको लक्ष्य (आ.व. २०८५/८६)
दिगो आर्थिक विकास र सामाजिक रूपान्तरणद्वारा स्वस्थ, सक्षम, न्यायपूर्ण र समुन्नत समाजको विकास गर्ने ।	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५७१	०.६२१
	कूल गार्हस्थ उत्पादन	रू.अर्वमा	४.३५	५.५५
	आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	७.५	९.५२
	रू. १ लाख भन्दा कम प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय हुने	प्रतिशत	१९	१०
	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जि.	२९५.५४	३४०
	आधारभूत खाद्य सुरक्षामा रहेका परिवार	प्रतिशत	६८.२	९५
	कृषियोग्य जमिन मध्ये सिँचित क्षेत्रफल	प्रतिशत	४३.३	६५
	आफ्नै स्वामित्व भएको घरमा वस्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९६.१९	१००
	जमिनको स्वामित्व भएका महिला (आफ्नै नाममा जमिन भएका)	प्रतिशत	७.४	१५
	साक्षरता दर	प्रतिशत	७२.६४	९०
	जन्म दर्ता भएका बालबालिका	प्रतिशत	६९.३०	१००
	बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	३०	१५
	पाईपको धारा भएका घरपरिवार (घरमै खानेपानी धारा हुने)	प्रतिशत	४०.०४	५५
	सुरक्षित र सुलभ शौचालय भएका घरपरिवार (फ्लस सहितको शौचालय भएका)	प्रतिशत	५३.१७	७०
	खाना पकाउन दाउराको प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५३.६१	४०
	इन्टरनेट सुविधा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	३५.८०	८०
	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	४५	१४५
	बैदेशिक रोजगारीमा जाने १५ देखि ५४ वर्षउढमेरका	प्रतिशत	१०.६	५
	नगरपालिकाको कूल राजश्वमा आन्तरिक श्रोतको हिस्सा	प्रतिशत	६.५९	१९

स्रोतः NPHC 2021, MTMP Mandan, 2019, योजना तर्जुमा गोष्ठी

३.६ रणनीति तथा प्राथमिकता

३.६.१ समष्टिगत रणनीति

- कृषि तथा पशुपालनको व्यवसायिककरण गर्ने ।
- पर्यटनलाई स्थानीय रोजगारी र आय आर्जन संग आवद्द गर्ने ।
- आर्थिक विकासमा सहयोग पुग्ने गरी भूउपयोग नीति, निर्माण संहिता र मापदण्ड अनुरूप गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- समावेशी र गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा शिक्षालाई मानव विकासस्तर सुधारको आधार वनाउने ।
- वन पैदावारको व्यवसायिक उत्पादन गर्ने ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई वहुसरोकारको विषय वनाउने ।
- राजश्व प्रणाली र अन्य सार्वजनिक सेवालाई पारदर्शि र नागरिकमैत्री वनाउने ।

३.६.२ आवधिक योजनाको प्राथमिकता

आवधिक योजना अवधिमा विकास खर्चको विनियोजन देहायको प्राथमिकताको आधारमा गरिएको छ ।

१. कृषि, उद्यम र पर्यटन ।
२. भौतिक पूर्वाधार र स्थानीय यातायात ।
३. स्वास्थ्य र शिक्षा ।

परिच्छेद ४
वित्तीय व्यवस्थापन

४.१ आय प्रक्षेपण

वित्तीय स्रोतको प्रक्षेपण गर्दा आ.व. २०७८/७९ लाई आधार वर्षका रूपमा र आ. व. २०७९/८० को स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेट र आन्तरिक राजस्वको रकमलाई आधार मानिएको छ। दुई आधार वर्षको (आ.व. २०७८/७९ र ०८०/८१) औषत आय रू. ८५ करोड ४२ लाख रहेकोमा आ. व. २०८१/८२ को लागि कूल रू. ९१ करोड ७ लाख बजेट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। श्रोत परिचालन तर्फ नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत वृद्धिलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। आ. व. २०७९/८० मा यथार्थ रू. ५२ करोड ४६ लाख (कूल वजेटको करिव ७ प्रतिशत) आन्तरिक राजश्व सङ्कलन भएकोमा आ. व. २०८१/८२ को लागि रू. १७ करोड २६ लाख (कूल वजेटको करिव १९ प्रतिशत) अनुमान गरिएको छ। प्रक्षेपण गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा व्यवस्थित स्थानीय राजस्व परामर्श समिति, स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिका निर्णयहरू र राजस्व सुधार कार्ययोजनालाई समेत आधार मानिएको छ। अघिल्ला तीन वर्षहरू (आ.व. २०७८/७९ देखि ०८०/८१) मा नगरपालिकाको सरदर वार्षिक कूल आय रू. ८६ करोड ४८ लाख रहेको छ। यसमध्ये आन्तरिक श्रोतको हिस्सा १९ प्रतिशत रहेको छ। प्रक्षेपण अनुसार आ. व. २०८१/८२ देखि आ. व. २०८५/८६ सम्ममा कुल प्रक्षेपति आय रू. ५ अर्ब १९ करोड ४८ लाख रहेको छ। शीर्षकगत तथा आ. व. गत आय प्रक्षेपण तालिका **नं.-४.१:** मा राखिएको छ। आय प्रक्षेपणको विस्तृत विवरण अनुसूची - १ मा राखिएको छ।

तालिका ४.१: नगरपालिकाको आय प्रक्षेपण (रू. हजारमा)

शीर्षक	०७८/७९ को यथार्थ	०७९/८० को यथार्थ	बर्तमान कूल सम्भावना	आ.व. गत अनुमान					जम्मा
				०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६	
आन्तरिक आय	१०३,८१६	५२,४६०	१६४,३५०	१७२,५६८	१८१,१४१	१९०,१६९	१९९,७०५	२०९,७२०	९५३,३०३
संघीय सरकार राजस्व बाँडफाँट	८०,३१०	७१,९१०	९४,६११	१०१,९६०	१०७,०५८	१०४,६३१	११३,६८६	१२३,५७५	५५०,९११
प्रदेश सरकार राजस्व बाँडफाँट	७९,३३५	८१,०३०	८७,४७७	९१,८५१	९६,४४४	१०१,२६६	१०६,३२९	१११,६४६	५०७,५३७
अन्तर सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	४५२,९७५	४४७,७८३	४८८,१०४	५१२,५०९	५३८,१३५	५६५,०४१	५९३,२९३	६२२,९५८	२,८३१,९३७
लागत सहभागिता	-	-	३००	३१५	३३१	३४७	३६५	३८३	१,७४१
जम्मा	९१३,००४	७९५,५५२	८३४,८४२	८७९,२०३	९२३,१०९	९६१,४५५	१,०१३,३७८	१,०६८,२८३	४,८४५,४२८
मौज्दात			३०,०००	३१,५००	३३,०७५	३४,७२९	३६,४६५	३८,२८८	१७४,०५७
कूल स्रोत उपलब्धता			८६४,८४२	९१०,७०३	९५६,१८४	९९६,१८४	१,०४९,८४३	१,१०६,५७१	५,०१९,४८५
प्रशासनिक खर्च औसत ४० प्रतिशत			३४५,९३७	३६४,२८१	३८२,४७३	३९८,४७३	४१९,९३७	४४२,६२८	२,००७,७९४
आवधिक योजनाको पूँजीगत बजेट			५१८,९०५	५४६,४२२	५७३,७१०	५९७,७१०	६२९,९०६	६६३,९४३	३,०११,६९१

सोह्रौं योजना (आ.व. २०८१/८२ देखि ०८५/८६) मा औसत सिमान्त पूँजी उत्पादन अनुपात ४.७७ : १ रहेको र सार्वजनिक र निजी क्षेत्रको लगानी अनुपात क्रमशः ३०.२ प्रतिशत र ६९.८ प्रतिशत रहेको छ। सोह्रौं योजनामा गरिएको लगानी प्रक्षेपणको मापदण्ड अनुरुप र आवधिक योजना अवधिमा औषत आर्थिक बृद्धि दर ९.५२ प्रतिशत रहने अनुमानका साथ आवधिक योजनाको पाँच वर्षको अवधिमा सार्वजनिक क्षेत्रबाट रू. ६ अर्ब ४३ करोड साधन परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ। ९.५२ प्रतिशतको औषत आर्थिक बृद्धि दर हासिल गर्न योजना अवधिभरमा कूल रू. २१ अर्ब ३१ करोड लगानी प्रक्षेपण गरिएको छ। यसमा रू. ५ अर्ब १ करोड ९५ लाख नगरपालिकाको कोषबाट लगानी हुने देखिन्छ। आवधिक नगर विकास योजनाको ५ वर्षका लागि चालु खर्च तर्फ रू. २ अर्व ७८ लाख (४० प्रतिशत) र पूजीँगत खर्च तर्फ रू. ३ अर्व १ करोड १७ लाख (६० प्रतिशत) खर्च प्रस्ताव गरिएको छ।

४.२ क्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण

४.२.१ सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट अख्तियारी अन्तर्गत प्राप्त हुने रकम

नगरपालिकाको बजेट संरचना बाहिर सङ्घ द्वारा प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तर्गत सामाजिक सुरक्षा भत्ता, निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम, प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, कृषि आधुनिकीकरण परियोजना आदि सञ्चालनको लागि नगरपालिका क्षेत्रमा लगानी हुने रकम, प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र कार्यक्रम तथा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारबाट अन्य बिभिन्न बिषय क्षेत्रमा परियोजना सञ्चालनको लागि प्राप्त हुने रकम कूल रू. २२ करोड १० लाख २७ हजार परिचालन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ (तालिका नं.- ४.२)।

तालिका ४.२: सङ्घ र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुने रकम (रू. हजारमा)

आम्दानी शीर्षक	आ. व. ०८१/८२ को अनुमान	प्रक्षेपित				जम्मा
		आ.व. ०८२/८३	आ.व. ०८३/८४	आ.व. ०८४/८५	आ.व. ०८५/८६	
संघीय सरकारबाट अख्तियारी प्राप्त हुने रकम	२५०००	२६२५०	२७५६३	२८९४१	३०३८८	१३८१४२
प्रदेश सरकारबाट अख्तियारी प्राप्त हुने रकम	१५०००	१५७५०	१६५३८	१७३६४	१८२३३	८२८८५
जम्मा	४००००	४२०००	४४१०१	४६३०५	४८६२१	२२१०२७

४.२.२ सङ्घ र प्रदेश सरकाकारका कार्यालयबाट गरिने खर्च

सङ्घीय तथा प्रदेश कार्यालयहरूबाट नगरपालिका क्षेत्रमा सोभै सञ्चालन हुने विभिन्न कार्यक्रमहरूमा योजना अवधिभरमा कूल रू. १ अर्ब १९ करोड ५८ लाख परिचालन हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। (तालिका नं.- ४.३)

तालिका नं.- ४.३: नेपाल सरकार तथा प्रदेश कार्यालयवाट खर्च गरिने रकम (रू. हजारमा)

शीर्षक	आ. व. ०८१/८२ को अनुमान	प्रक्षेपित आ. व.				जम्मा
		०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६	
संघ - सडक, पुल, पर्यटन पूर्वाधार	३००००	३१५००	३३०७५	३६०५७	३९५१९	१७०१५१
प्रदेश- कृषि ज्ञान केन्द्र, पूर्वाधार डिभिजन तथा अन्य कार्यालय	१९०१७५	१९९६८४	२०९६६८	२१०१५१	२१५९५९	१०२५६३७
जम्मा	**२२०१७५**	**२३११८४**	**२४२७४३**	**२४६२०८**	**२५५४७८**	**११९५७८८**

४.२.३ सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्रबाट हुने लगानी

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक समृद्धिका लागि सहकारी क्षेत्रवाट महत्वपूर्ण योगदान पुग्न सक्ने सम्भावना रहेको छ। सामुदायिक तथा निजी वनले आफ्नो आम्दानीको कम्तिमा २५ प्रतिशत वनको विकासमा लगाउनु पर्ने, ५० प्रतिशत स्थानीय तहको परामर्शमा गरिबी निवारण, महिला विकास र उद्यम विकासमा खर्च गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। सहकारी क्षेत्र, वन समूहहरू र गैर सरकारी क्षेत्रबाट योजना अवधिमा अनुमानित रू. ८८ करोड ४१ लाख लगानी हुने अनुमान गरिएको छ (तालिका नं.- ४.४)।

तालिका नं.- ४.४: सहकारी, सामुदायिक र गैर सरकारी सङ्घ संस्था वाट हुने लगानी (रू. हजारमा)

शीर्षक	आ. व. ०८१/८२ को अनुमान	प्रक्षेपित आ. व.				जम्मा
		०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६	
सहकारी संस्थाहरूबाट उत्पादनशील क्षेत्रमा हुने लगानी	१०००००	१०५०००	११०२५०	११५७६३	१२१५५१	५५२५६३
सामुदायिक वन समूहहरूबाट हुने लगानी	५००००	५२५००	५५१२५	५७८८१	६०७७५	२७६२८२
गैर सरकारी संस्थाहरूबाट हुने लगानी	१००००	१०५००	११०२५	११५७६	१२१५५	५५२५६
जम्मा	**१६००००**	**१६८०००**	**१७६४००**	**१८५२२०**	**१९४४८१**	**८८४१०१**

४.२.४ निजी क्षेत्रबाट हुने लगानी

नगरकोट क्षेत्रको पर्यटकीय विकास, सडक पूर्वाधारको विस्तार, दुग्ध व्यवसाय, तरकारी, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, काष्ठजन्य उत्पादन क्षेत्रबाट निजी क्षेत्रको योगदान बढाउन सकिने देखिएको छ। निजी क्षेत्रमैत्री कर नीति र लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरी थप स्रोत परिचालन गर्न सकिन्छ। निजी क्षेत्रवाट आवधिक योजनाको अवधिमा रू. १५ अर्ब ५० करोड लगानी हुने अनुमान गरिएको छ।

४.३ लगानी अनुमान

माथी ४.२ मा गरिएको विश्लेषणका आधारमा आवधिक योजना अवधिमा सरकारी, सहकारी, सामुदायिक र निजी क्षेत्र गरी कुल लगानी रू. २१ अर्व ३१ करोड हुने देखिन्छ (तालिका **नं.-** ४.५) ।

तालिका नं.- ४.५: अनुमानित लगानी (रू. हजारमा)

शीर्षक	आ.व.गत लगानी अनुमान					
	०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६	कूल जम्मा
नगरपालिका कोषमा जम्मा हुने रकम	९१०,७०३	९५६,१८४	९९६,१८४	१,०४९,८४३	१,१०६,५७१	५०१९४८५
संघीय र प्रदेश सरकारको अख्तियारीबाट हुने रकम	४००००	४२०००	४४१०१	४६३०५	४८६२१	२२१०२७
संघ र प्रदेश सरकारका कार्यालयहरूबाट हुने लगानी	**२२०१७५**	**२३११८४**	**२४२७४३**	**२४६२०८**	**२५५४७८**	**११९५७८८**
सार्वजनिक क्षेत्रको जम्मा	**१,१७०,८७८**	**१,२२९,३६८**	**१,२८३,०२८**	**१,३४२,३५६**	**१,४१०,६७०**	**६,४३६,३००**
सहकारी, सामुदायिक र गैर सरकारी क्षेत्रबाट हुने लगानी	१६००००	१६८०००	१७६४००	१८५२२०	१९४४८१	८८४१०१
निजी क्षेत्रबाट सार्वजनिक क्षेत्रमा हुने लगानी	२५४५३९५	२६७२५४७	२७८९२००	२९१८१७४.१	३०६६६८३	१३९९१९९९
योजना अवधिको कूल	**३,८७६,२७३**	**४,०६९,९१५**	**४,२४८,६२८**	**४,४४५,७५०**	**४,६७१,८३४**	**२१,३१२,४००**

४.४ विषयक्षेत्रगत बजेट अनुमान

कूल प्रक्षेपित आय विषय क्षेत्रगत रुपमा भौतिक पूर्वाधार तर्फ ३६ प्रतिशत, सामाजिक विकास तर्फ ३१ प्रतिशत, आर्थिक विकास तर्फ १८ प्रतिशत, संस्थागत विकास तथा सुशासन तर्फ १० प्रतिशत र बन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन तर्फ ५ प्रतिशत विनियोजन गरिएको छ (तालिका नं.- ४.६) ।

तालिका नं.- ४.६: विषय क्षेत्रगत पूँजीगत खर्चको बाँडफाँट (रू. हजारमा)

बिषयक्षेत्र	आ.व. २०८१/८२	आ. व. २०८२/८३	आ. व. २०८३/८४	आ. व. २०८४/८५	आ. व. २०८५/८६	५ वर्षको जम्मा	प्रतिशत
आर्थिक विकास	९५,९७२	१०१,३०४	१०६,६३६	१११,९६८	११७,३००	५३३,१८०	१८
सामाजिक विकास	१६६,१३३	१७५,३६३	१८४,५९३	१९३,८२२	२०३,०५२	९२२,९६३	३१
भौतिक पूर्वाधार विकास	१९६,९२०	२०७,८६०	२१८,८००	२२९,७४०	२४०,६८०	१,०९४,०००	३६
वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	२८,०६२	२९,६२१	३१,१८०	३२,७३९	३४,२९८	१५५,८९८	५
सुशासन तथा संस्थागत विकास	५५,०१७	५८,०७४	६१,१३०	६४,१८७	६७,२४३	३०५,६५०	१०
जम्मा	**५४२,१०४**	**५७२,२२१**	**६०२,३३८**	**६३२,४५५**	**६६२,५७२**	**३,०११,६९१**	१००

४.५ वडा बजेट

स्थानीय टोल, वस्तिहरूबाट माग भई आउने वडास्तरका सानातिना योजना/कार्यक्रम/क्रियाकलापको कार्यान्वयन र विपद् लगायत आपतकालीन सहयोगको लागि कूल प्रक्षेपित बजेटको २० प्रतिशत (५ वर्षका लागि रू. ६० करोड २३ लाख) वडाको लागि विनियोजन गरिएको छ (तालिका नं.- ४.७) । यसबाट जनसंख्या (५० प्रतिशत), भूगोल (२० प्रतिशत) र कार्यसम्पादन (३० प्रतिशत) लाई आधार मानि सबै वडालाई वार्षिक बजेट उपलब्ध गराइनेछ । वडा समितिहरूबाट सङ्कलित कार्यक्रमहरु सन्दर्भका लागि छुट्टै दस्तावेजीकरण गरिएको छ । वडा समितिहरूले सो दस्तावेज उल्लेख भएका माग योजनाका लागि समेत यो बजेट खर्च गर्न सक्नेछन् । कार्यसम्पादन मापन गर्न स्थानीय राजस्व परिचालन (३० प्रतिशत), तोकिएको समयमा योजना सम्झौता (३० प्रतिशत), नियमित अनुगमन र योजना सम्पन्न (४० प्रतिशत) लाई आधार मानिनेछ ।

तालिका ४.७: वडाहरुको लागि विनियोजित रकम (रू. हजारमा)

विषयगत क्षेत्र	आ.व, २०८१/८२	आ.व, २०८२/८३	आ.व, २०८३/८४	आ.व, २०८४/८५	आ.व, २०८५ /८६	जम्मा
आर्थिक विकास	१६,३९२	१७,२११	१७,९३१	१८,८९७	१९,९१८	९०,३५१
सामाजिक विकास	३२,७८५	३४,४२३	३५,८६३	३७,७९४	३९,८३७	१८०,७०१
भौतिक पूर्वाधार विकास	३८,२५०	४०,१६०	४१,८४०	४४,०९३	४६,४७६	२१०,८१८
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	५,४६४	५,७३७	५,९७७	६,२९९	६,६३९	३०,११७
सुशासन तथा संस्थागत विकास	१६,३९२	१७,२११	१७,९३१	१८,८९७	१९,९१८	९०,३५१
जम्मा	**१०९,२८४**	**११४,७४२**	**११९,५४२**	**१२५,९८१**	**१३२,७८९**	**६०२,३३८**

४.६ कुल व्यय र स्रोत परिचालन रणनीति

तल परिच्छेद ५ देखि ९ सम्म आवधिक योजना अवधिका लागि रहेका विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम र योजनाका लागि कूल व्यय अनुमान रू. ३ अर्व १ करोड १६ लाख ९१ हजार हुन आउँछ । नगरपालिकामा सहकारी तथा निजी क्षेत्र सवल भइनसकेको मौजुदा परिस्थितिमा बढी स्रोत सार्वजनिक क्षेत्रबाट परिचालन गर्नु पर्ने अबस्था छ । नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व परिचालनबाट कूल लगानीको करिब १९ प्रतिशत मात्र खाम्न सकिने देखिएको छ । सङ्घ तथा प्रदेश अनुदान र अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण निर्भरता क्रमिक कम गर्दै जान आगामी दिनमा आन्तरिक राजस्वका नयाँ स्रोत सम्भावनाहरूको खोजि गर्नु पर्नेछ । सहवित्तीयकरण एवम् सहकार्यको रणनीतिलाई अवलम्वन गर्दै सार्वजनिक, सहकारी, निजी क्षेत्र, गैसस र विकास साझेदार लगायतवाट पूरक स्रोतहरू परिचालन गरिनेछ ।

राजश्व परिचालनका देहायको रणनीति अवलम्वन गरिनेछ ।

१) थप श्रोतको पहिचान गर्ने र आन्तरिक आयस्रोतको दायरा वढाउने ।
२) सङ्घ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
३) अन्तर स्थानीय तह साझेदारी गर्ने ।
४) सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा लागु गर्ने ।
५) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ गर्ने ।

परिच्छेद ५
आर्थिक क्षेत्र

५.१ कृषि तथा पशुपन्छी

५.१.१ सम्भावना तथा अवसर

१) नगरपालिका क्षेत्रमा मकै, कोदो, भटमास, मास, बोडी, सिमी तथा आलु खेती राम्रो हुने गरेको छ ।
२) नगरपालिका दूध उत्पादनमा आत्मनिर्भर तर्फ उन्मुख रहेको छ ।
३) नगरपालिकाले उद्योग ग्राम स्थापना गर्ने नीति लिई कार्य गरिरहेको छ ।
४) कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई मूल्य श्रृंखलामा आवद्ध गरी व्यवसायिककरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
५) नगरपालिकाले सङ्घ र प्रदेशसँगको साझेदारीमा गोदामघर, शीतभण्डार, सामुदायिक घुम्ती बजारका लागि स्टल निर्माण जस्ता कार्य अगाडि बढाएको छ ।
६) कुन्ताबँसीको खेतीयोग्य जमिन र खोला किनार सौन्दर्यकरण गरेर पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन सहितको कृषि विकास गर्न स्थानीय जग्गाधनि सँगको साझेदारीमा सिँचाइको सुविधा विस्तार गर्ने सम्भावना छ ।
७) इन्द्रावती नदीमा चेकड्याम बनाएर करीब २५ कि.मी. क्षेत्रमा माछापालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

५.१.२ समस्या

समस्या	कारण	समाधानका उपायहरु
कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व कम हुनु .	• माटोको उर्वराशक्ति पहिचान नहुनु • जनचेतना कमीका कारण माटो परिक्षण नगरिनु	• माटोको परीक्षण गर्न प्रोत्साहित गर्ने • भूमिको वर्गिकरणमा र भूउपयोग योजना कार्यान्वियन मार्फत भूमिको महत्तम उपयोग गर्ने • भूमि बैंकको स्थापना गर्ने • जलवायु अनुकुलनको बाली लगाउने प्रणालीको विकास गर्ने
कृषि प्रणाली आधुनिकीकरण नहुनु	• जग्गाको भौगोलिक चरित्र अनुरुपको बिउ नलगाइनु • निर्वाहमुखी खेतीबाट समुदाय बिमुख नहुनु • कृषि उपजका लागि वजारको अभाव हुनु	• यान्त्रिकरण गर्न यन्त्र उपकरणमा अनुदान दिने • जग्गाको भौगोलिक अनुकुल बाली सिफारिश गर्ने • वाली प्रणालीको विकास गर्ने
मल, बिउ बिजन समयमा उपलब्ध नहुनु	• बिउ उत्पादन गर्ने कृषकलाई प्रोत्साहन नहुनु • बिउ बैंक स्थापना नहुनु	• बिउ बैंक स्थापना कार्यक्रममा लगानी गर्ने • विउ उत्पादन कृषकलाई प्रोत्साहन गर्ने

५.१.२ समस्या

समस्या	कारण	समाधानका उपायहरु
सीमित सतह सिंचाइ सुबिधा उपलब्ध हुनु	• पानीको मुल सुक्नु • पानीचल्ने कुलो नहुनु • भौगोलिक बनावट	• भएका स्रोतको उपयोग र लिफ्ट सिंचाइको व्यवस्था गर्ने
कृषकमा कृषि/पशुपालनमा लगानी गर्ने क्षमता नहुनु	• सुलभ कृषि ऋणको व्यवस्था तथा अनुदानको व्यवस्था नहुनु • कृषि/पशु बिमा प्रभाकारी नहुनु	• कृषिमा लगानी बढाउने • कृषक परिचय पत्र वितरण गर्ने • कृषि/पशु बिमामा कृषकको पहुँच बृद्धि गर्ने
पशुजन्य उत्पादनको व्यावसायिककरण नहुनु	• उन्नत जातका पशु उपलव्ध नहुनु • उन्नत जातका घाँसको उत्पादन नहुनु • मासुजन्य उत्पादनमा कमी • पशु स्वास्थ्य र व्यवस्थापनमा ध्यान नजानु	• नश्ल सुधारका पशुपालनलाई प्रोत्साहन गर्ने • उन्नत जातका घासको व्यवस्था गर्ने • कृषकलाई नश्ल सुधारका पशुहरु वितरण गर्ने • उन्नत जातका घासको व्यवस्था • सामुहिक पशुपालनलाई प्रोत्साहन गर्ने • मासुजन्य उत्पादन बृद्धि गर्ने • पशु हाटको व्यवस्था गर्ने • पशु रोगको समयमा उपचारको व्यवस्था • गोठ सुधार गर्ने
कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनले उचित बजार मूल्य नपाउनु	• कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन प्रसोधन गर्ने उद्योग नहुनु • भण्डारणको घरहरु नहुनु • कृषि तथा पशु प्राविधिकको सेवा पर्याप्त नहुनु	• कृषि तथा पशु प्राविधिकको सेवा विस्तार गर्ने • स्थानिय उत्पादनमा आधारित उद्योग स्थापना गर्ने • शित भण्डारको निर्माण गर्ने • ग्रेडिङ गरेर बेच्ने व्यवस्था • सङ्कलन केन्द्र स्थापना/हाट वजारको व्यवस्था • दुग्धजन्य उद्योग स्थापना गर्ने • आलुको पकेट क्षेत्र स्थापना र सोमा आधारीत लघु उद्योग संचालन गर्ने

५.१.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: कृषि तथा पशुपालनलाई व्यावसायिकरण गर्ने ।

उद्देश्य:

१. कृषि र पशुपालन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु ।
२. कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रको उत्पादनको व्यवसायिकरण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति १: उन्नत कृषि प्रविधिको प्रयोग गर्न कृषकलाई प्रोत्साहित गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका लागि कृषि प्राविधिकहरूको सेवा विस्तार गरिनेछ ।
२) आधुनिक कृषि प्रविधि, उन्नत बिउ, मल लगायत कृषि सामग्री आपूर्ति सहज र सुलभ बनाइनेछ ।
३) सिंचाइको सुविधा विस्तार गरिनेछ ।
४) कृषि उपज तथा पशुपालन क्षेत्रमा वित्तीय र बीमा सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
५) माध्यमिक तहको व्यवसायिक शिक्षासँग आवद्ध गरी कृषि क्षेत्रमा स्थानीय जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ ।
६) वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएर आएका युवाहरूलाई उनीहरूले सिकेको सीपमा आधारित कृषि कार्यमा लाग्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
७) अध्ययन भ्रमणका माध्यमबाट व्यवसायिक कृषकहरूको सिप र उद्यमशीलता विकास गरिनेछ ।
८) जैविक मल उत्पादन तथा उपयोग गर्ने कृषकलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
९) सफल र उत्कृष्ट कृषकहरूलाई पुरस्कृत गरिनेछ ।

रणनीति २ः भू-बनौटको आधारमा कृषि जमिनको उपयोग गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) माटो र मौसम अनुकूल बाली प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
२) खेतीयोग्य जमिनमा बस्ती विस्तार गर्न निरूत्साहित गरिनेछ ।

रणनीतिः ३ पकेट क्षेत्र विकास गरी कृषिमा विशिष्टीकरण, व्यवसायीकरण र बजारीकरण गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गरिनेछ ।
२) कृषकहरूलाई हावापानी र माटो अनुकुल खेती प्रोत्साहित गरिनेछ ।
३) प्रत्येक वडामा कृषि उपज सकंलन तथा कृषि हाट वजारको व्यवस्था गरिनेछ ।
४) व्यवसायिक मौरी पालन, च्याउ खेती र माछापालन गर्ने कृषकलाई सहयोग गरिनेछ ।
५) कृषि उत्पादलाई मूल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गरिनेछ ।
६) व्यवसायिक रूपमा कृषि तथा पशुपालन गर्ने कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवा र बजार व्यवस्थापनमा सहयोग गरिनेछ ।
७) स्थानीय पहिचानका विशिष्टीकृत उत्पादनको ब्राण्डिङ गरिनेछ ।
८) उत्पादनको लेवलिङ र बजारीकरणमा कृषक समूह र सहकारी संस्थाहरूलाई सहयोग प्रदान गरिनेछ ।

रणनीतिः ४ पशुजन्य उत्पादन बृद्धि गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) उच्च नस्लका गाई, भैसी, वंगुर र अन्य पशुपालनका लागि कृषकहरूलाई सहयोग गरिनेछ ।
२) कृषकलाई दूग्ध तथा मासुजन्य व्यवसायिक पशुपन्छीपालनमा प्रोत्साहन गरिनेछ ।
३) दक्ष पशुस्वास्थ्य प्राविधिक र औषधि उपचारको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
४) सहकारितामा आधारित दुग्ध सङ्कलनतथा चिस्यान केन्द्रको स्थापना तथा विस्तार गरिनेछ ।

५) खसी, बोका, कुखुरा, राँगा/पाडाँ, बंगुरको मासु उत्पादन बढाईनेछ।
६) पशु चौपायाको गोठ सुधार गरी व्यवस्थित पशुपालन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।
७) कृषि तथा पशु बीमा कार्यक्रमलाई विस्तार गरी प्रत्येक किसानको पहुँचमा पुऱ्याइनेछ।

रणनीति ५: रैथाने जातका बीउको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने।

कार्यनीति:

१) कृषकहरूलाई स्थानीय स्तरमा रैथाने बीउ विजनहरूको संरक्षण र संग्रह गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।
२) कृषक पाठशाला सञ्चालन गरी स्थानीय प्रविधिलाई समयानुकुल विकास गर्न सहयोग गरिनेछ।
३) स्थानीय विशिष्टता झल्कने बालीको बीउको व्यवसायिक उत्पादन र बजारीकरणमा सहजीकरण गरिनेछ।

५.१.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्य १: कृषि र पशुपालन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु।					
१	कृषिजन्य उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ।	वार्षिक धान उत्पादन	मेटन	२३७३	२७३०
		वार्षिक मकै उत्पादन	मेटन	४११०	४७२७
		वार्षिक गहुँ उत्पादन	मेटन	१३९२	१६०२
		वार्षिक कोदो उत्पादन	मेटन	२६१	३००
		वार्षिक फापर उत्पादन	मेटन	५९	६८
		ताजा तरकारी (हिउदे)	मेटन	५९९३	६८९३
		ताजा तरकारी (वर्षे)	मेटन	३२४८	३७३५
		ताजा तरकारी (बेमौसमी)	मेटन	१९४४	२२३६
		सुन्तला जातका फलफूल	मेटन	७८३	९०१
		मह	केजी	४५८	५२६
		माछा	केजी	५२३	६०१
		च्याउ	मेटन	९	११
२	दूग्ध र मासुजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।	नस्ल सुधार हुने गाई	संख्या	-	१०००
		नस्ल सुधार हुने भैसी	संख्या	-	५००
		नस्ल सुधार हुने बंगुर	संख्या	-	१०००
		पशु विमामा सहभागी कृषक	संख्या	-	३०००
		दूध उत्पादन (गाई)	मेटन	१९८६	३०१९
		दूध उत्पादन (भैसि)	मेटन	५२२९	६२७५
		मासु उत्पादन (खसी, बोका)	मेटन	१०२	१२३
		मासु उत्पादन (रागा, पाड़ा)	मेटन	३०१	३६१
		मासु उत्पादन (कुखुरा)	मेटन	२७०	३२४

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		मासु उत्पादन (बंगुर)	मेटन	३५	३४३
		कुखुराको अण्डा उत्पादन	गोटा	२८३७०००	३४०५०००
		पनीर उत्पादन	मेटन	-	१
		दही उत्पादन	मेटन	-	२
		घिउ उत्पादन	मेटन	-	१
उद्देश्य २: कृषि र पशुपालन क्षेत्रको व्यवसायिकरण गर्नु ।					
३	कृषिको व्यावसायिकरण भएको हुनेछ ।	कृषि उत्पादन समूह	संख्या	-	१२०
		कृषि बजारिकरण समूह	संख्या	-	१३
		कृषि प्रविधि, उन्नत बिऊविजन र मलखादमा सहज पहुँच हुने कृषक	संख्या		३०००
		कृषि ऋणमा सहज पहुँच हुने कृषक	संख्या	नियमित	१०००
		कृषि उत्पादन सङ्कलन केन्द्र निर्माण	संख्या	-	१२
		भूमी बैंकको स्थापना	संख्या	-	१
		भू उपयोग तथा भू वर्गीकरण ऐन/कार्यविधि तर्जुमा	संख्या	-	१
		कृषि विमामा पहुँच हुने कृषक	संख्या	-	५००
		माटो परिक्षण भई सोही अनुसारको कृषि गर्ने कृषक	संख्या	-	५००
		वैदेशिक रोजगारबाट फर्कि आउने युवालाई सीपमा आधारित कृषि कार्यमा लाग्न सहयोग कार्यक्रम	कृषक संख्या	-	२००
		ब्राण्डिङ भएका स्थानीय कृषि उत्पादन	किसिम	-	५
४	पशुपालक कृषक व्यवसायीक र प्रतिष्प्रधि भएका हुनेछन्।	व्यवसायिक पशुपालन गर्ने कृषक	संख्या		१०००
		व्यावसायिक पशुपन्छीको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण			
		पशुधनको सुरक्षा	कार्यक्रम		वर्डफ्यु, स्वाइनफ्यु, लम्पी स्किन जस्ता रोग नियन्त्रण गर्न पशुस्वास्थ्य शिविर र खोप कार्यक्रम

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		कान्जी हाउस निर्माण र सञ्चालन	संख्या	-	१
		पशुपालनमा संलग्न कृषकको सिप ज्ञान र क्षमता अभिवृद्धि	कृषक संख्या	-	३०००
		पशु स्वास्थ्य सेवामा कृषकको पहुच बृद्धि	कृषक संख्या	-	३०००
		व्यवस्थित पशु वधशाला निर्माण	संख्या	-	१

५.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ : कृषिजन्य उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ।						
१.१	कृषि विकास रणनीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	५००
१.२	कृषि प्रसार कार्यक्रम	क्रमागत	नियमित		सबै वडा	२५००
१.३	कृषि पकेट क्षेत्र विकास कार्यक्रम (आलु, कोदो, फापर)	नयाँ तथा क्रमागत	संख्या	३	सबै वडा	६०००
१.४	परिक्षण कफी खेती (वडा नं १२ र माथिल्लो भेगमा)	नयाँ	संख्या	१	वडा	५००
१.५	बाली वीमा गर्ने कृषक	नयाँ	संख्या	५००	सबै वडा	५०००
१.६	उन्नत वीउ अनुदान कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	वार्षिक	सबै वडा	१०००
१.७	कृषक पाठशाला	नयाँ	संख्या	१२०	सबै वडा	१००००
१.८	एक वडा एक कृषि प्राविधिक	नयाँ	संख्या	१२	सबै वडा	४५००
१.९	रासायनिक मलको उपलब्धता	नयाँ	नियमित		नगरपालिका	१०००
१.१०	एक घर एक करेशावारी कार्यक्रम	क्रमागत	घरपरिवार	सबै	सबै	२५००
१.११	घरघरमा प्रांगारिक मल उत्पादन	नयाँ	घरपरिवार	सबै	सबै	२५००
१.१२	सामुदायिक बिउ बैंक निर्माण (रैथाने/उन्नत बिउको संरक्षण/उपलब्धता)	नयाँ	वटा	१	नगरपालिका स्तरीय	४०००
१.१३	सामुदायिक वनमा कागती अदुवा तथा घाँस खेती कार्यक्रम	नयाँ	क्षेत्रफल	१००० वर्ग मि	वडा १, २, ११, १२	५०००
१.१४	कृषि उत्पादन तालिम	नयाँ	पटक	१५	नगरपालिका	४५००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
१.१५	सहकारी संस्थाको अनुगमन र नियमन	क्रमागत	सहकारी संख्या	४५	नगरस्तरीय	१३००
१.१६	कृषि सहकारीको संस्थागत विकास	नयाँ	सहकारी संख्या	१३	सबै वडा र नगरस्तरीय	७०००
१.१७	कृषि उपज उत्पादनमा अनुदान (सहकारीमा बेचिएको बस्तुका आधारमा)	नयाँ			वडा १ देखी १२	१००००
१.१८	कृषि उत्पादनको न्यूनतम मूल्य निर्धारण कार्यक्रम	नयाँ			नगरपालिका	नियमित कार्य
१.१९	Fishing सुविधा सहितको माछापालन पोखरी	नयाँ	वटा	२	वडा २ र १०	२८००
१.२०	कृषि प्रदर्शनी कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	नगरपालिका स्तरीय	१५००
१.२१	मोबाइल एप मार्फत कृषकहरु लाई मौसमी विवरण, बजार मूल्य र प्रविधि सम्बन्धी जानकारी दिने सूचना प्रणालीको विकास	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	१८००
१.२२	सामुदायिक वनमा मसलाजन्य खेती (टिमुर, धनिया, मरिच)	नयाँ	वन संख्या	३	वडाहरु	१६००
१.२३	एग्रोभेट व्यवस्थापन	नयाँ	संख्या	२	नगरपालिका स्तरीय	२००
१.२४	अगुवा कृषक अवलोकन भ्रमण	नयाँ	संख्या	५	वाह्य	२५००
१.२५	सफल कृषक सम्मान कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	२५	सबै वार्ड	२५००
नतिजा क्षेत्र २ः दूग्ध र मासुजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भएको हुनेछ ।						
२.१	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम	क्रमागत	नियमित	वडा	१२	५०००
२.२	अगुवा कृषक पशुपंछिपालन तालिम	नयाँ	कृषक संख्या	२००	नगरपालिका	२०००
२.३	गोठ/खोर सुधार कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	सबै वडा	५४००
२.४	साइलेज उत्पादन	नयाँ	नियमित	नियमित	सबै वडा	३०००
२.५	भुई घाँस खेती	नयाँ	रोपनी	५००	सबै वडा	४५००
२.६	उन्नत जातको डाले घाँस खेति (वकाइनो, कोइरालो, आदि)	नयाँ	रोपनी	५००	सबै वडा	७०००
२.७	पशुपालन कृषक समूह गठन, क्षमता विकास र परिचालन	नयाँ	संख्या	२४	वडा	१०००
२.८	साझेदारीमा उन्नत बोका वितरण	नयाँ	संख्या	२४	सबै वडा	४८०

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.९	कृषक साझेदारीमा खोर निर्माण (बाखा, कुखुरा तथा बंगुरपालन)	नयाँ	कृषक संख्या	१००	वडास्तर	१०००
२.१०	ट्रेविज निर्माण	नयाँ	संख्या	१२	वडा	२४००
२.११	एक वडा एक सुधारीएको मासु पसल	नयाँ	संख्या	१२	वडा	१२००
२.१२	दुध डेरी सञ्चालन	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	२०००
२.१३	कान्जी हाउस निर्माण र सञ्चालन	संख्या	-	१	नगरस्तर	१०००
नतिजा क्षेत्र ३ः कृषिको व्यावसायिकरण भएको हुनेछ।						
३.१	कृषक संग कृषि विज्ञ कार्यक्रम (व्यवसाय सहजीकरण)	नयाँ	पटक	५	नगरपालिका स्तरीय	१००००
३.२	माटो परिक्षण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	सबै वडा	२०००
३.३	कृषि उद्यमी तालिम	नयाँ	संख्या	१००	सबै वडा	२०००
३.४	आधुनिक कृषि औजारमा अनुदान	नयाँ	कृषक संख्या	१००	सबै वडामा	१०००
३.५	वैदेशिक रोजगारबाट फर्कि आउने युवालाई सीपमा आधारित कृषि कार्यमा लाग्न सहयोग कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	२००	सबै वडामा	८०००
३.६	कृषि उपज सङ्कलनकेन्द्र तथा बजार व्यवस्थापन	नयाँ	संख्या	१२	सबै वडामा	६०००
३.७	कृषि बजारीकरण तालिम	नयाँ	कृषक संख्या	१००	नगरपालिका	१०००
३.८	व्यवसायिक कृषि टनेल वितरण (५० प्रतिशत अनुदानमा)	क्रमागत	थान	२००	सबै वडा	१२०००
३.९	व्यवसायिक मौरीपालन कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	१००	वडा	५०००
३.१०	व्यवसायिक च्याउ खेती कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	१००	वडा	५५००
३.११	व्यसायिक वेमौसमी तरकारी खेती कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	१००	वडा	५५००
३.१२	कृषि उत्पादनको ग्रेडिङ, प्रशोधन, ब्रान्डिंग	नयाँ	वटा	४	वडा १, ३, ७, १२	४०००
३.१३	साना सिचाई कार्यक्रम	नयाँ			वडा १० र १२	४०००
२.१४	सिंचाईको लागि सार्वजनिक पोखरी संरक्षण र रिचार्ज पोखरी निर्माण	नयाँ	संख्या	२४	सबै वडा	१५०००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.१५	तरकारी शित भण्डार निर्माण (प्रदेश सरकार सँगको साझेदारी)	नयाँ	संख्या	३	वडा ५, ७ वा १२	१७४००
नतिजा क्षेत्र ४ः पशुपालक कृषक व्यवसायीक र प्रतिष्प्रधि भएका हुनेछन् ।						
४.१	उन्नत बाख्रापालन कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	२००	वडा	४०००
४.२	बंगुरपालन कार्यक्रम	नयाँ	कृषक संख्या	५००	वडा	१००००
४.३	पशुजन्य उत्पादन अनुदान कार्यक्रम	नयाँ	उत्पादन अनुसार		वडा	४०००
४.४	पनिर उत्पादन सहयोग	नयाँ	उद्घोग	१	नगर	१५००
४.५	पशु नस्लसुधार कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	वार्ड	५५००
४.६	स्थानीय कुखुरा गिरिराज र कालिजको उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	नयाँ			वडा १ २ ३	१००
४.७	पशु वीमा कार्यक्रम	क्रमागत	कृषक	३०००	सबै वार्ड	६०००
४.८	कृषक संग पशुपंछी विज्ञ कार्यक्रम (व्यवसाय सहजीकरण)	नयाँ	पटक	५	नगरपालिका स्तरीय	५०००
४.९	दुग्ध सहकारीको क्षमता विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१	नगर	५००
४.१०	व्यवस्थित पशु वधशाला निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	८००
	जम्मा					**२५२४८०**

५.२ पर्यटन, सँस्कृति तथा सम्पदा

५.२.१ सम्भावना तथा अवसर

१) नगरकोट क्षेत्रलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न सकिने ।
२) स्थानीय भाषा, संस्कृति र सम्पदाको संरक्षण गरी पर्यटक आकर्षण गर्न सकिने ।
३) प्राकृतिक, पुरातात्विक र धार्मिक क्षेत्रको विकास गर्न सकिने ।
४) पर्यटन मार्गको विकास गरी पर्यटकको संख्या र बसाई अवधि लम्ब्याउन सकिने ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपायहरु
गुणुस्तरिय पर्यटन सेवाको विकास र विस्तार हुन नसक्नु	• पर्यटन विकास गुरु योजना नहुनु • पर्यटकीय स्थानको पहिचान र पूर्वाधारको विकास नहुनु • नगरकोटलाई राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रियस्तरमा प्रचार प्रसारको कमी	• पर्यटन विकास गुरु योजना तर्जुमा गर्ने • नगरकोटमालाई पर्यटकीय ढंगले थप व्यवस्थित बनाउन साँस्कृतिक पक्ष देखाउन सकिने स्थानको निर्माण सहित अन्य पूर्वाधारको विकास गर्ने • स्थानीय मौलिक भाषा, संस्कृति, सम्पदा, संग्रहालय एवं रहनसहनको संरक्षण, प्रवद्र्धन एवम् प्रचार प्रसार गर्ने
नगरकोटमा पर्यटकको वसाई लम्ब्याउन नसक्नु	• स्थानीय पर्यटन नीति नहुनु • पदमार्ग लगायतका पर्यटन पूर्वधार निर्माण नहुनु • नगरकोटलाई प्राकृतिक सुन्दरता र मनोरञ्जका माध्यम संग जोड़न नसक्नु	• स्थानीय पर्यटन नीति निर्माण गर्ने • होमस्टे संचालनमा प्रोत्साहन गर्ने • पदमार्ग लगायतका पर्यटन पूर्वधार निर्माण गर्ने • पर्यटकीय स्थानको पहिचान र पूर्वाधारहरुको विकास गर्ने तथा ठूलिचौर, थामिडाँडा बुद्धपार्कलाई नगरकोटसँगै पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गर्ने • पर्यटकका बसाइ अवधि लमब्याउन मनोरञ्जनका क्षेत्रमा विविधिकरण गर्ने

५.२.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: स्थानीय भाषा, संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण र पर्यटन क्षेत्रको विकास हुने ।

उद्देश्य: पर्यटन क्षेत्रको विकास गरी आय र रोजगारीमा वृद्धि गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: स्थानीय पर्यटकीय स्थलको पहिचान गरी पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्ने ।

कार्यनीति:

१. स्थानीय पर्यटन नीति तयार गरी पर्यटन विकास गुरू. योजना तयार गरिनेछ ।
२. पर्यटकीय स्थल र सम्पदाको संरक्षण गरिनेछ ।
३. स्थानीय भाषा, संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्वका

क्षेत्रको विकास र प्रचार प्रसार गरिनेछ ।

४. पर्यटकलाई आकर्षित गर्न हनी हन्टिङ फेस्टिफल, उच्चस्थानका गोठ भ्रमण (Back to nature) जस्ता मौलिक कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति २: पर्यटकको आगमन संख्या र बसाईमा वृद्धि गर्ने ।

कार्यनीति:

१. पदमार्ग लगायत पर्यटन पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
२. पर्यटन व्यवसायीहरूसँगको साझेदारीमा पर्यटन सूचना केन्द्र र संग्रहालयको स्थापना गरिनेछ ।
३. तामाङ संस्कृतिको प्रचार प्रसार र होमस्टेको विकास विस्तार र प्रचार प्रसार गरिनेछ ।
४. पर्यटकीय व्यवसायका लागि पर्यटक गाइड, कुक, वेटर आदि तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
५. पर्यटकीयस्थलको विविधिकरण गरिनुका साथै पर्यटन विकासमा निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरिनेछ ।
६. पर्यटकको सुरक्षाको प्रत्याभूति गरिनेछ ।
७. पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।

५.२.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्य: पर्यटन क्षेत्रको विकास गरी आय र रोजगारीमा वृद्धि गर्नु ।					
१	आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको आवागमनमा वृद्धि भएको हुनेछ	स्थानीय पर्यटन नीति	संख्या	-	१
		पर्यटन व्यवसायी संग समन्वय र सहकार्य	निरन्तर	निरन्तर	पर्यटकीय सीजन सुरु हुनु पूर्वा होटल व्यवसायी, र्‍याफटिङ व्यवसायी, ट्रेकिंग व्यवसायी संग अन्तरक्रिया
		पर्यटन विकास गुरु योजना तर्जुमा	संख्या	-	१
		पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार	संख्या	-	संचार माध्यम बाट नियमित प्रचार गरिने
		नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यको खोजी	संख्या	-	५
		आन्तरिक र बाह्य पर्यटक आगमन	संख्या	-	१००००
		पर्यटकको सुरक्षाको प्रत्याभूती	नियमित		संघीय सरकार संग समन्वय

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
२	पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गरिनेछ	पर्यटकीय क्षेत्रमा सडक, यातायात, संचार सेवा	क्षेत्र	-	सार्बजनिक निजी साझेदारी
		पर्यटकीय होटलमा पर्यटक अधिभोग (occupancy) दर	प्रतिशत	४५	५५
		मनोरञ्जन पार्क, पिकनिक स्पट, ऱ्याफटिङ पूर्वाधार	संख्या	-	१०
३	भाषा र संस्कृतिको संरक्षण भएको हुनेछ	ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थानको अभिलेखीकरण र संरक्षण	संख्या	-	कम्तिमा ५ क्षेत्र पहिचान गरिने
		अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	-	२
		लोक भजन संरक्षण	संख्या		नियमित
		पुरातात्विक सम्पदाहरू.को संरक्षण	संख्या	-	कम्तिमा ५ सम्पदा

५.२.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको आवागमनमा वृद्धि भएको हुनेछ।						
१.१	स्थानीय पर्यटन नीति	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	४००
१,२	पर्यटन विकास गुरु योजना तर्जुमा	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	२०००
१.३	पर्यटन व्यवसायी सँग समन्वय र सहकार्य	नयाँ	संख्या	१०	नगरपालिका	५००
१.४	पर्यटकीय क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार	नयाँ	नियमित	नियमित	नगरपालिका	२५००
१.५	नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यको खोजी	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिकाभर	१८००
१.६	पर्यटकीय क्षेत्र प्रचार प्रसार कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	राष्ट्रीय र स्थानीयस्तर	२५००
१.७	पर्यटक गाइड, कुक, वेटर आदि तालिम कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	नगरपालिका	३०००
१.८	नगरकोट मण्डनदेउपुर वार्षिक पदयात्रा भ्रमण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	वडा ७ देखी १	३००
१.९	हनी हन्टिङ फेस्टिफल, उच्चस्थानका गोठ भ्रमण (Back to nature) कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	नगरपालिका	३७००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र २ : पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गरिनेछ ।						
२.१	सार्बजनिक निजी साझेधारी अवधारणामा नगरकोट लगायतका पर्यटकीय क्षेत्र पूर्वाधार निर्माण	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिका	४००००
२.२	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना (निजी क्षेत्र संग साझेदारी)	नयाँ	संख्या	१	वडा न १	२०००
२.३	होमस्टे निर्माण र सांस्कृति पर्यटन घर	नया	संख्या	१	वडा २	२५००
२.४	कोसेली घर स्थापना	नयाँ	संख्या	१	वडा २	२०००
२.५	बोटानिकल पार्क निर्माण	नयाँ	संख्या	१	वडा १ र २ समेटिने गरी	१५०००
२.६	साझेदारीमा जिप कोस्टर	नयाँ	संख्या	१	वडा २	३०००
२.७	नगरकोटको बतासे डाँडामा भ्यु टावर संचालन	नयाँ	संख्या	१	वडा २	८०००
२.८	मनोरञ्जन पार्क	नयाँ	संख्या	५	वडा १, २, १०	५०००
२.९	पिकनिक स्पट निर्माण	नयाँ	संख्या	५	वडा १, २, १०	५०००
२.१०	ईन्द्रावती नदिमा र्याफ्टिङ पूर्वाधार निर्माण	नयाँ	संख्या	१		१०००
२.११	बुद्दथुम्बा र भिम्सेनथुम्का पर्यटकीय क्षेत्र निर्माण	नयाँ	संख्या	२		१२०००
२.१२	छाप पिपलबोट स्मार्ट पार्क निर्माण	नयाँ	संख्या	१		५०००
नतिजा क्षेत्र ३ : भाषा र संस्कृतिको संरक्षण भएको हुनेछ ।						
३.१	ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थानको अभिलेखीकरण र संरक्षण	नयाँ	पटक	नियमित	नगरपालिकाभर	३०००
३.२	अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्य	नयाँ	पटक	१	नगरपालिकाभर	५००
३.३	लोक भजन संरक्षण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	नियमित	स्थानीयस्तर	१०००
	जम्मा					**१२१७००**

५.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति

५.३.१ सम्भावना तथा अवसर

- उद्योग सञ्चालनमा नगरपालिका र उद्योगी बीच सार्वजनिक निजी साझेदारी (पीपीपी) मोडलमा कार्य गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।
- उद्योग ग्रामको सञ्चालन गर्न सकेमा उद्योग स्थापना, सञ्चालन तथा व्यापार प्रवर्द्धन र आपूर्ति व्यवस्थापनमा थप अवसर प्राप्त हुनेछ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती		
समस्या	**कारण**	**समाधानका उपायहरु**
औद्योगिक विकास नहुनु	• औद्योगिक नीति नहुनु • उद्योग संचालनका आधारभूत पूर्वाधार निर्माण नहुनु • स्थानीय स्रोत साधन र सिपको पहिचान तथा परिचालन नहुनु • बजारको उचित व्यवस्था नहुनु • प्रविधि हस्तान्तरण नहुनु • गुणस्तर परीक्षणको व्यवस्था नहुनु	• औद्योगिक नीति तथा कानुन निर्माण गर्ने • औद्योगिक ग्रामको स्थापना गर्ने • औद्योगिक ग्रामको पूर्वाधार विकास गरी स्थानीय श्रम सिप र कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग प्रवर्धन र विकास गर्ने • दुध जन्य उद्योग स्थापना गर्ने • कृषिमा आधारित उधोग स्थापना र संचालन गर्ने • साना, घरेलु तथा लघु उद्यमको विकास गर्ने • हस्तकला उद्योग स्थापना गर्ने • कोसेली घरको स्थापना गर्ने • नगरपालिकाले औद्योगिक तालिम केन्द्रहरुको समन्वयमा सिपमुलक औद्योगिक तालिमको व्यवस्था गर्ने

५.३.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: स्थानीयस्तरमा उद्योग स्थापना गर्ने ।

उद्देश्य: उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीयस्तरमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति १: उद्यमशीलताको विकास गर्दै युवालाई उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा आकर्षित गर्ने ।

कार्यनीति :

१. स्थानीयस्तरमा लघु र घरेलु उद्योग व्यवसाय स्थापना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
२. वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरूलाई उनीहरूले सिकेको सीप अनुरूप उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा लगानी गर्न आकर्षित गरिनेछ ।
३. स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योग स्थापनाका लागि सीप विकास तथा तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
४. नयाँ स्थापना हुने रोजगारमूलक उद्योगमा स्किम धितोका आधारमा सहुलियत ऋण उपलव्ध गराउन सहजीकरण गरिनेछ ।
५. महिला उद्यमशीलता तालिम सञ्चालन गरी महिलाद्वारा संचालित उद्यमहरूलाई विशेष सहुलियत प्रदान गरिनेछ ।

रणनीति २: प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता भएका स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्ने ।
कार्यनीति:

१. स्थानीय जडिबुटी, जैविक कृषि उपज, फलफूल तथा तरकारी प्रशोधन सम्बन्धी उद्योगहरूको स्थापना र विकासमा प्रोत्साहन गरिने छ ।

२. स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ्ग गरी प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
३. स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणका लागि सहकारी र निजी क्षेत्रसँग सञ्जालीकरण र सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ३: निजी लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक उत्पादन तथा व्यापार व्यवसायमा वृद्धि गर्ने ।

कार्यनीतिः

१. औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ ।
२. औद्योगिक ग्राममा स्थापित उद्योगलाई कर तथा अन्य सहुलियत उपलव्ध गराइनेछ ।
३. स्थानीय युवालाई नगरपालिकामा उद्यम व्यवसायमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
४. विषयगत उत्पादन संस्था र उद्योग वाणिज्य सङ्घसंगको सहकार्यमा सबै किसिमका व्यापार व्यवसायलाई दर्ता गरी अभिलेखीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ४: बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूसंगको समन्वयमा पूँजि निर्माण गर्ने ।

कार्यनीतिः

१. वित्तीय संस्थाहरूबाट बचतका स्किमहरू विकास गरी ससाना बचतहरूलाई उद्यम व्यवसायतर्फ परिचालन गरिनेछ ।
२. विभिन्न समूह र सामुदायिक संस्थामा छरिएर रहेको बचतलाई उद्यम व्यवसाय सञ्चालनमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

५.३.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्यः उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीयस्तरमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्नु ।					
१	नगरपलिकामा औधोगिक गतिबिधि बढेको हुनेछ	औधोगिक ग्राम स्थापना	संख्या	-	१
		उद्यम विकास सम्बन्धी कानुन निर्माण	संख्या	-	१
		उद्योग व्यवसायमा संलग्न हुने वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवा	संख्या	-	१००
		सहज ऋण उपलब्धता/कम व्यजदर तथा सहुलियत ऋण लघु कर्जा लिने उद्यमी	संख्या	-	२००
		लघु उद्यमी	संख्या	३२०	६४०
		आधुनिक प्रविधिमैत्री बनाईएका परम्पारगत उद्यम	संख्या	१४६	२९२
		उद्यमशिलता विकास तालिम प्रास गर्ने	जना	२६७	४००
		साना उद्यम संचालन	संख्या	२६०	५००

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		नगरपालिकाबाट बजारीकरणमा सहयोग प्राप्त गर्ने उद्यमी	संख्या	१०३	३००

५.३.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः नगरपलिकामा औधोगिक गतिबिधि बढेको हुनेछ।						
१.१	औधोगिक ग्राम स्थापना (शहरी विकास विभाग र प्रदेश सरकार संग साझेदारी)	नयाँ	संख्या	१	वडा न ६ गैरीचौर	५००००
१.२	उद्यम विकास सम्बन्धी कानुन तर्जुमा	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	४००
१.३	उद्यम विकासका लागी सामाजिक परिचालन अभिमुखीकरण	क्रमागत	वटा	६०	सबै वडा १ देखी १२	१२०००
१.४	परम्परागत उद्यमलाई प्रविधि हस्तान्तरण	क्रमागत	संख्या	५	वडा १-१२	१५००
१.५	उद्यमशिलता तालिम	क्रमागत	संख्या	६०	वडा १-१२	१२०००
१.६	मेड्पा मोडलमा लघु उद्यम तालिम (छोटो अवधिको सिप विकास)	क्रमागत	जना	१२०	वडा १-१२	३०००
१.७	ऋण सहजीकरण कार्यक्रम	नयाँ	पटक	१०	नगरस्तरीय	१०००
१.८	आधुनिक प्रविधि हस्तान्तरण (ढाका तानसेट, सिलाई मेसिन, गलैचा तानसेट, जुता कटिङ, मोटर स्प्रे पम्प, ट्र्याक्टर आदी)	क्रमागत	थान	आवश्यकता अनुसार	नगरपालिका स्तरीय	५०००
१.९	उत्पादित सामग्रीको बजारीकरण	नयाँ	पटक	१०	नगरस्तरीय	१०००
१.१०	उद्यम शुरुवात सिप विकास तालिम (लामो अवधि)	नयाँ	पटक	५	नगरस्तरीय	२०००
१.११	नयाँ उद्योग व्यवसाय संचालन सहयोग (साझेदारी कार्यक्रम)	नया	संख्या	५०	नगरपालिका	१५०००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
१.१२	व्यापार व्यवसाय दर्ता/ अभिलेखीकरण (उद्योग वाणिज्य संघसंगको सहकार्य)	नया	संख्या	नियमित	नगरपालिका	२०००
१.१३	महिला उद्यमशीलता तालिम संचालन र महिलाद्वारा संचालित उद्यम व्यवसायलाई सहयोग	नयाँ	कार्यक्रम संख्या	५	नगरपालिका	७५००
	जम्मा					**११२४००**

५.४ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

५.४.१ सम्भावना तथा अवसर

- मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा कृषि र पर्यटन क्षेत्र संग सम्वन्धित उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गरी रोजगारीको अवसर सृजना गर्न सक्ने देखिन्छ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपायहरु
दक्ष श्रमिकको अभाव	• सिपयुक्त जनशक्ति विकास गर्न नसक्नु • व्यवसायिक शिक्षा नहुनु	• सिप विकास तालिम संचालन गर्ने • स्थानीयस्तरमा रोजगारी सृजना गर्न निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने • युवालाई स्वरोजगारमा लाग्न प्रत्साहित गर्ने • श्रम र रोजगारीलाई सूचना प्रणाली संग आवद्ध गर्ने • व्यवसायिक शिक्षा लागु गर्ने
युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीमा जानु	• मौसमी रोजगार मात्र हुनु • स्थानीयस्तरमा श्रमको कदर नहुनु • श्रमिकलाई हेर्ने दृष्टिकोण खराव हुनु • सीमित क्षेत्रमा मात्र रोजगारीको अवसर हुनु • सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति नहुनु • विदेशी जीवनशैलिको प्रभाव वढ्नु	• स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने • श्रमको कदर गर्ने बानी वसाउने • निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने

५.४.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: नगरपालिका क्षेत्रमा सामाजिक सुरक्षा प्रत्याभूत गर्दै रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने।

उद्देश्यः स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर वढाउने ।

रणनीति तथा कार्यनीतिहरू.

रणनीति १ः श्रम तथा रोजगार प्रणाली व्यवस्थित गर्ने ।

कार्यनीतिः

१. श्रम बैकको स्थापना गरी रोजगारि सम्भावित सूचना प्रवाह गरिनेछ ||
२. युवा नेतृत्व विकासका लागि सचेतीकरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ||
३. नगरपालिका क्षेत्रमा रोजगारि सृजना गर्ने र स्वोरोजगारमा लाग्ने युवाहरुलाई सिपमूलक तथा व्यावसायिक तालिम दिईनेछ ||

रणनीति २ः वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवा शक्तिलाई स्थानीयस्तरमै रोजगार हुने वातावरण मिलाउने ।

कार्यनीतिः

१. युवा वर्गलाई वैदेशिक रोजगारीमा जान निरुत्साहित गरिनेछ ||
२. स्थानीयस्तरमा न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूति गरिनेछ ||
३. वैदेशिक रोजगारीमा जान अति इच्छुकहरुको लागि श्रम क्षेत्रमा पूर्वतालिम दिईनेछ ||
४. वैदेशिक रोजगारीवाट फर्की रोजगारमूलक व्यवसाय संचालन गर्नेहरुलाई प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गरिनेछ ||

५.४.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (०८५/८६)
उद्देश्यः स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर वढाउने ।					
१	स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर सृजना भएको हुनेछ	पूर्ण बेरोजगार संख्यामा कमी आउने	जना	४९१	३००
		श्रम बैकको स्थापना	संख्या	-	१
		न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूति	जना	१००	३००
		श्रम क्षेत्रमा पूर्वतालिम प्राप्त गरी वैदेशिक रोजगारीमा जाने	संख्या	-	२००
		बैदेशिक रोजगारीमा जाने घरधुरी	प्रतिशत	१०	५

५.४.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः स्थानीयस्तरमा रोजगारीको अवसर सृजना भएको हुनेछ						
१.१	सिप विकास तालिम (एक महिने)	क्रमागत	पटक	५	नगरपालिका	२५००
१.२	युवा नेतृत्व विकास तथा सचेतीकरण कार्यक्रम	क्रमागत	पटक	१०	नगरपालिका	१०००
१.३	श्रम बैकको स्थापना	नयाँ	वटा	१	नगरपालिका	१००००
१.४	वैदेशिक रोजगारीमा गएका घरपरिवारलाई वित्तीय साक्षरता कक्षा र मनोसामाजिक परामर्श कक्षा संचालन	क्रमागत	वटा	३०	वडास्तरीय	६०००
१.५	वैदेशिक रोजगारीमा जान लागेकालाई निर्धारित श्रम क्षेत्रमा पूर्व तालिम	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिका	४५००
१.६	बैरोजगारलाई न्यूनतम ६० दिनको रोजगारीको प्रत्याभूति कार्यक्रम	नयाँ	जना	३००	नगरपालिका	१२६००
१.७	वैदेशिक रोजगारीवाट फर्की रोजगारमूलक व्यवसाय संचालन गर्नेहरुलाई प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग	नयाँ	जना	१००	नगरपालिका	१००००
	जम्मा					**४६६००**

परिच्छेद ६
सामाजिक विकास

६.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

६.१.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगर स्वास्थ्य ऐन जारी भएको
- पाँच शैयाको अस्पताल सञ्चालनमा र १५ शैयाको नगर अस्पताल निर्माणाधिन रहेको
- नगरपालिकाका सबै वडामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरू.वाट गाउँघर क्लिनिक र खोप क्लिनिक सञ्चालनमा रहेको
- स्थानीय श्रोतवाट थप स्वास्थ्यकर्मीहरू. करारमा लिई जनशक्ति व्यवस्थापन गरिएको
- एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन भैरहेको ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
स्वास्थ्य क्षेत्रमा विज्ञ जनशक्ति कमि हुनु	• कर्मचारी समायोजन गर्दा अपुग भएको • प्रदेशले समयमै ध्यान पुऱ्याउन नसकेको • किताबखानामा नयाँ स्वास्थ्य संस्था दर्ता नहुनु	• संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरवन्दी सृजना र पदपूर्ति गर्नु
• आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा नागरिक पहुँच कम हुनु •	• स्वास्थ्य सेवाका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणको कमि • स्वास्थ्य चौकीलाई शहरी स्वास्थ्य केन्द्र बनाउँदा भवन र उपकरण कमि नै रहेको • भौतिक स्वास्थ्य पूर्वाधार भए तापनि आवश्यक उपकरण नहुनु • स्वास्थ्य प्रयोगशाला पर्याप्त नहुनु	• भवन थप गर्ने, बनाउने • औजार उपकरण थप गर्ने • स्वास्थ्यकर्मीको क्षमता विकास गर्ने • उपकरण तथा प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी तालिम उपलब्ध गर्नुपर्ने
• आवश्यक ऐन कानून नहुनु	• सङ्घ र प्रदेशका ऐन नबनेको • विद्यमान कानून परिमार्जन नहुनु	• सङ्घ र प्रदेशको ऐन कानून बनेपछि पालिकाको कानूनहरू. बनाउनु र बनेका संशोधन गर्नुपर्ने
• युवा महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका नहुनु	• ६० वर्ष उमेर पुगेका महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविका हरू.लाई अवकास दिन नसक्नु • यस विषयमा कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था नहुनु	• नयाँ कानून लिर्माण गर्ने • विद्यमान कानूनमा समयानुकल परिमार्जन गर्ने

६.१.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, तथा कार्यनीति

लक्ष्यः आधारभूत एवम् गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच वढाउने ।

उद्देश्यः नगरपालिकाका सबै नागरिकहरू.लाई आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति १ः आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र तथा अस्पतालमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा परीक्षण सेवा उपलव्ध गराउने ।

कार्यनीतिः

१) स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रममा नागरिक पहुँच वढाइनेछ ।
२) एम्बुलेन्स, औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मी सहितको स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
३) सर्ने र नसर्ने रोगहरूका बारेमा प्रवर्द्धनात्मक, निरोधात्मक र उपचारात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
५) स्वास्थ्य सुशासनमा जोड दिइनेछ ।
६) गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रयोगशाला सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति २ः सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वीकृत जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरबन्दी सृजना र आवश्यक जनशक्तिको पदपूर्ति गरिनेछ ।
२) करार सेवामा नियुक्त भएका स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति ३ः स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको संलग्नता अभिवृद्धि गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) निजी र गैरसरकारी क्षेत्रवाट संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरू.को सेवालाई प्रभावकारी वनाउन नियमित अनुगमन गरिनेछ ।
२) निजी र गैरसरकारी क्षैत्र संगको सहकार्यमा स्वास्थ्य सम्वन्धी अध्ययन, अनुसन्धान गरिनेछ ।
३) स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति ४ः आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिको प्रवर्द्धन गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) आयुर्वेद पद्धतिको प्रभावकारीताको लागि उपयुक्त संस्थागत संरचनाको विकास एवम् विस्तार गरिनेछ ।
२) स्थानीय जडीबुटीमा आधारित औषधी उत्पादन गर्न पहल गरिनेछ ।
३) आयुर्वेद पद्धतिको क्रमबद्ध विकास, संरक्षण एवम् विस्तारका लागि दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गरिनेछ ।

६.१.४ नतिजा सूचक

नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्यः नगरपालिकाका सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु ।				
१) स्वास्थ्य बीमामा नागारिक पहुँच बढेको हुनेछ ।	नगर अस्पतालमा स्वास्थ्य बीमा हुने	संख्या		नियमित
	स्वास्थ्य बीमा गरी उपचार लिने	जना	-	इच्छुक सबै
	निशुल्क स्वास्थ्य बीमा सेवा प्राप्त गर्ने विपन्न तथा विपन्न दलित परिवार	संख्या	-	वडाको सिफारीसको आधारमा सबै परिवार
२) नागरिकले सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन्	एक घण्टाको दुरीमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था	संख्या	पांच शैयाको अस्पताल १, स्वास्थ्य चौकी ७, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र ५ र शहरी स्वास्थ्य केन्द्र २ गरी १५	थप २ वटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र सहित जम्मा १७
	वडास्थित स्वस्थ्य संस्थामा तालिम प्राप्त जनशक्ति र औषधीको उपलब्धता	संख्या	८ जना वेसिक तालिम प्राप्त र ७ वटा संस्था वाट सेवा	सवै स्वास्थ्य संस्थामा तालिम प्राप्त स्वास्थ्य कर्मचारी र वडा स्तरमा मानसिक स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुने
	स्वास्थ्य प्रयोगशाला संचालन	संख्या	-	२
३) सुरक्षित मातृशिशु कार्यक्रम प्रभावकारी भएको हुनेछ ।	२४ घण्टे प्रसूति सेवा	स्वास्थ्य संस्था	३	१४
	प्रसुति केन्द्रमा निःशुल्क भिडियो एक्सरे, अत्यावश्यक औषधी र एम्बुलेन्स सेवा	नियमित	६ महिनामा एकपल्ट वडा स्तरमा सुरु अस्पतालमा दैनिक भिडीयो एक्सरे सेवा	वडा स्तरमा त्रैमासिक भिडियो एक्सरे सेवा प्रसुति केन्द्रमा एम्वुलेन्स, प्रत्येक प्रसुति केन्द्रमा २ जना एस वि ए
	बाल स्वास्य र पोषण कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्था	संख्या	हाल १५ वटा खोप केन्द्र निर्माण	सबै खोप केन्द्रमा भवन निर्माण औजार उपकरण र सामग्री सहित व्यवस्था

नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	मातृ तथा शिशु मृत्युदर	प्रतिशत	मातृमृत्यु दर सुन्य छ तर शिशु मृत्यु सरदर २ जना प्रति वर्ष	सवै संस्था वाट गर्भ जाँच तथा प्रेषण र क्याल्सियम लगायत औषधि व्यवस्थापन गरी सुन्य मा कायम गर्ने
४) आयुर्वेद सेवा विस्तार भएको हुनेछ ।	आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था	संख्या	प्रदेश को सहयोगमा एक केन्द्र	कम्तीमा ३ वटा केन्द्र र कर्मचारी तथा पुर्वाधार निर्माण

६.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः स्वास्थ्य बीमामा नागारिक पहुँच बढेको हुनेछ ।						
१.१	नागरिक स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१	न पा स्तरिय	६०००
१.२	विपन्न नागरिक र विपन्न दलित तथा अपाङ्गता भएका परिवारको स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१	सवै वडा	२०००
नतिजा क्षेत्र २ः नागरिकले सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन्						
२.१	सिप विकास तथा औषधि व्यवस्थापन कार्यक्रम	क्रमागत		एक	नगरपालिका / वडा	१५०००
२.२	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र थप	नयाँ	संख्या	२	वडा नं २,३	२५०००
२.३	नगर अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, खोप केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र निर्माण मर्मत घेरावार (प्रदेश र संघीय सरकार संगको सझेदारिमा नगर अस्पताल निर्माण र सञ्चालन)	क्रमागत		नगर अस्पताल १ स्वास्थ्य चौकी २ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र २ नयाँ निर्माण र आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र मर्मत कोठाथप घेरावार ७	वडा नं २, ३ ,४, ६, ७, ९, १०, ११,१२	३७०००
२.४	मानसिक स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१	नगरअस्पताल	५०००
२.५	स्वास्थ्य प्रयोगशाला निर्माण र संचालन	नयाँ	संख्या	-	२	१६०००
२.६	स्वास्थ्य उपचार व्यवस्थापन (ड्यास वोर्ड र स्वास्थ्य वडा कार्यक्रम)	नयाँ		-	नगर स्तरिय	६०००
२.७	संगठन तथा व्यवस्थापन सर्बेक्षण	क्रमागत		१	नगर स्तरिय	८००

क. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.८	अत्यावश्यक औषधि र सामग्री खरिद	क्रमागत		५	नगर स्तरिय	२५०००
२.९	नसर्ने रोग स्क्रीनिङ तथा उपचार र प्रेषण र जेष्ठ नागरिक र अति अशक्त अपाङ्गता भएका परिवारका हरुका लागि टोल वस्ती कार्यक्रम (मधुभेह रक्तचाप अल्वुमिन जाँच र औषधि व्यवस्थापन)	क्रमागत		एक	सवै वडा	५०००
२.१०	योग ध्यान तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	एक	नगर/ वडा स्तर	१०००
२.११	उत्कृष्ट कार्य गर्ने स्वास्थ्य संस्था, कर्मचारी र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका प्रोत्साहन कार्यक्रम	नयाँ	पटक	५	नगर स्तरिय	३५००
नतिजा क्षेत्र ३ः सुरक्षित मातृशिशु कार्यक्रम प्रभावकारी भएको हुनेछ ।						
३.१	२४ घण्टे प्रसूति सेवा कार्यक्रम	क्रमागत	स्वास्थ संस्था	१४	स्वास्थ संस्था	नियमित कार्य
३.२	प्रसुति केन्द्रका लागि आवश्यक सामग्री, औजार, उपकरण र जनशक्ती	नयाँ तथा क्रमागत	स्वास्थ संस्था	१४	नगर/वडा स्तर	३५०००
३.३	मातृ, शिशु कार्यक्रम	नियमित		१२	सबै वार्ड	१८०००
३.४	खोप केन्द्र निर्माण र सामग्री व्यवस्थापन	नयाँ तथा क्रमागत		४	नगर/ वडा स्तर	८५००
३.५	तौल अनुगमन र घरभेट	क्रमागत	संख्या	१२	सबै वार्ड	५४००
३.६	स्वास्थ्य संस्थामा निशुल्क एम्वुलेन्स, भिडियो एक्सरे र क्यालसियम वितरण	क्रमागत	संख्या	एक	नगर/ वडास्तरीय	१४५००
३.७	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र सञ्चालन	क्रमागत	संख्या	२	नगरस्तरीय	१६०००
नतिजा क्षेत्र ४ः आयुर्वेद सेवा विस्तार भएको हुनेछ ।						
४.१	आयुर्वेद सेवाको पूर्वाधार व्यवस्थापन तथा औषधि उपलब्धता	क्रमागत		एक	नगर/वडा	१८०००
४.२	आयुर्वेदीक उपचार पद्धतिको विकास सम्वन्धी दीर्घकालीन योजना तर्जुमा	नयाँ	संख्या	-	१	१०००
	जम्मा बजेट					**२६३७००**

६.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

६.२.१ सम्भावना तथा अवसर

- १६ वटा मावि र २९ वटा मा वि गरी ४५ वटा विद्यालयहरू. रहेको
- ६ वटा बालविकास कक्षा सञ्चालन
- शिक्षा क्षेत्रमा पर्याप्त बजेट विनियोजन
- नगर शिक्षा ऐन, नियमावली र कार्यविधि निर्माण भइ कार्यान्वयन भएको
- उच्च शिक्षाको लागि क्याम्पस (मानविकी तथा सामाजिक, बाणिज्य, शिक्षा) रहेको ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
सामुदायिक विद्यालय र क्याम्पसमा विद्यार्थी संख्या घट्दै जानु	• ग्रामिण क्षेत्रमा बालबालिकाको संख्या कम हुनु • निजी शैक्षिक संस्थासँग प्रतिष्पर्धा गर्न नसक्नु • अभिभावक र विद्यार्थी निजी विद्यालय तर्फ आकर्षित हुनु • नागरिकको अस्थायी बसाइसराई • भौगोलिक विकटता	• प्राविधिक धारका शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्ने • विद्यालय मर्ज गर्ने • शिक्षकलाई प्रतिष्पर्धि बनाउन विषयगत तालिम दिने • माध्यमिक विद्यालयमा प्राविधिक धारका बिषय समावेश गर्ने
बिषयगत शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्न नसकिएको	• बिषयगत शिक्षक व्यवस्थापन मापदण्ड नहुनु	• शिक्षा नीति तयार गर्ने
सिकाई उपलब्धि कमजोर हुनु	• शिक्षकलाई उचित तालिम दिन नसक्नु • आफ्नो पेशाप्रति शिक्षकहरू. कम जिम्मेवारी हुन,	• नगरपालिका र प्र.अ. तथा बिषयगत शिक्षक र प्र. अ. कार्यादेश सम्झौता गर्ने • शिक्षकलाई तालिम दिने • नतिजा दिन नसक्ने शिक्षकलाई अवकास दिने
विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार व्यवस्थित गर्न नसक्नु	• विद्यालय भवन नयाँ बनाउन नसकिएको • घेराबेरा नभएको • विद्यालयमा पर्याप्त खेल मैदान नभएको	• सुविधा सम्पन्न विद्यालय भवन बनाउने • विद्यालय घेराबेरा गर्ने/पर्खाल लगाउने • डेस्कबेन्च लगायत पूर्वाधारका सामान व्यवस्थापन गर्ने • विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर जस्ता शैक्षिक पूर्वाधारको व्यवस्थापन गर्ने

६.२.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, तथा कार्यनीति

लक्ष्यः व्यवसायिक, सिपयुक्त र दक्ष जनशक्ति विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१) आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउनु ।

२) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक सिप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति १: माध्यमिक तह सम्मको शिक्षालाई प्रविधिमैत्री तथा भौतिक सुबिधायुक्त बनाउने ।

कार्यनीति:

१) शैक्षिक सामाग्री, फर्निचर, प्रयोगशाला तथा सवारी साधन सहित शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गरिनेछ ।
२) सुविधा सम्पन्न प्राविधिक विद्यालय स्थापना गरी सञ्चालन गरिनेछ ।
३) आधारभूत तह देखिनै अंग्रेजी, गणित, विज्ञान, कम्प्यूटर र नैतिक शिक्षा विषय अनिवार्य गर्ने नीति लिइनेछ ।
४) सबै विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकालाई अनिवार्य विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।
५) विद्यार्थी संख्या कम भएका विद्यालयलाई नजिकैको विद्यालयमा मर्ज गरी विद्यार्थी शिक्षक अनुपात मिलाउनाको साथै Big School अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ ।

रणनीति २: विद्यमान पूर्वाधारको उपयोग गर्दै शिक्षालाई प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउने ।

कार्यनीति:

१) गुणस्तरीय, प्राविधिक एवम् व्यवसायिक शिक्षामा महिला, दलित, अपाङ्ग, विपन्न तथा सिमान्तकृत समूहको पहुँच वृद्धि गरिनेछ ।
२) भिन्न क्षमता भएका बालबालिकालाई सीपमूलक विशेष शिक्षा प्रदान गरिनेछ ।
३) माध्यमिक तहमा कृषि, पशुपालन र पर्यटन व्यवसाय सम्बन्धित प्राविधिक विषयको कक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
४) हरेक माध्यमिक विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण गरिनेछ ।
५) हरेक साधारण विषय पढाउने माध्यमिक विद्यालयलाई कम्तिमा एक प्राविधिक, एक व्यवसायिक र एक स्थानीय सिपको प्रयोग सम्वन्धी विषय पढाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।

६.२.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६
	उद्देश्य १: आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउनु ।				
१	विद्यार्थी भर्नादर बढेको हुनेछ ।	विद्यार्थी भर्नादर	प्रतिशत	९३.७	१००
२	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिमा सुधार भएको हुनेछ।	सिकाइ उपलब्धि	प्रतिशत (कक्षा ५)	४४.५५	५४
			प्रतिशत (कक्षा ८)	४७.१४	६५
			प्रतिशत (कक्षा १०)	४४.४५	५४
		बालमैत्री तथा अपंगतामैत्री भौतिक	संख्या	३०	४५

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६
		पूर्वाधार भएका विद्यालय			
		पेशागत तालिम लिने शिक्षक	जना	३६१	सबै
		विषयगत शिक्षकको उपलब्धता	संख्या	-	नि मा वि मा ६८ मा वि ६५
		शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने बिध्यालय	संख्या	-	३९
		प्रबिधिमैत्री कक्षा संचालन गर्ने विद्यालय (कक्षा ६ भन्दा माथि)	संख्या	-	१७
		अभिभावक शिक्षा	विद्यालय	-	सबै
		विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सक्रियता	संख्या	-	सबै
उद्देश्य २: प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक सिप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार गर्नु ।					
३	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विस्तार भएको हुनेछ ।	मर्जरमा गएका विद्यालय	संख्या	-	३
		Big School concept लागू भएका विद्यालय	संख्या	१	१
		प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालन	संख्या	-	१
		प्राबिधिक, व्यावसायिक र स्थानीय सिप सम्बन्धी कक्षा संचालन गर्ने विद्यालय	संख्या	-	४
		विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	-	४

६.२.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १: विद्यार्थी भर्नादर बढेको हुनेछ ।						
१.१	वडा स्तरीय अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम	क्रमागत	पटक	५	सबै वडा	३२००
	विद्यार्थी भर्ना अभियान	क्रमागत	पटक	५	सबै वडा	२०००
नतिजा क्षेत्र २: विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिमा सुधार भएको हुनेछ ।						
२.१	सिकाइ उपलब्धि उत्प्रेरणा अनुदान	क्रमागत	वटा	५	विद्यालयहरु	५५००
२.२	विद्यार्थी, शिक्षक, प्र.अ, वि व्य स सम्मान कार्यक्रम	क्रमागत	वटा	५	उत्कृष्ट	१०००
२.३	नगरस्तरीय वार्षिक परीक्षा	क्रमागत	वटा	५	सबै विद्यालय	१५००
२.४	अनुगमन र सुपरीवेक्षण	क्रमागत	पटक	५	सबै विद्यालय	१८००
२.५	विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	क्रमागत	वटा	४५	सबै विद्यालय	१४५००
२.६	नगरस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप र शैक्षिक क्यालेन्डर	क्रमागत	पटक	५	नगरपालिका	५०००
२.७	विद्यार्थी गृहकार्य डायरी	क्रमागत	पटक	५	सबै विद्यालय	४०००
२.८	अङ्ग्रेजी पाठ्यपुस्तक खरिद	क्रमागत	पटक	५	सबै विद्यालय	१२५००
२.९	विषयगत शिक्षक तालिम	नयाँ	पटक	२०	नगरपालिका	४०००
२.१०	योगध्यान तथा संस्कारयुक्त शिक्षा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	मा वि	२०००
२.११	प्र अ/ शिक्षा समिति/सामाजिक विकास समिति बैठक	क्रमागत	आवश्यकता अनुसार	४५	सबै विद्यालय	२०००
२.१२	स्थानीय विषयको पाठ्यपुस्तक तयारी	नयाँ	विषय	२	नगरपालिका	२०००
२.१३	स्थानीय विषयको पाठ्यपुस्तक छपाइ	क्रमागत	पटक	५	नगरपालिका	४०००
२.१४	नमुनाको रू.पमा Big School Concept को अवलम्वन	नयाँ	संख्या	१	नगर	७००००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.१५	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारलाई बालमैत्री, अपंगतामैत्री बनाउने	नयाँ	संख्या	५	विद्यालयहरु (ब्रह्मायणी मा वि(नगरहोप आ वि- महाकाली मा वि, द्वारपालेश्वर मा वि, भवानी आ वि)	३३०००
२.१६	विद्यालय भवनको मर्मत संभार	क्रमागत	संख्या	१	भद्रकाली आ वि	५०००
२.१७	विध्यालय घेराबार निर्माण	क्रमागत	संख्या	१०	विध्यालय	२५०००
२.१८	एक विद्यालय एक खेलकुद मैदान निर्माण	क्रमागत	संख्या	३९	विध्यालय	१७८००
२.१९	बालमैत्री शौचालय निर्माण	क्रमागत	संख्या	१५	विध्यालय	१६५००
२.२०	विद्यालय वाल उद्यान निर्माण	क्रमागत	संख्या	४५	विध्यालय	९०००
२.२१	शिक्षक लक्षित सहभागितामूलक क्षमता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम	क्रमागत	संख्या	५	नगरपालिका	२०००
२.२२	वि.व्य.स का अध्यक्ष र प्र अ लक्षित शैक्षिक व्यवस्थापन र क्षमता विकास कार्यकम	क्रमागत	संख्या	५	नगरपालिका	४०००
२.२३	विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन	क्रमागत	जना	१७	मा वि	५१३३५
२.२४	विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन	क्रमागत	जना	१४	नि मा वि	३४१२०
२.२५	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र संचालन, व्यवस्थापन, प्रोत्सान	क्रमागत	संख्या	३८	वाल विकास केन्द्र	७१४९
२.२६	वाल विकास सहजकर्ता व्यवस्थापन (विध्यालय बाहिर)	क्रमागत	जना	८	वाल विकास केन्द्र	९९६५
२.२७	प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सहजकर्ता व्यवस्थापन (विध्यालय)	क्रमागत	संख्या	३८	वाल विकास केन्द्र	९०००
२.२८	विद्यालय कर्मचारी प्रोत्साहन	क्रमागत	जना	४४	मा वि १३ आ वि ३१	२३५४५
२.२९	विद्यालय लेखापाल प्रोत्साहन	क्रमागत	जना	१३	मा वि	६०३७
२.३०	स्थानीय शिक्षक सेवा आयोग सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	क्रमागत	संख्या	५	नगरपालिका	२५००
नतिजा क्षेत्र ३: प्राविधिक तथा व्यवासायिक शिक्षा विस्तार भएको हुनेछ ।						
३.१	प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालन	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	३००००
३.२	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा अध्ययन गर्ने महिला,	नयाँ	वटा	१	नगरपालिका	८०००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
	दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र सिमान्तकृत वर्ग छात्रवृत्ति कार्यक्रम					
३.३	प्राविधिक, व्यवसायिक र स्थानीय सिप सिकाई कार्यक्रम (कृषि, पशुपालन र पर्यटन) सम्बन्धी कक्षा सञ्चालन (शिक्षक)	नयाँ	जना	४	विद्यालय	१५०००
३.४	ICT Lab स्थापना	नयाँ	संख्या	१	मा वि	५०००
३.५	विज्ञान प्रयोगशाला	नयाँ	संख्या	४	मा वि	८०००
	जम्मा बजेट					४६७९४१

६.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

६.३.१ सम्भावना तथा अवसर

- खानेपानीको गुणस्तर जाँच तथा परिक्षण शुरू.
- पानीको स्रोतको रू.पमा इन्द्रावती, चाखोला र अन्य सहायक नदीहरू भएको

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
सबै घरमा पाइप धारा जडान हुन नसकेको	• बजेटको कमि • मुहानमा पानी कम उपलव्ध हुनु • वस्ती छरिएर रहनु	• निर्माणाधिन योजना सम्पन्न गर्ने
बाह्रैमास पानी आपूर्ति गर्न नसकिएको	• सुख्खा मौसममा पानीका मुहानहरू सुक्ने भएकाले • वातावरण र स्वच्छता प्रति नगरवासी सचेत नहुनु	• रिचार्ज पोखरी निर्माण • उपभोक्ताको क्षमता अभिवृद्धि गरी स्रोत संरक्षण गर्नुपर्ने
खानेपानी वितरणमा एकरूपता नभएको	• लेकबेँसी/जमिनको उचाइ अनुसार पानीको प्रवाहको कारणले	• लिफ्टिङ्ग सिस्टमको प्रयोग गर्नुपर्ने • रिचार्ज पोखरी निर्माण
खानेपानी मुहान संरक्षण गर्न नसकिएको	• वनजङ्गल नास हुनु • भूक्षयको असर वढ्दै जानु • पानीको मुहान सुक्दै जानु • नगर खानेपानी तथा सरसफाई प्राधिकरण गठन नभएको	• रिचार्ज पोखरी निर्माण • पानी मुहान संरक्षण, जलाधार संरक्षण र वातवरणको असर सम्न्धमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • नगर खानेपानी तथा सरसफाई प्राधिकरण गठन गर्ने

६.३.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य: पाईप प्रणालीद्वारा सबै घरधुरीमा गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराउने ।

उद्देश्यः सबै घरघुरीमा खानेपानी सेवा र फ्लस सहितको शौचालयको पहुँच वृद्धि गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति १: खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण गर्न प्रयोगशाला स्थापना गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) विद्यमान खानेपानी योजनाको मर्मत सम्भार र निर्माणाधिन आयोजना सम्पन्न गरिनेछ ।
२) खानेपानीको मुहान संरक्षण गरिनेछ ।
३) खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति २: प्रत्येक घरधुरीमा शौचालय तथा सरसफाईको व्यवस्था गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२) नयाँ बन्ने घरहरूमा फ्लस सहितको शौचालय र सेफ्टी टयांक निर्माण अनिवार्य गरिनेछ ।
३) नागरिकलाई घरबाट निस्कने कुहिने प्रकृतिका फोहरमैलाबाट कम्पोष्ट मल बनाउन प्रेरित गरिनेछ ।

६.३.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्यः सबै घरघुरीमा खानेपानी सेवा र फ्लस सहितको शौचालयको पहुँच वृद्धि गर्नु ।				
१	नगरवासीलाई सुलभ खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ	घरभित्रै पाईपको धारा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	४०.०४	५५
		घर वाहिर पाईपको धारा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	३९.०७	४५
		खानेपानी को गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला	संख्या	-	१
२	सुरक्षित सरसफाइ सेवा विस्तार भएको हुनेछ।	सुरक्षित र सुलभ शौचालय भएका घरपरिवार (फ्लस सहितको शौचालय भएका)	प्रतिशत	५३.१७	७०
		सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	२३	३३

६.३.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः नगरवासीलाई सुलभ खानेपानी सेवा उपलव्ध भएको हुनेछ						
	खानेपानी आयोजना	नयाँ/क्रमागत	संख्या	१०	वडा तथा वस्ती	२१०००
२.१	मण्डनदेउपुर बृहत खापा आयोजना					
२.२	रामपुर पम्पीङ खानेपानीको योजना					
२.३	नाल्दुम नगरकोट लिफ्टिङ्ग खापा आयोजना					
२.४	देउराली बिस्कुटे खानेपानी रिजर्भ ट्याङ्की निर्माण					
२.५	भतेरे विद्युत पम्पिङको रिजर्भ ट्याङ्की निर्माण					
२.६	रामपुर कालीकुवा ट्याङ्की निर्माण					
२.७	खानेपानीको गुणस्तर प्रयोगशाला निर्माण र सञ्चालन	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	२५००
नतिजा क्षेत्र २ः सुरक्षित सरसफाइ सेवा विस्तार भएको हुनेछ।						
२.१	खानेपानी मुहान/पोखरी तथा धारा सरसफाई	नयाँ	संख्या	१०	वडास्तरीय	२५००
२.२	मुहान संरक्षण कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तरीय	३०००
२.३	सरसफाई अभियान	नयाँ	संख्या	१०	वडास्तरीय	४०००
२.७	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	नयाँ	संख्या	१०	वडाहरु ...	७०००
२.८	सार्वजनिक शौचालय सञ्चालन व्यवस्थापन	नयाँ	वर्ष	५	वडास्तरीय	४५००
	जम्मा					**४४५०००**

६.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

६.४.१ सम्भावना तथा अवसर

- महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग हेर्ने शाखा रहेको
- अपांगता, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण भएको
- दलित तथा वर्गलाई मूलप्रवाहिकरण गर्न व्यावसायिक महिलालाई सम्मान गर्ने गरिएको
  ज्येष्ठ नागरिकसँग भएको ज्ञान र सीपलाई पुस्तान्तरण गर्न अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरिएको

६.४.२ समस्या तथा चुनौती		
समस्या	**कारण**	**समाधानका उपाय**
• लक्षित वर्गको कार्यक्रम नगरपालिकाको प्राथमिकतामा नपर्नु	• भौतिक पूर्वाधर निर्माण जस्तो प्रत्यक्ष लाभ नदेखिने • नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत कम भएको • आवश्यक नीति नबनेको	• नगरपालिकाको स्रोत र साधन बढाउन नीति वनाउने • सचेतना तालिम गोष्ठी अन्तरक्रिया आदि गर्ने • निर्णयकर्ताको सोचमा परिवर्तन ल्याउने
• लैङ्गिक हिंसा र सामाजिक विभेद कायम रहनु	• सामाजिक, साँस्कृतिक, आर्थिक र राजनैतिक कारण • जनचेतनाको कमी	• लक्षित वर्ग र जनप्रतिनिधि अन्तरक्रिया गर्ने • लक्षित वर्गका अधिकार विषयमा सरोकारवाला लाई तालिम, सचेतना गोष्ठी सञ्चालन
• लक्षित वर्ग लाई उद्यमशिल वनाउन नसक्नु	• सिप र दक्षताको कमि • स्वरोजगारमूलक तालिमको कमि	• रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन गर्ने • सिप विकास, क्षमता विकास, दक्षता विकास जस्ता तालिम सञ्चालन गर्ने • खुल्ला वातावरणमा काम गर्न सक्ने सचेतना तालिम
• टुहुरा तथा अनाथ बालबालिका र ज्येष्ठ नागरिकको उचित हेरचाह हुन नसक्नु	• यस्ता वर्गको एकीन विवरण प्राप्त नहुनु • पारिवारिक जिम्मेवारी	• बृद्धाश्रम, दिवा स्याहार केन्द्र, बालसुधार केन्द्र जस्ता केन्द्रहरू. सञ्चालन गर्ने • गैसस र समुदाय संग मिलेर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने
• फरक क्षमता भएका व्यक्तिलाई उचित सिप प्रदान गर्न नसक्नु	• आवाज उठाउन सक्ने क्षमता नहुनु • नगरपालिकाको प्राथमिकतामा नपर्नु • एकीन विवरण प्राप्त नहुनु	• विवरण सङ्कलन गरी आवश्यकता अनुसार तालिम दिने

६.४.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: स्थानीय सार्वजनिक सेवामा लक्षित वर्गको पहुँच वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य: लैङ्गिक र सामाजिक आधारमा हुने विभेद न्यूनिकरण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: नगरपालिकाले सबै नागरिक प्रति समान व्यवहार गर्ने ।

कार्यनीति:

१) लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशकिरण नीति तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ ।
२) नगरपालिकाको नीति निर्माण प्रक्रियामा महिला, बालबालिका र विपन्न वर्गको सहभागिता गरिनेछ ।
३) एकल र विधुवा महिला कानूनी व्यवस्था सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
४) महिला र विपन्न उद्यमीको लागि व्यवसायमूलक, रोजगारमूलक र नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
५) सबै वडामा बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्वन गरिनेछ ।
६) अनाथ, असहाय, हिंसा पीडित, पूर्ण अपाङ्गता भएका र विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको लागि पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति २: ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गर्ने ।

कार्यनीति:

१. ज्येष्ठ नागरिकको अभिलेख अध्यावधीक गरी उनीहरू.मा भएको ज्ञान सीप र अनुभवको सूची तयार गरिनेछ ।
२. ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गर्न अवसर प्रदान गर्नुका साथै अन्तरपुस्ता हस्तान्तरण गरिनेछ ।
३. ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मान स्वरू.प सेवा र सुविधामा विशेष सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ ।
४. ज्येष्ठ नागरिकले समाज र नगरपालिकाको लागि पुर्याएको योगदानको आधारमा सम्मान गरिनेछ ।

रणनीति ३: अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सुधार गरी सार्वजनिक सेवामा पहुँच बढाउने ।

कार्यनीति:

१) भौतिक संरचना, पूर्वाधार तथा यातायातका साधनहरू अपाङ्गमैत्री बनाई सहज हुने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
२) शिक्षण सिकाइ पद्धति अपाङ्गमैत्री बनाई गुणस्तरीय शिक्षामा सबै अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच वृद्धि गरिनेछ ।
३) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सीपमूलक तालिम/शिक्षा प्रदान गरी सरकारी र निजी क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर वृद्धि गरिनेछ ।
४) अपाङ्ग व्यक्तिहरूप्रति गरिने विभेद र हिंसा निराकरण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ४: दलित, विपन्न र लक्षित वर्गको सशक्तिकरण गर्ने ।

कार्यनीति:

१. दलित, विपन्न र लक्षित वर्गको सशक्तिकरणको लागि कानून निर्माण गरिनेछ ।
२. शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत नगरपालिकाले दिने सेवा सुविधामा दलित र विपन्न वर्ग, सीमान्तकृत वर्गलाई सहुलियत दिइनेछ ।
३. दलित, विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई स्वरोजगारमूलक र सीप विकास तालिम दिईनेछ ।

६.४.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्यः लैङ्गिक र सामाजिक आधारमा हुने विभेद न्यूनिकरण गर्नु ।					
१	महिला, ज्येष्ठ नागरिक, विपन्न, दलित र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू. प्रति हुने हिंसा र विभेद न्यूनीकरण भएको हुनेछ	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, विपन्न, दलित र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू.को प्रोफाइल	संख्या	-	१
		लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति	संख्या	-	१
		लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष	संख्या	-	१

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		द्वन्द्व र हिंसा पीडितहरू.को लागि संरक्षण केन्द्र	संख्या	-	१
		अपाङ्गमैत्री पुर्नस्थापना केन्द्र	संख्या	-	२
२	महिला तथा लक्षित वर्गको व्यवसायिक क्षमता विकास भएको हुनेछ	व्यवसायिक सिपमूलक तालिम प्राप्त गर्ने महिला	संख्या	-	५००
		व्यवसायिक सिप प्राप्त गर्ने दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र एकल महिला	संख्या	१५	१००
		सहुलियतपूर्ण विउ पुँजी प्राप्त गर्ने महिला, दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र एकल महिला	संख्या	-	८५
		स्वरोजगार हुने महिला, दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र एकल महिला	संख्या	-	१००
		अरूलाई रोजगारी दिने महिला उद्यमी	संख्या	-	६५
		आफ्नो नाममा घर/जमिन हुने महिला	प्रतिशत	७.४	१५
३	बालबालिकाको क्षमता विकास भएको हुनेछ	बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्वन	वडा	-	१२
		बाल क्लवमा संगठित बालबालिका	संख्या	-	२४००
		बाल क्लव संजाल	संख्या	-	२४००
		विपन्न, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति वा निजका बालबालिकालाई छात्रवृतिको व्यवस्था	विद्यालय संख्या	-	सबै
		बहिरा बालबालिकाको लागि दोभाषे शिक्षकको व्यवस्था	विद्यालय संख्या	-	१
		दृष्टिविहीन बालबालिकाको लागि ब्रेललिपिमा पढाउने सुविधा भएको	विद्यालय संख्या	-	१

६.४.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः महिला, ज्येष्ठ नागरिक, विपन्न, दलित र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू. प्रति हुने हिंसा र विभेद न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।						
१.१	लक्षित वर्ग (महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, विपन्न, दलित र अपाङ्गता भएका) प्रोफाइल निर्माण	नयाँ	पटक	१	नगरस्तर	५००
१.२	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	५००
१.३	लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	५०००
१.४	अपाङ्गतामैत्री पूर्नस्थापना केन्द्र निर्माण	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	१००००
१.५	अपाङ्गता भएकाहरुको लागि सशक्तिकरण कार्यक्रम	नयाँ /क्रमागत	संख्या	५	वडास्तर	२०००
१.६	एकल र बिधवा महिला कानुनी व्यवस्था सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	वडामा	१२००
१.७	अपाङ्गमंत्री उद्यान निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	१०००
१.८	बाल सुधार गृह निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	६०००
१.९	मानव बेचविखन तथा ओसारप्रसार विरुद्ध अभियान	नयाँ /क्रमागत	पटक	१०	वडास्तर	८००
१.१०	जेष्ठ नागिरकको ज्ञान, सिप र बौद्धिकता सम्बन्धी अनुभवलाई नवपुस्तामा हस्तान्तरण कार्यक्रम	नयाँ /क्रमागत	संख्या	नियमित	वडामा	५४००
१.११	वृद्धाश्रम निर्माण तथा व्यवस्थापन	नयाँ	संख्या	२	वडास्तर	८०००
१.१२	जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र निर्माण तथा संचालन	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	५०००
१.१३	सेफ हाउस/ मनोविमर्स केन्द्र संचालन	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	३०००
नतिजा क्षेत्र २: महिला तथा लक्षित वर्गको व्यवसायिक क्षमता विकास भएको हुनेछ						
२.१	महिला नेतृत्व विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	१२००
२.२	महिलाको लागि व्यवसायिक सिपमूलक तालिम सञ्चालन	नयाँ	तालिम संख्या	५	नगरस्तर	२५००
२.३	दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र एकल महिलाको लागि व्यवसायिक सिपमूलक तालिम सञ्चालन	नयाँ	तालिम संख्या	२४	वडास्तर	४८००
२.४	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सीपमूलक तालिम/शिक्षा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या/ जना	१००	नगरस्तर	१७००
२.५	दलित, विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई स्वरोजगारमूलक र सीप विकास तालिम	नयाँ	संख्या/ जना	३००	नगरस्तर	१८००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.६	महिला, दलित, विपन्न, अपाङ्गता भएका र एकल महिलाको लागि सहुलियतपूर्ण व्यावसायिक विउ पुँजी कोष	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	५०००
२.७	एक घर एक गृहणी स्वरोजगार कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	वडास्तर	४०००
नतिजा क्षेत्र ३: बालबालिकाको क्षमता विकास भएको हुनेछ						
३.१	बाल क्लब/संजाल गठन तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१०	नगर र वडास्तर	२५००
३.२	किशोर किशोरीहरुका लागि बालहिंसा, बालविवाह, शारिरीक विकास,आत्महत्या र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	नयाँ /क्रमागत	संख्या	५	नगर र वडास्तर	२५००
३.३	बहिरा बालबालिकाको लागि दोभाषे शिक्षकको व्यवस्था	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	८००
३.४	दृष्टिविहिनका लागि ब्रेललिपिद्धारा शिक्षा	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	२५००
३.५	विपन्न, दलित, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति वा निजका बालबालिका लाई छात्रवृति कार्यक्रम	नयाँ	संख्या		नगरस्तर	५००
३.६	बालमैत्री स्थानीय शासन अवलम्वन र घोषणा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	१००००
	जम्मा बजेट					८८२००

६.५ युवा तथा खेलकुद

६.५.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकामा युवा तथा खेलकुद शाखा रहेको
- युवा जनशक्ति ठूलो संख्यामा रहेको ।

६.५.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
शिक्षा र रोजगारको लागि विदेश जाने युवाको संख्या वढ्दै जानु	• मुलकमा गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न कठिन हुनु • प्राविधिक धारका शिक्षालय नहुनु • गाउँमा रोजगारीको अवसर नहुनु • धेरै पैशा कमाउने इच्छा हुनु • युवालाई उद्यमशिलतामा जोड्न नसक्नु • देखासिकि गर्ने बानी	• मुलुकभित्र कृषि र पर्यटन सम्बन्धी बिषयमा डिप्लोमा अध्ययन गर्न छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने • दिन युवा रोजगारीको क्षेत्र पहिचान गर्ने • युवा लक्षित तालिम सञ्चालन गर्ने • युवा उद्यमशिलता विकास पहल गर्ने • समय सापेक्ष आयमूलक उद्यम तालिम सञ्चालन गर्ने

६.५.२ समस्या तथा चुनौती		
समस्या	**कारण**	**समाधानका उपाय**
खेलकूदको समूचित विकास नहुनु	• नगरपालिकामा स्तरीय रंगशाला निर्माण नहुनु • खेलाडीलाई प्रतिष्पर्धी बनाउने तालिमको अभाव • खेलकूद प्रतियोगिता नहुनु	• नगरपालिका भित्र स्तरीय रंगशालाको निर्माण गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने • खेलकूदमा बजेट बढाउने • खेलाडीहरू.को लागि खेल्ने वातावरण मिलाउने

६.५.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: युवा जनशक्तिलाई सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा लगाउनु ।

उद्देश्य:

१. युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्वी बनाउनु ।

२. युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: युवालाई उद्यमशील वन्न प्रेरित गर्ने ।

कार्यनीति:

१) युवालाई उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गरी रोजगार/स्वरोजगार वन्न प्राविधिक र वित्तीय सेवा उपलव्ध गराईनेछ ।

२) स्वयंसेवा कार्यक्रम सञ्चालन गरी विकास निर्माणमा युवा परिचालन गरिनेछ ।

४) उद्यमीहरू.लाई उत्पादन तथा बजार व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्नेगरी व्यवसायिक तथा प्राविधिक तालिम उपलव्ध गराइनेछ ।

५) वैदेशिक अध्ययन तथा रोजगारीबाट फर्कि आउने युवालाई उनिहरू.को ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।

रणनीति २: खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

कार्यनीति:

१) सुविधा सम्पन्न वहुउद्देश्यीय खेलकुद रङ्गशाला निर्माण गरिनेछ ।

२) सार्वजनिक निजी साझेदारीमा अत्यावश्यक खेलकुद पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।

३) नगरपालिका क्षेत्रमा सुविधा सम्पन्न कभर्डहल तथा आवश्यक खेल सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.५.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्य १: युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्वी बनाउनु ।					
१	युवाहरुले उद्यम व्यवसाय संचालन गरेका हुनेछन्।	उद्यम, व्यवसाय संचालन सम्बन्धी सिप प्राप्त युवा	संख्या	-	३००
		युवा उद्यमीले संचालन गरेका उद्यम व्यवसाय	संख्या	-	१००
		स्थानीयस्तरमा रोजगार हुने युवा	संख्या		१०००
		उत्पादन कार्यमा संलग्न युवा	संख्या		२००
		बजारीकरणमा संलग्न युवा	संख्या		५०
उद्देश्य २: युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।					
२	स्थानीयस्तरमा खेलकूदको विकास भएको हुनेछ	सुबिधा सम्पन्न रंगशाला निर्माण	संख्या	-	१
		खेलकूद पूर्वाधार निर्माण	संख्या	-	१२
		वडास्तरीय खेलकुद मैदान	संख्या	-	१२
		नगरस्तरीय खेलकूद प्रतियोगिता	संख्या	-	५
		स्थानीय खेलकूद प्रतियोगिता	संख्या	-	१५

६.५.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १: युवाहरुले उद्यम व्यवसाय संचालन गरेका हुनेछन्						
१.१	वडा/नगर युवा परिषद् गठन	नयाँ	वटा	१३	नगरपालिका	५००
१.२	नमुना युवा नगर सभा सञ्चालन	नयाँ	पटक	१		५००
१.३	युवा सिप विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१०	नगरस्तरीय	५०००
१.४	रोजगार/स्वरोजगार प्राविधिक र वित्तीय सेवा कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	१५०००
१.५	युवा उद्यमी विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	१४०००
१.६	युवा परिचालन कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	१०००
नतिजा क्षेत्र २: स्थानीयस्तरमा खेलकूदको विकास भएको हुनेछ ।						
२.१	खेलकूद नीति तयारी	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	५००
२.२	नगरस्तरीय खेलकूद रंगशाला निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	१२०००
२.३	खेलकूद पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	वडा/नगरस्तरीय	१००००
२.४	स्काउट गठन	नयाँ	संख्या	१३	नगरस्तरीय	३००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.५	नगरस्तरीय राष्ट्रपित रनिङ शिल्ड	क्रमागत	पटक	५	नगरस्तरीय	८००
२.६	वडास्तरीय खेलकुद मैदान निर्माण	नयाँ		१२	वडास्तरीय	६०००
२.७	मेयर कप भलिबल	क्रमागत	पटक	५	नगरस्तरीय	१०००
२.८	नगरस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	नयाँ		५	नगरस्तरीय	३०००
२.९	वडास्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	नयाँ	पटक	६०	वडास्तरीय	६०००
२.१०	खेलाडीको प्रशिक्षण तथा सम्मान	नयाँ	पटक	५	नगरस्तरीय	२५००
	जम्मा					**७७६००**

परिच्छेद ७
पूर्वाधार विकास

७.१ बस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

७.१.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास ऐन तथा नगर यातायात गुरु योजना (MTMP) तयार भएको
- प्रशासनिक भवन, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, वडा कार्यालय भवन निर्माण भएको,
- वृहत खानेपानी आयोजना निर्माणाधिन रहेको
- उद्योग ग्राम निर्माणको शुरुवात्

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या र चुनौती	कारण	समाधानका उपाहरु
आवास, भवन तथा वस्ती पहुँचमा असहजता र विपद् उत्थानसील नहुनु	• छरिएर रहेको अव्यवस्थित वस्ती हुनु, • भुकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण नहुनु, • विजुली/केवल तार लथालिङ्ग हुनु, ढल निकासको व्यवस्था नहुन, • दमकल, एम्वुलेन्स जस्ता सेवाको विस्तार नहुनु, • आवास तथा भवन स्वीकृत मापदण्ड अनुसार नहुनु ।	• भुकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड कडाइका साथ लागु गर्ने • भवन आचारसंहिता पालना गरि आवास भवन निर्माण गर्ने • सडक र ढल निकासको व्यवस्था गर्ने, • आवास तथा भवनहरू.को निर्माणमा आचारसंघिताको पालना गर्ने • सार्वजनिक भवन अपाङ्गमैत्री वनाउने
औद्योगिक ग्राम निर्माणमा ढिलाइ	• समयमा जग्गा प्राप्ति र पूर्वाधार निर्माण हुन नसक्नु	• प्रदेश र संघीय सरकारसँग प्रभावकारी समन्वय गर्ने तथा बजेट व्यवस्थापनको लागि पहल गर्ने
निर्माण भएका अधिकांस निजी आवासको नक्सा पास नहुनु	• २०७४ अघि निर्माण भएका भवनहरू.को अभिलेखीकरण नगरिएको	• मापदण्ड बनाउने र अन्य सेवा प्रवाह गर्दा अभिलेखीकरणलाई अनिवार्य गराउने
मापदण्ड विपरित भवन निर्माण हुनु	• सूचनाको अभाव, मापदण्ड कडाइका साथ लागू नगरिनु	• सेवाग्राहीलाई प्रयाप्त सूचना तथा जानकारी प्रवाह गर्ने र भवन निर्माण मापदण्ड अद्यावधिक गरी लागू गर्ने

७.१.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्यः नगर क्षेत्रका वस्तीहरू उत्थानशिल, बलियो र व्यवस्थित हुने ।

उद्देश्यः नगर क्षेत्रका भौतिक संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन संहिता र प्राविधिक मापदण्ड अनुरूप निर्माण हुने ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: आवास, भवन र बस्ति सुरक्षित र सुन्दर वनाउने ।

कार्यनीति:

१) जग्गा बर्गिकरण २०७९ अनुसार भू-उपयोग क्षेत्रहरुको नक्सांकन गरिनेछ ।
२) विजुली तथा केबलका तारहरू व्यवस्थित गरिनेछ ।
३) सार्वजनिक उद्यान निर्माण गरिनेछ ।
४) बजार क्षेत्रका सडकहरूमा ढल निकासको व्यवस्था गरिनेछ ।
५) बजार क्षेत्रमा सडकपेटी निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति २: स्वीकृत मापदण्ड अनुरुपका भवन बनाउने ।

कार्यनीति:

१. बिक्रम सम्बत २०७४ अघि निर्माण भएका भवनहरुको अभिलेखीकरण गरिनेछ |
२. भवन आचारसंहिता पालना गरि आवास भवन निर्माण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।
३. सबै निजि तथा सार्बजनिक भवनहरु नक्सा पास मापदण्ड भित्र ल्याइनेछ ।

७.१.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा/ नतिजाहरू	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
उद्देश्यः नगर क्षेत्रका भौतिक संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन संहिता र प्राविधिक मापदण्ड अनुरूप निर्माण हुने ।					
	आवास, भवन तथा वस्ती व्यवस्थित एवम् सुरक्षित भएको हुनेछ	जग्गा बर्गिकरण ऐन, २०७९ अनुसार भू-उपयोग क्षेत्रहरुको नक्सांकन	क्षेत्र संख्या	-	११ (औधोगिक क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र, आवास क्षेत्र, बन क्षेत्र, सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र, खानी तथा खनिज क्षेत्र, नदी खोला ताल सिमसार क्षेत्र आदि)
		वि. सं २०७४ अघि निर्माण भएका घरहरू.को अभिलेखीकरण	संख्या	२८	६०००
		एकिकृत वस्ती विकास कार्यक्रम	संख्या	-	१२ (सबै वडा)
		बागदेवी मा वि र अन्य चार विद्यालय भवन निर्माण	संख्या		५
		वडा कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	९	१२
		सार्वजनिक भवन मर्मत तथा नयाँ निर्माण	संख्या	-	६

क्र. सं.	नतिजा/ नतिजाहरू	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		निजी तथा सार्वजनिक भवनहरुको नक्सा पास	संख्या	८३४	२५००
		पन्ध्र शैयाको अस्पताल निर्माण सम्पन्न	संख्या	-	१

७.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १: आवास, भवन तथा वस्ती व्यवस्थित एवम् सुरक्षित भएको हुनेछ						
१.१	जग्गा बर्गिकरण ऐन, २०७९ अनुसार भू-उपयोग क्षेत्रहरुको नक्सांकन	नयाँ	क्षेत्र संख्या	११	वडा	२०००
१.२	एकीकृत बस्ती विकासको DPR तयारी	नयाँ	संख्या	१२	वडा	५०००
१.३	एकीकृत बस्तीमा विधुत, खानेपानी, ढल निकास सेवा वितरण	नयाँ	वस्ती संख्या	२	वडा	५०००
१.४	बागदेवी मा वि र अन्य चार विद्यालय भवन निर्माण	नयाँ	संख्या	५	वडा	१००००
१.५	सार्वजनिक भवन मर्मत तथा नयाँ निर्माण	नयाँ	-	६	वडा	६०००
१.६	विपन्न आवास कार्यक्रम (दलित, विपन्न र आवास विहिनका लागि नमुना वस्ती निर्माण)	नयाँ	घर संख्या	३०	वडा नं १० तिनधारा	१५०००
१.७	वडा कार्यालयको भवन निर्माण	नयाँ	संख्या	४	वडा नं ८, ९, १०, १२	(बजेट संस्थागत शीर्षकमा राखिएको)
१.८	निजी तथा सार्वजनिक भवनहरुको नक्सा पास	नियमित कार्य				
१.९	पन्ध्र शैयाको अस्पताल निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगर	बजेट स्वास्थ्य क्षेत्रमा राखिएको
	जम्मा					४३०००

७.२ सडक, पुल तथा यातायात

७.२.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास ऐन तथा नगर यातायात गुरु योजना (MTMP) तयार भएको,

• सडक स्तरोन्नति शुरु भएको, • झोलुङ्गे पुल तथा सडक पुल निर्माण शुरु भएको, • धुलिखेल, बनेपा र काठमाडौं उपत्यकाबाट नजिक रहेको, • भौगोलिक रू.पमा मध्यम स्तरीय पहाडी धरातल कलात्मक फाँट/चौरहरू., आकर्षक डाँडा काँडा रहेको हुँदा मानव बसोवास र पर्यटन पूर्वाधारका लागि उपयुक्त रहेको, • हिमालयन साइक्लिङ रूट पहिचान गरी निर्माण कार्य अघि बढेको, • नगरपालिका क्षेत्रमा १५ कि.मी रणनैतिक सडक र ६७ कि.मि. जिल्ला/प्रदेशस्तरका सडक रहेका, • नगरपालिकाका सबै वडा केन्द्रमा सडक संजालले समेटेको, • सडक पुल र झोलुङ्गे पुल गरी यस नगर क्षेत्रमा १५ वटा पुलहरू रहेको ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या र चुनौती	कारण	समाधानका उपाहरु
• मापदण्ड बमोजिम सडक विस्तार गर्न नसकिएको • सडकको स्तरोन्नति नहुनु	• मुआव्जा विना नागरिकले जग्गा दिन आनाकानी गरेको • नगरको विकास योजना र डिजाइनमा नै नपरेको • आयोजना निर्माण सम्पन्नमा ढिलाई • क्रस ड्रेनेजका लागी आवश्यक स-साना स्ल्याब कलभर्ट, ह्युम पाईप कलभर्ट अभाव • अधिकांश नगरस्तरका सडक र गाउँस्तरका सडकहरू माटे सडक भएको • नियमित र आवधिक सडक मर्मत संहार सम्बन्धी व्यवस्था नहुनु • सडक मापदण्ड बमोजिम सडक अधिकार क्षेत्र कायम गर्न नसक्नु	• लगत कट्टा गर्ने, सडक सीमाङ्कन गरिदिने, क्षतिपूर्तिका लागि प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारसँग पहल गर्ने, • योजनाको डिजाईन र मापदण्डमा सुधार गर्ने • नगर यातायात गुरु योजना पुनरावलोकन गर्ने • मर्मत सम्भार कोष खडा गर्ने • श्रोत सुनिस्चित भए पश्चात मात्र कार्यान्वयन प्रक्रियामा जाने तथा खरिद ऐनको प्रावधानलाई कडाइका साथ पालना गर्ने • लगत कट्टा गर्ने, सडक सीमाङ्कन गरिदिने, क्षतिपूर्तिका लागि प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारसँग पहल गर्ने, • प्रदेश र सङ्घीय सरकारसँग प्रभावकारी समन्वय गर्ने तथा बजेट व्यवस्थापनको लागि पहल गर्ने

७.२.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य: सुरक्षित र भरपर्दो यातायात पूर्वाधार विकास गर्ने ।

उद्देश्य: सुरक्षित सडक पूर्वाधार निर्माण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: नगरपालिका र सबै वडा केन्द्रलाई भरपर्दो सडक संजालमा जोड्ने ।
कार्यनीति:

१. नगर सडक गुरू.योजना कडाइका साथ लागु गरिनेछ ।
२. नगरका सबै वडा केन्द्र जोड्ने सडक संजाल बार्है महिना सुचारू हुने गरी सुधार गरिनेछ ।

३. निर्माण भएका सडकहरूको प्राथमिकता तोकी स्तरउन्नति गरिनेछ।

रणनीति २: सडक एवम् यातायाका अन्य पूर्वाधार बलियो, टिकाउ एवम् विपद् प्रतिरोधी बनाउने।

कार्यनीति:

४. सडक एवम् सडकका सहायक पूर्वाधारको नियमित मर्मत सम्भार गरिनेछ।
५. मापदण्ड अनुसरण गरी सडक, पुल, झलुङ्गेपुल, ट्रसब्रिज निर्माण गरिनेछ।
६. पैदल यात्रुको चापलाई मध्यनजर गरी मापदण्ड अनुसारका सडकपेटी निर्माण गरिने छ।
७. सडकमा पर्ने ससाना खोला/खोल्साहरू.मा स्ल्याव ह्युम पाईप, कल्भर्ट तथा कजवेको व्यवस्था गरिनेछ।
८. सडकको दिगो विकासका लागी वायो ईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ।

रणनीति ३: सडकका सहायक पूर्वाधार निर्माण गरी आवागमनलाई सुरक्षित बनाउने।

कार्यनीति:

१. सडक लेन संकेत चिन्हहरू मापदण्ड अनुसार उपलब्ध गराइनेछ।
२. प्राथमिकता प्राप्त सडकहरूमा मापदण्ड बमोजिम प्रतिक्षलय र अन्य सडक फर्निचरको व्यवस्था गरिनेछ।
३. तोकिएको समय अनुसार सार्वजनिक यातायात उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाईनेछ।

७.२.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्यः सुरक्षित सडक पूर्वाधार निर्माण गर्नु।				
१	नगरपालिका भित्र सडक तथा सहायक सड्क पूर्वाधार विस्तार भएको हुनेछ	कालोपत्रे सडक	किमी	४५	९५
		ग्राभेल सडक	किमी	३७	११२
		नयाँ ट्र्याक	किमी	१२५	१७५
		वायो ईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग भएको सडक	किमी	-	१५
		सड़क तथा झोलुङ्गे पुल	संख्या	४	१४

७.२.५ प्रमुख कार्यकम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः नगरपालिका भित्र सडक तथा सहायक सड्क पूर्वाधार विस्तार भएको हुनेछ						
१	**सडक कालोपत्रे योजना**	नयाँ	किलोमिटर	५०	सबै वडा	७४००००
१.१	हिगुवापाटी देउपुर नाल्दुम					
१.२	फेदी चइण्डेनी छाप					
१.३	डुम्रीडाँडा सिपाघाट					

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
१.४	महादेवस्थान चण्डेनी कोलाचौर					
१.५	नर्सरी पौवाटार जैमाने					
१.६	गैह्रिगाउँ ढाँडागाउँ कार्तिके					
१.७	ट्यांकी डाँडा माने हिले तिरतिरे					
१.८	गोठ डाँडा खाटेचौर सल्लेवास					
१.९	गैह्रिविसौना उद्योग ग्राम पौवाटार					
१.१०	कोलाचौर भिमटार					
१.११	आँपघारी गणेशथुम्की चण्डेनी					
१.१२	ढाँडागाउँ देवीस्थान १ नं वडा कार्यालय					
१.१३	फेदी ढाइटार हाँडीखोला पौवाटार					
१.१४	वालुवापाटी चित्ते					
१.१५	नर्वन्दा खर्क जितारीपोखरी					
१.१६	फुलको बोट कालिका स्थान सिमलेपाटी					
१.१७	कुन्ताबेशी-सर्वझाङ्ग-नयाँगाउ-नाला					
१.१८	पिपलवोट सर्वझाङ्ग ढाइटा					
१.१९	जैसीथोक छिनेको पैरो					
१.२०	नगरकोट-भंगेरी-ठकुरीगाऊ-दुइघरे रोहिणीभञ्याङ्ग					
१.२१	छाप-सालविसौना					
१.२२	भतेरे-दोबाटो भिमटार					
१.२३	जुकेपानी-काफलचौर					
२	**ग्राभेल सडक योजना**	नयाँ	किलोमिटर	७५	सबै वडा	१५९०००
२.१	फेदी चइण्डेनी छाप	क्रमागत				
२.२	महादेवस्थान चण्डेनी कोलाचौर					
२.३	डाँडा गाउँ जुडीगाउँ ढाइटार					
२.४	पिपलवोट सर्वझाङ्ग ढाइटार					
२.५	नर्वन्दा खर्क जितारीपोखरी					
२.६	बालुवापाटी रानीवन गिरधरे चुरीथुम्का					
२.७	ट्यांकी डाँडा घुमाउने चौर					

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.८	भंगेरी रोहिणी ढुलीचौर					
२.९	सिमखेत सिंगे चित्ते मेसागाउँ					
२.१०	चैनपुर सालठाटी जैमाने					
२.११	घुमाउने खानी गाउँ सल्लेवास					
२.१२	ढकालथोक भाँगेटार चुरीथुम्का					
२.१३	तिनकुने ढकालथोक महांकाल					
२.१४	झगरपुर कालिकास्थान					
२.१५	झगरपुर उद्योगग्राम					
२.१६	हाँडीखोला सालठाटी					
२.१७	राम्चे झगरे डाँडा रामपुर					
२.१८	पचासकिलो कोलाचौर					
२.१९	बयरवोट कुकुरमारे बर्देउ जैमाने					
२.२०	छाप साल विसौना					
२.२१	रामपुर ढुलडिही					
२.२२	रामपुर-झगडेडाँडा					
२.२३	ईटेंपानी-सालविसौना-कोलाचौर					
२.२४	कोलाचौर-चण्डेनी वागदेवी					
२.२५	ठुल्डी-ईन्द्रावती					
२.२६	कोइरोविडी-इन्द्रावती					
२.२७	राउते-इन्द्रावती					
२.२८	रामपुर रिठ्ठेखोला-ठूल्डी					
३	**नयाँ सडक ट्र्याक निर्माण**	क्रमागत	कि.मि.	५०		७५०००
४	**झोलुङ्गे पुल निर्माण**	नयाँ	संख्या	४		प्रदेश सरकारले कार्यान्वयन गर्ने
४.१	इन्द्रवती झो पु वडा नं ९					
४.२	खर्क झो पु वडा नं ६					
४.३	चाखोला झो पु राम्चे वडा नं ११					
४.४	चुरीथुम्का पञ्चपाले पर्यटकीय झो पु वडा नं १					
५	**सडक पुल निर्माण**	नयाँ	संख्या	६		प्रदेश सरकारले कार्यान्वयन गर्ने
५.१	कुकुरमारे					
५.२	सिंगे चित्ते					

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
५.३	ह्राङ्गह्राङ्गे नर्बन्दा					
५.४	पचास किलो					
५.५	फेदी फलिटवोट					
५.६	आँशीखोला					
६	**अन्य**					
६.१	वायोईन्जिनियरिङ्ग प्रविधिको प्रयोग	नयाँ	किमी	१५	मुख्य सड़कहरु	५०००
६.२	सडक क्षेत्राधिकार जग्गाको अभिलेखीकिरण र स्वामित्व हस्तान्तरण	नयाँ	कित्ता	५००	मुख्य सड़कहरु	१०००
	जम्मा					९८००००

७.४.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, तथा कार्यनीति

लक्ष्य: भरपर्दो सिंचाई र सुरक्षित उर्जाको दिगो आपूर्ति गरी नगरवासीको जीवनयापनमा सुधार गर्ने ।

उद्देश्य: खेतीयोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा र भरपर्दो विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: खेतीयोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा विस्तार गर्ने ।

कार्यनीति:

१. स्थानीय नदी, खोला, खोल्सा र पानीका अन्य मुहानहरू.को संरक्षण गरिनेछ ।
२. स्थानीय कूलोहरूको संरक्षण तथा मर्मत सम्भार गरी सिचाईको व्यवस्था गरिनेछ ।
३. नयाँ सिचाई योजनाहरू निर्माण गरि सिचाई सेवाको विस्तार गरिनेछ ।
४. सिंचाई व्यवस्थापनमा स्थानीय कृषकहरूको सहभागिता वढाईनेछ ।

रणनीति २: नगर क्षेत्रका सबै वडामा अविछिन्न तथा पर्याप्त विद्युत आपूर्ति गर्ने ।
कार्यनीति:
१.विद्युतका नांगा तार लेमिनेटेड तार द्वारा विस्थापित गरिनेछ ।
२.सडक बत्ती जडान गरिनेछ ।
३.सब स्ट्यानडर्ड विद्युत पोलहरू स्ट्यानडर्ड पोल द्वारा रिप्लेस गरिनेछ ।
४.औद्योगिक, व्यवसायिक प्रयोगका लागि आवश्यक विजुली उपलब्ध गराईनेछ ।

७.४.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्यः खेतीयोग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा र भरपर्दो विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु ।				
१	खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइको सुविधा विस्तार भएको हुनेछ	सिँचित क्षेत्रफल	हेक्टर	१५३२	३१४२
२	विधुत सेवा विस्तार र सुरक्षित भएको हुनेछ।	राष्ट्रीय ग्रिड को विधुत सेवाको उपलब्धता	घरधुरी प्रतिशत	९८	१००
		ट्रान्स्फर्मरको क्षमता वृद्धि भएको हुने	वटा		१०
		काठका विद्युत पोलहरू. कङ्क्रीट/मेटल पोलले विस्थापित हुने	पोल संख्या		५०
		नाङ्गो तार Insulated cable द्वारा विस्थापित हुने	किमी		१०

७.४.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइको सुविधा विस्तार भएको हुनेछ						
१	सिँचाइ योजना/सिंचित क्षेत्र	नयाँ/ क्रमागत	हेक्टर	१६१०	सबै वडा	२५०००
१.१	चाखोला सिंगे चैनपुर राजकुलो					
१.२	चाखोला किर्तेटार					
१.३	छेडा राजकुलो					
१.४	टटले ढाइटार सिंचाई					
१.५	मुहाने ढाइटार					
१.६	जुके चाँप खोला					
१.७	पिपलवोट अदुवाबारी					
१.८	आँशीखोला नाम्जे सर्वझाङ्ग					
१.९	आँशीखोला भोर्ले धामीचौर					
१.१०	आँशीखोला आँपखोला					
१.११	आँशीखोला ढाइटार					
१.१२	आँशीखोला भोर्ले घट्टे झहरे					

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
१.१३	सिस्ने खोला रहेले					
१.१४	आँशीखोला ससे					
१.१५	आँशीखोला करुवा भुमेढुंगा ढाइटार					
१.१६	भुमे ढुंगा हमालटार ढाइटार					
१.१७	मेले अनन्ते डिही					
१.१८	सल्लेनीवन कालीमुन्टे किपट भालटार					
१.१९	कोईलालेविडी तारीखेत सिंचाई कुलो					
१.२०	वेतिनी सालविसौना सिंचाइ कुलो					
१.२१	बाँध सिंचाइ पोखरी निर्माण					
१.२२	कालीकुवा सिंचाइ पोखरी					
१.२३	चण्डेनी, कोलाचौर, भतेरे, इटेपानी, वारेपखरी र सुकेपोखरी लगायतका स्थानीय पुराना सार्वजनिक पोखरीहरुको पुन:निर्माण					
१.२४	सेउरे भालटार					
१.२५	चाखोला अनन्त करुवा डिही					
१.२६	आँशीखोला ठाडो सिम					
१.२७	शंकरेबाँध सिँचाइ आयोजना					
१.२८	बान्द्रे बदारे कुलो					
१.२९	गैरीगाँउ शेरा कुलो					
१.३०	छाप रातमाटे रानिवन सिँचाइ योजना					
१.३१	घट्टेभिर चित्ते सेसागाँउ सिचाई कुलो					
१.३२	सोतीदेवि हुदै गह्राखेत सिँचाई कुलो					
१.३३	मसाने खोला नाल्दुमखेत सिँचाई					
१.३४	साठीकुरीयामा पर्यटकीयस्थल तथा सिँचाई ड्याम निर्माण					
१.३५	चैनपुर माथिल्लो टोल सिंचाई कुलो					
१.३६	इन्द्रवती लिफ्ट सिँचाई					
१.३७	भेडेचौर सिँचाई, बमहमुरे सिँचाई					
१.३८	तीनकुने सिँचाई					
१.३९	गेरुवा लाँकुरे बाँध सिंचाई कुलो					
१.४०	बगर सिंचाई कुलो (रानीको बगरसम्म)					
१.४१	अन्य					
नतीजा क्षेत्र २: विधुतसेवा विस्तार र सुरक्षित भएको हुनेछ।						
२.१	काठे विद्युत पोल विस्थापन गर्ने	नयाँ/ क्रमागत	पोल संख्या	५०	आवश्यक स्थान	१०००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं./स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.२	Insulated cable द्वारा नाङ्गो विद्युत तार प्रतिस्थापन कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	किमी	१०	आवश्यक स्थान	विद्युत प्राधिकरणले गर्ने
२.३	ट्रान्सफर्मर क्षमता बृध्दि कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	वटा	१०	आवश्यक स्थान	विद्युत प्राधिकरणले गर्ने
२.४	उर्जा सुरक्षा तथा प्रयोग सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	क्रमागत	संख्या	१०	वडा, वस्ती	२०००
	जम्मा					**२८०००**

७.५ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

७.५.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकामा सूचना प्रविधिको राम्रो व्यवस्थगा भएको,
- नगरपालिकाको डिजिटल प्रोफाईल तयार भएको
- नगरपालिका प्रशासनिक भवन, नगरकोट, कुन्ताबेसी चोक, खडखोलामा डिजिटल नोटिस बोर्ड (विद्युतीय सूचना पाटी) र सिसिटिभी क्यामेरा जडान भएको।
- इन्टरनेट सेवाप्रदायकहरू वटा रहेको।
- नगरपालिकाका सबै वडा कार्यालय, मा.वि./स्कूल, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी र वित्तिय संस्थाहरू.मा संचार सुबिधा रहेको।
- नगरपालिकाको वेबसाइट र मोवाइल एप भएको।

७.५.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या/चुनौती	कारण	समाधानका उपायहरू.
सूचना तथा संचार प्रविधि सुरक्षित, गुणस्तरीय, भरपर्दो र सर्वसुलभ नहुनु	• विद्युतीय प्रणालीमा आधारित सेवा उपलब्ध नहुनु • अनलाइन माध्यमबाट गुनासो गर्ने, सुनुवाई गर्ने व्यवस्था नहुनु • साइवर परिक्षण (cyber audit) विधि नहुनु • अनलाइन माध्यमबाट कर तिर्ने व्यवस्था आम नगरवासीको पहुँचमा नहुनु • ल्याण्डलाइन फोन, एफएम रेडियो, पत्र पत्रिका र इन्टरनेट सेवामा आम नागरिकको पहुँच नपुग्नु	• इन्टरनेटको क्षमता वृद्धि गरी सो को प्रयोगमा आम नगरवासीको पहुँच वृद्धि गर्ने • नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक स्थलहरू.मा द्रुत गतिको फ्री wifi को व्यवस्था मिलाउने • प्रत्येक वडा कार्यालयहरू.मा सूचना प्रविधि अपरेटरको व्यवस्था गरी नगरपालिकाको सूचना प्रविधि शाखा संग आवद्ध गर्ने • नागरिकहरू.लाई सूचना प्रविधिसंग जोड्न विशेष अभियान सञ्चालन गर्ने • डिजिटल नगरपालिकाको अवधारणा विकास गर्ने • सूचना र संचार तथा यसको डिजिटाइज्ड भर्सन र प्रभाव क्षेत्रका सबै वडा बस्तीमा जानकारी मूलक कार्यक्रम आवधिक रूपमा सञ्चालन गर्ने

७.५.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्य: गुणस्तरीय, सुरक्षित र सर्वसुलभ सूचना तथा संचार प्रविधिको सेवा विस्तार गर्ने।

उद्देश्य: गुणस्तरीय सूचना तथा संचार प्रविधिमा नागरिकको पहुँच बृद्धि गर्नु |

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: सूचना र संचार प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।
कार्यनीति:

१. नगरपालिका भित्रका मुख्य सडक मार्गमा अप्टिकल फाइवर बिछ्याइनेछ ।
२. इन्टरनेटको क्षमता वृद्धि गरी सो को प्रयोगमा आम नगरवासीको पहुँच वृद्धि गरिनेछ ।
३. प्रत्येक वडा कार्यालयहरुको सूचना नगरपालिकाको सूचना प्रविधि शाखा संग आवद्ध गरिनेछ ।
४. नगरस्तरीय सडकका महत्वपुर्ण स्थानमा सिसिटिभी क्यामेराको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति २: सूचना प्रविधिको गुणस्तर र प्रयोगमा वृद्धि गर्ने ।

कार्यनीति:

१. नगर क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक स्थलहरूमा द्रुत गतिको फ्री wifi सेवाको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
२. उद्यम व्यवसायलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाइनेछ ।
३. नागरिकहरुलाई सूचना प्रविधिसंग जोड्न विशेष अभियान संचालन गरिनेछ ।
४. सार्वजनिक सरोकारका विषयमा जानकारी दिन सार्वजनिक स्थलहरूमा डिजिटल सूचना पाटीको राखिनेछ ।
५. आम नगरवासीहरूलाई कम्प्युटर, इमेल, इन्टरनेट सम्बन्धी आधारभूत जानकारी गराउन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७.५.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्य: गुणस्तरीय सूचना तथा संचार प्रविधिमा नागरिकको पहुँच बृद्धि गर्नु |				
१	सूचना र संचार सेवा वृद्धि भएको हुनेछ	मुख्य सडक मार्गमा अप्टिकल फाइवर बिछ्याउने	किमी	-	४०
		इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३५.८	८०
		मोबाइल प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	८९.८९	१००
		कम्प्यूटर/ल्यावटप प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	६.८७	२५

७.५.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः सूचना र संचार सेवा वृद्धि भएको हुनेछ						
१.१	मेलम्ची सडक, नगरकोट कुन्ता सडक तथा सिपाघाट कार्तिके सडक, हिगुवापाटी दोलालघाट सडक लगायतका मुख्य मार्गहरुमा अप्टिकल फाइवर विच्छ्याउने	नयाँ	किमी	४०	मुख्य सड़क आसपास	दूरसंचार प्रधिकरणले गर्ने
१.२	इन्टरनेट सेवा विस्तार कार्यक्रम	नयाँ			नगरपालिका क्षेत्र	इन्टरनेट सेवा प्रदायक
१.३	डिजिटल सूचना पाटी तथा सीसी क्यामेरा जडान	नयाँ	स्थान	२५	वडा कार्यालय र अन्य सार्वजनिक स्थल	२०००
१.४	कम्प्युटर, इमेल, इन्टरनेट सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१०	नगरपालिका	१०००
१.५	उद्यम व्यवसायमा सूचना प्रविधि कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिका	२५००
	जम्मा					**५५००**

परिच्छेद ८
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

८.१ वन तथा जैविक विविधता

८.१.१ सम्भावना तथा अवसर

- बजार र वातावरण अनुकुल बृक्षारोपण गर्न सकिने,
- वनजन्य औद्योगिकरण हुनसक्ने, रोजगार बढ्ने,
- प्रङ्गारिक मल उत्पादन र प्रयोगवाट कृषि उत्पादन बढ्ने,
- वन क्षेत्रमा भएका मठ, मन्दिर, गुम्वा जस्ता संरचनाको संरक्षण गर्दै उचित स्थानमा पिकनिक स्पोट बनाउने, पर्यटक संख्या बृद्धि हुने,
- वनक्षेत्रमा भएका पानीका मुहानको संरक्षण प्रर्वद्धन गर्ने, पर्यावरण सन्तुलन राख्ने र वाढि पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद्को घटना कम गर्न सकिने,
- जैविक विविधता कायम गर्न सकिने ।

८.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
वनलाई आयआर्जनसंग जोड्न नसक्नु	• वनसंरक्षण र उपभोगमा नीति र कानुनी अष्पष्टता हुनु, • आयआर्जनका लागि वनको प्रयोग गर्ने सोँच र सचेतना नहुनु, • वनक्षेत्र, वन्यजन्तु र बन पैदावर सम्बन्धी एकिन तथ्यांक नहुनु, • वन पैदावारको उपभोगमा आश्रित समुदायको पहुँच कम हुनु वन वन क्षेत्रको अतिक्रमण वढ्दै जानु, • कतिपय सामुदायिक र कवुलियती वन उपभोक्ता समितिहरू. निस्कृय रहनु,	• वनसंरक्षण र उपभोग सम्बन्धी नीति तयार गर्ने, • वनक्षेत्र, वन्यजन्तु र बन पैदावर सम्बन्धी एकिन विवरण तष्यार गर्ने, • वन पैदावारमा लक्षित वर्ग /आश्रित समुदायको पहुँच वढाउने, • वन संग सम्बन्धित समितिहरू.को क्षमता विकास गर्ने,
वन तथा वनजन्य श्रोतको सही परिचालन नहुनु	• वन्यजन्तु तथा पंक्षिहरू. संरक्षण नहुनु, जङ्गली जनावरको आतंक बढ्दै जानु, • वन, जैविक विबिधता र तिनको महत्वको बारेमा जनचेतना कमजोर रहनु, • जथाभावी चोरी सिकार गर्नु, वृक्षारोपण कम हुनु • वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन नगरी विकास निर्माणका कार्य सञ्चालन हुनु, • वन संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन नहुनु ।	• जङ्गली जनावर तथा पंक्षिहरू.को संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने, • वन, जैविक विबिधता र तिनको महत्वको बारेमा जनचेतना जगाउने, • जथाभावी चोरी सिकार रोक्ने, • उपयुक्त क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने, • वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन नगरी विकास निर्माणका कार्यहरू. सञ्चालन गर्न नदिने ।

८.१.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्यः वनलाई निर्वाहमुखि उपभोग भन्दा माथि उठेर संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्ने ।

उद्देश्यः पर्यावरण सन्तुलन कायम गर्दै आर्थिक सामाजिक विकासका लागि वनको उपयोग गर्ने।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति १ः वनलाई कृषि, उद्योग, पर्यटन र व्यापार संग जोडेर नगरबासीको आय श्रोतमा वृद्वि गर्ने।

कार्यनीतिः

(१) वनलाई थप व्यवस्थित गर्दै नगरवासिको जीवनयापन र जीविकोपार्जनसंग जोड्ने नीति लिईनेछ ।
(२) सिजन र आवश्यकता अनुसार बन खुल्ला गरिनेछ,
(३) जडिबुटि खेती, संकलन, प्रशोधन र बजारीकरण सम्बन्धी कार्यहरू. गरिनेछ,
(४) गैरकानुनी चरिचरन तथा अतिक्रमणलाई नियन्त्रण गरिनेछ,
(५) सामुदायिक तथा कबुलियति वनहरू.को व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाइनेछ,
(६) वनक्षेत्रका मठ, मन्दीर, गुम्वा, ताल, तलैया, र पिकनिक स्पोटको संरक्षण र थप आकर्षक बनाइनेछ ।

रणनीति २ः वनलाई हावापानी र वातावरण अनुसारको रू.ख विरू.वा र जैविक रू.पले विविधतायुक्त बनाउने ।

कार्यनीतिः

(१) वनमा उपलब्ध श्रोत (जीवजन्तु, बोट, विरू.वा, तालतलैया, मठमन्दिर) को पहिचान र परिचालन सम्वन्धी अध्ययन, अनुसन्धान गरिनेछ ।
(२) वनजन्य उत्पादनको पहिचान, परिचालन र विस्तार गरिनेछ,
(३) बाँझो जमिनहरूमा गैरकाष्ठ वनपैदावार वृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ,।
(४) खाली ठाउँमा वृक्षारोपण, वन्य जीवजन्तुको संरक्षण, कृषि र वनजन्य उत्पादनमा बृद्धि र आयआर्जन सम्बन्धी कार्यक्रम गरिनेछ ।
(५) कृषि र बनजन्य उद्योग र उत्पादन लाई बजारसंग जोड्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
(६) वन्यजन्तुको व्यवस्थापनमा सघाउने गरी प्राकृतिक चिडीयाखाना (Natural Zoo को अवधारण लागु गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।

८.१.४ नतिजा सूचक

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्यः पर्यावरण सन्तुलन कायम गर्दै आर्थिक सामाजिक विकासका लागि वनको उपयोग गर्ने।				
१	वनलाई कृषि, उद्योग, पर्यटन र व्यापार संग आवद्ध गरी	बृक्षारोपण	हेक्टर		७०
		बन्यजन्तुको अभिलेखीकरण	पटक		५

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	नगरबासीको आय बृद्धि गरिनेछ ।	कवुलियती वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	५३.६	८०
		पानीको स्रोत पहिचान, संरक्षण र उपयोगको सम्भावना अध्ययन	वटा		२
		बन्यजन्य उद्योग	संख्या		५
		बन्जन्य प्रांगारिक मल उत्पादन	मेट्रिक टन		१००
२	वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुनेछ	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	१५०८.४५	१७००
		जैविक विविधता संरक्षण	हेक्टर		१
		जडिवुटी खेती	हेक्टर		५०

८.१.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १: वनलाई कृषि, उद्योग, पर्यटन र व्यापार संग आवद्ध गरी नगरबासीको आय बृद्धि गरिनेछ ।						
१.१	सम्भावित बनजन्य उत्पादनको अभिलेखीकरण	नयाँ	पटक	५	नगरपालिकाभर	५००
१.२	कवुलियती वन विस्तार	क्रमागत	हेक्टर	२६.४	वडा	११५०
१.३	निजी वन पहिचान र विस्तार	नयाँ	संख्या	१२	वडा	१०००
१.४	वृक्षारोपण (बास, निगालो, अम्रिसो, अलैची, टिम्मुर, गुञ्रो, अमला, रुद्राक्ष, बोधिचित्त, श्रीखण्ड, तेजपात, ओखर, किम्वु आदि)	क्रमागत	हेक्टर	५०	नगरपालिकाभर	१०००
१.५	चौड़ापाते बिरुवा बृक्षारोपण गर्ने	नया	हेक्टर	२०	नगरपालिकाभर	१०००
१.६	नर्सरी निर्माण	नया	बिरुवा संख्या	५००००	नगरपालिकाभर	२४००
१.७	दुना टपरी उत्पादन उद्योग	नया	संख्या	२	वडा	२०००
१.८	जडिबुटी पहिचान अध्ययन	नया	संख्या	१	नगरपालिकाभर	५००
१.९	बन्यजन्य प्रांगारिक मल उत्पादन	नया	मेट्रिक टन	१००	नगरपालिकाभर	१८००

क्र.सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र २: वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुनेछ						
२.१	पानीको मुहान संरक्षण	क्रमागत	संख्या	१०		१०००
२.२	पोखरी संरक्षण तथा निर्माण	क्रमागत	संख्या	६५	सबै वडा	३३००
२.३	सामुदायिक बन अग्नि रेखा निर्माण गर्ने	क्रमागत	संख्या	६५	सबै वडा	६५००
२.४	अतिक्रमित/अतिक्रमण सम्भावित भागमा बन सिमांकन गरी तारबार गर्ने	क्रमागत	संख्या	६०	वडा.....	६०००
२.५	बन्यजन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण बैकल्पिक वाली प्रबर्धन	नया	हेक्टर	५	वडा.....	५००
	जम्मा					**२८६५०**

८.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

८.२.१ सम्भावना तथा अवसर

- नगरपालिकाले व्यवस्थित वस्ती विकास र भूसंरक्षण तथा जलाधार क्षेत्र पहिचान र व्यवस्थापन नीति वनाई लागु गर्न सक्ने ।
- भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू., वन विकास र बृक्षारोपण, कृषि विकास, औद्योगिक उत्पादन, प्रकोप व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी कार्यक्रमहरू.मा मिलान गर्न सकिने ।
- नगरपालिकाले जलाधार र सिमसार क्षेत्र संरक्षणका लागी पूर्वाधार निर्माण र आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने ।

८.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
सिमसार क्षेत्र अतिक्रमणमा पर्नु	• जलाधार तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण नहुनु • स्थानीय भूसंरक्षण समितिहरू.को क्षमता र सकृयता कम हुनु,	• जलाधार तथा सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्ने • स्थानीय भूसंरक्षण समितिहरू.को क्षमता विकास गर्ने
माटोको उर्वराशक्ति घट्दै जानु	• नदी, खोलाको अनियन्त्रित अतिक्रमण र उत्खनन् वढ्नु, • जलचर तथा चिस्यानमा वस्ने प्राणिहरू लोप हुदै जानु, • नदी र खोलानालाका कटान रोक्न नसक्नु, • विकास पुर्वाधार निर्माणमा पर्यावरणीय प्रभाव अध्ययन नगरिनु,	• नदी, खोलाको अनियन्त्रित अतिक्रमण र उत्खनन् रोक्ने, • नदी र खोलानालाका कटान रोक्ने, • विकास पुर्वाधार निर्माणमा पर्यावरणीय प्रभाव अध्ययन अनिवार्य गर्ने,

८.२.२ समस्या तथा चुनौती		
समस्या	**कारण**	**समाधानका उपाय**
	• खोलानालामा हुने प्रदुषण र पर्यावरणीय असरका वारेमा जनचेतना नहुनु,	• खोलानालामा हुने प्रदुषण र पर्यावरणीय असरका वारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

८.२.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति

लक्ष्य: जलाधार र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै भूक्षयको न्यूनीकरण र जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्ने ।

उद्देश्य: जमिन तथा जलाधार संरक्षण र संवर्द्धन गरी दीगो विकासको आधार तयार गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति १: नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार र सिमसारक्षेत्रको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीति:

(१) खुला ठाउँ, पानी पोखरी र सिमसार क्षेत्रको सूचीकृत गरी यसको संरक्षण गरिनेछ,
(२) जलाधार संरक्षण र जलवायु अनुकुलन योजना तर्जुमा गरी लागु गरिनेछ,
(३) खानीजन्य र उत्खनन् उद्योगहरूलाई नियमन गरिनेछ,

८.२.४ नतिजा सूचक

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्य: जमिन तथा जलाधार संरक्षण र संवर्द्धन गरी दीगो विकासको आधार तयार गर्ने ।				
१	भूक्षयको न्यूनीकरण र नियन्त्रण भएको हुनेछ	भूक्षय सम्बेदनशील क्षेत्र पहिचान अध्ययन	वटा	-	१
		जलवायु अनुकुलन स्थानीय योजना तर्जुमा	वटा	-	१
		भूक्षय सम्बेदनशील क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्ने	हेक्टर	-	५०
		प्रभावित क्षेत्रमा तटबन्ध निर्माण	मिटर	-	७५०
		जमिनको प्रकृति अध्यय गरी पूर्वाधार निर्माण गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने	संख्या	-	१

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		भूक्षय कम गर्ने गरी सड्क लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्ने नीति लिने	संख्या	-	१

८.२.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. / स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतीजा क्षेत्र १ः भूक्षयको न्यूनीकरण र नियन्त्रण भएको हुनेछ						
१.१	भूक्षय सम्बेदनशील क्षेत्र पहिचानका लागि अध्ययन गर्ने	नया	संख्या	१	नगरपालिका	२०००
१.२	पूर्वाधार निर्माण नीति अवलम्बन गर्ने	नया	संख्या	२	नगरपालिका	२०००
१.३	भूक्षय प्रभावित /सम्भावित क्षेत्रमा बृक्षारोपण गर्ने	क्रमागत	हेक्टर	५०	नगरपालिका	२०००
१.४	इन्द्रावती नदि, चाखोला, ढाडखोला, आंशिखोला, थारखोला तटबन्ध निर्माण गर्ने	क्रमागत	संख्या	५	नगरपालिका	३००००
१.५	जमिनको प्रकृति अनुसार पूर्वाधार निर्माण (बायोइन्जिनियरिंग) बिधि अपनाउने	नया	संख्या	१	नगरपालिका	२०००
१.६	सुरक्षित् ठाउँ बाट वर्षा को पानि (भल निकास) ब्यबस्थापन गर्ने	क्रमागत	संख्या	१२	वडा	६०००
१.७	खानीजन्य र उत्खनन् उद्योगहरूलाई नियमन कार्य	नयाँ	पटक	नियमित	वडास्तर	४०००
	जम्मा					**४८०००**

८.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

८.३.१ सम्भावना तथा अवसर

- कुहिने फोहरको प्रयोगवाट माटोको उर्वरशक्ति वढाउन सकिने हुदा यसलाई कृषि विकास सम्बन्धी कार्यक्रममा मिलान गर्न सकिने,
- फोहोर ब्यवस्थापन केन्द्र स्थापना गरी फोहोर ब्यवस्थापन गर्न सकिने,

- पक्की शौचालय नभएका घरधुरीमा पक्कि शौचालय निर्माणमा प्रोत्साहन गरी उचित ढल निकासको व्यवस्था गर्न सकिने,
- वातावरण संरक्षण र फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय टोल विकास संस्थाहरू.को सहयोग र समन्वयमा वातावरण संरक्षण र फोहरमैला व्यवस्थापनम सम्बन्धी कार्य गर्न सकिने ।

८.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्न नसकिनु	• सरसफाइ सम्बन्धी नीति नहुनु, • पर्याप्त पानि उपलब्ध नहुनु, • प्लास्टिकजन्य, काँचजन्य र अन्य प्रकारका फोहोरमैला विसर्जन व्यवस्थित नहुनु, • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा थ्रिआर (कमप्रयोग, पुनप्रयोग, र पुनप्रयोगका लागि प्रशोधन) सचेतना को कमी, • सवै घरमा व्यवस्थित जुठ्ल्नो नहुनु, • बजार वस्तीहरू.मा ढलनिकास र सेफ्टी ट्याङ्कीको व्यवस्था नहुनु, • वृक्षारोपण कार्यक्रम प्रभावकारी नहुनु ।	• सरसफाइ सम्बन्धी स्थानीय नीति तर्जुमा गर्ने, • सरसफाईको लागि पानि उपलब्ध गराउने, • प्लास्टिकजन्य, काँचजन्य र अन्य प्रकारका फोहोरमैलाको अलग अलग विसर्जन गर्ने, • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, • बजार वस्तीहरूमा ढलनिकास र सेफ्टी ट्याङ्कीको व्यवस्था गर्ने, • प्रभावकारी वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

८.३.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति

लक्ष्य: स्वस्थ र स्वच्छ वातावरण कायम गर्ने ।

उद्देश्य: फोहोरमैलालाई अर्थोपार्जनसंग जोड्ने र वातावरण संरक्षण गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति: फोहोरमैलाको यथोचित व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीति:

(१) वातावरणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्वन गरिनेछ,
(२) खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा अभियान सञ्चालन गरिनेछ,
(३) घरको नक्सा पास गर्दा सेफ्टी टेंक अनिवार्य गर्ने, सो नभएका घरहरूमा नयाँ निर्माण अनिवार्य गरिनेछ,
(४) फोहरलाई वर्गिकरण गरि मल बनाउने र नकुहिने फोहरलाई उचित व्यवस्थापन गर्नफोहरमैला व्यवस्थापन केन्द्र निर्माण गरिनेछ,
(५) निश्चित मापदण्डका आधारमा प्लाष्टिक झोलाको प्रयोग निषेध गरिनेछ ।

८.३.४ नतिजा सूचक

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (०८५/८६)
	उद्देश्यः फोहोरमैलालाई अर्थोपार्जनसंग जोड्ने र वातावरण संरक्षण गर्ने ।				
१	फोहरमैलालाई अर्थोपार्जन संग जोड्न बैज्ञानिक तरिकाले फोहरमैला व्यबस्थापन गरिनेछ	वातावरणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन	वडा	-	१२
		कम्पोस्ट मलको उत्पादन र प्रयोग	वडा	-	१२
		प्रत्येक नयाँ वन्ने घरमा सेफ्टि ट्यांक निर्माण	संख्या	-	नयाँ वन्ने सबै घर
		फोहरमैला प्रसोधन तथा व्यवस्थापन केन्द्र निर्माण	संख्या	-	१
		कृषकले जम्मा गरेको पत्कर काठ र कुहिने फोहरलाइ प्रसोधन गरि बिक्रि बितरण गर्ने	वडा	(	१२
		कुहिने र नकुहिने फोहर अलग अलग विशर्जन गर्न प्रोत्साहन गरिने	वडा	(	नियमित

८.३.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र. सं	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः फोहरमैलालाई अर्थोपार्जन संग जोड्न बैज्ञानिक तरिकाले फोहरमैला व्यबस्थापन गरिनेछ						
१.१	फोहरमैला प्रसोधन तथा व्यवस्थापन केन्द्र निर्माण	नया	संख्या	१	नगरपालिका	१९२००
१.२	वातावरणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन	नया	वडा	१२	वडा	५०००
१.३	सानातिना ढल निकास संरचना निर्माण	नया	संख्या	६०	टोल टोल मा	३०००
१.४	सचेतना कार्यक्रम	नया	संख्या	१२	वार्ड वार्ड मा	१२००
१.५	निजी तथा सार्बजनिक संरचनामा अनिबार्य ढल निर्माण र ब्यबस्थापन गर्ने	नया	संख्या	१	नगरपालिका	५०००

क्र. सं	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
१.६	क्रसर तथा इट्टा उघोग बाट सिर्जित फोहरमैला तथा प्रदुसन नियन्त्रण र नियमन	क्रमागत	संख्या		नगरपालिका	१०००
१.७	वाताबरणीय र फोहरजन्य प्रदुषण बाट सिर्जित महामारी नियन्त्रण	नया	संख्या	१	नगरपालिका	२४००
१.८	टोल टोल मा सरसफाई समिति निर्माण र संचालन गर्ने	नया	संख्या	५०	टोल	५००
१.९	घर घर बाट निस्कने फोहर तथा पातपतिंगरको प्रयोग गरी प्रांगारिक मल उत्पादन गर्ने	नया (सार्बजनिक निजी साझेदारी)	मेटन	१००	नगरपालिका	१०००
	जम्मा					**३६९००**

८.४ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता

८.४.१ सम्भावना तथा अवसर

- स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषको निर्देशिका वनाई कार्य गर्न सकिने,
- विपद् व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास गरी तिनलाई प्रभावकारी वनाउन सकिने,
- विपद्को समयमा आवश्यक उद्दार, राहत वितरण र पूर्व तयारी जस्ता कार्यहरू.मा स्थानीय स्वयंसेवक समूह निर्माण र परिचालन गर्न सकिने ।

८.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या	कारण	समाधानका उपाय
विपद् जोखिम र प्रकोपका घटना वढ्नु	• स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सम्वन्धी निर्देशिका नहुनु, • स्थानीय समितिहरू सक्रिय नहुनु, • कतिपय वस्ती उच्च जोखिममा रहनु र सुरक्षित वस्ती विकास कार्यक्रम लागु नहुनु, • विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन नहुनु, • विपद् पूर्व तयारी र विपद् पछि उद्धार, राहत र पुनर्स्थापना जस्ता क्रियाकलापमा समन्वय नहुनु, • भुकम्प प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा ध्यान नदिन ।	• स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सम्वन्धी निर्देशिका तयार गर्ने, • स्थानीय समितिहरू.को क्षमता विकास गर्ने, • सुरक्षित वस्ती विकास कार्यक्रम लागु गर्ने, • विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • विपद् पूर्व तयारी र विपद् पछि उद्धार, राहत र पुनर्स्थापना जस्ता क्रियाकलापमा समन्वय वढाउने, • भुकम्प प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

८.४.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति

लक्ष्य: विपद्वाट हुने क्षति न्यूनिकरण गर्ने ।

उद्देश्य: विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति.

रणनीति १: विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

कार्यनीतिः

(१) वाढी, पैरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपको पूर्वजानकारी दिन आवश्यक सूचना प्रणाली र पुर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
(२) विपद् पूर्व तयारी, आपतकालीन सामग्रीहरू.को उपलब्धता र परिचालनका विधि र तरिकाका वारेमा पूर्व अभ्यास गरिनेछ,
(३) नगरक्षेत्रभित्र संचालित खानीजन्य र उत्खनन् उद्योगलाई नियमन गरिनेछ,
(४) सुरक्षित घरको निर्माण, जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान गरी व्यवस्थित वस्ती विकास योजना लागु गरिनेछ ।

रणनीति २: समुदायको सहभागितामा संयन्त्र निर्माण गरि विपद्वाट हुन सक्ने क्षति न्यूनीकरण गर्ने ।

कार्यनीतिः
(१) समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना बनाई लागु गरिनेछ,
(२) स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरू.को क्षमता विकास गरिनेछ,
(३) स्थानीय स्वयंसेवकहरू.को सूची तयारी तथा अध्यावधीक गर्ने र उनीहरू.को क्षमता विकास गरी विपद्को समयमा एकद्वार प्रणाली वाट स्वयंसेवक परिचालन गरिनेछ,
(४) विपद् सम्वन्धि टिमलाई सक्रिय बनाउने/पुनर्गठन (CDRC) र आवस्यक तालिम र सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।

८.४.४ नतिजा सूचक

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (०८५/८६)
उद्देश्यः विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्ने ।					
१	विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको हुनेछ	सुरक्षित वस्ती विकास नीति तर्जुमा	वटा		१
		विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलबायु अनुकुलन योजना तर्जुमा	संख्या	-	५

क्र.सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (०८५/८६)
		समुदायमा आधारीत विपद् जोखिम न्युनिकरण योजना तर्जुमा	संख्या	-	१२
		विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन	संख्या	-	१
२	विपद्वाट हुने क्षति न्यूनीकरण भएको हुनेछ	प्राकृतिक प्रकोप पूर्वजानकारी सूचना प्रणाली	संख्या	-	१
		आपतकालीन सामग्रीहरू.को उपलब्धता	संख्या	-	न्यूनतम् सामग्रीको व्यवस्था
		सुरक्षित खुल्ला क्षेत्र पहिचान तथा व्यवस्थापन	संख्या		१२
		समुदायस्तरमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन स्वयंसेवक	संख्या	-	६०
		तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	संख्या	-	६०
		विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील सङ्घ/संस्थाहरू. संग सहकार्यका	नियमित	नियमित	आपतकालिन अवस्थामा आवश्यकता अनुसार

८.४.५ प्रमुख कार्यक्रम र बजेट

क्र.सं	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १: विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको हुनेछ						
१.१	सुरक्षित वस्ती विकास नीति तर्जुमा	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	७००
१.२	विषयगत योजनालाई विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा जलबायु अनुकुलन वनाउने	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिका स्तर	२२५०
१.३	समुदायमा आधारीत विपद् जोखिम न्युनिकरण कार्ययोजना तर्जुमा	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	१२००
१.४	विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना	क्रमागत	संख्या	१	नगरपालिका	१००००
१.५	स्थानीय तह जलवायु उत्थानशिलता कार्यान्वयन योजना (LLAP)	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका स्तर	७००
नतिजा क्षेत्र २: विपद्वाट हुने क्षति न्यूनीकरण भएको हुनेछ						
२.१	विपद् जोखिम बारे पुर्व सूचना प्रणाली निर्माण	नयाँ	संख्या	१	वडाहरू......	५००

क्र.सं	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
२.२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन स्वयंसेवक सूचीकृत	नयाँ	संख्या	६०	वडास्तर	३००
२.३	स्वयंसेवकलाई विपद् सम्बन्धी प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय तालिम र आवश्यक समाग्री	नयाँ	संख्या	६०	नगरस्तर	१५००
२.४	स्वयंसेवक परिचालन (खाना, यातायाता, विमा, आदि)	नयाँ	संख्या	६०	वडास्तर	३०००
२.५	विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील सङ्घ/संस्थाहरू. संग समन्वय बैठक	नयाँ	संख्या	६०	नगरपालिका स्तर	५९८
२.६	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरू.को क्षमता विकास	नयाँ	पटक	५	वडास्तरीय	२५००
२.७	दमकलको ब्यबस्था	नयाँ	संख्या	१	नगरपालिका	१००००
२.८	विपद् सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरपालिका	१०००
२.९	आपतकालीन उद्धार सामग्री र संरचना निर्माण	क्रमागत	संख्या	१३	१-१२ वडा	५०००
२.१०	सुरक्षित खुल्ला क्षेत्र र पानीको स्रोत/पोखरी पहिचान तथा व्यवस्थापन	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	३१००
	जम्मा					**४२३५०**

परिच्छेद ९
संस्थागत विकास तथा सुशासन

९.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन

९.१.१ सम्भावना तथा अवसर

- ई-हाजिरी लागू भएको र कर्मचारीहरु समयमानै कार्यालय हाजिर भई कार्यालय समयभर कार्य सम्पदन गर्ने गरेको,
- नगर कार्यपालिकाको आफ्नै सुविधा सम्पन्न भवन भएको,
- नगरपालिकाको आफ्नै नेटवर्क (Domin) भएको र सूचना प्रवाहमा एकद्वार प्रणाली अवलम्वन गरिएको,
- कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको आचार संहिता तर्जुमा एबं कार्यान्वयन भएको,
- संस्थागत संरचना सबल र सुदृढ रहेको
- कार्यपालिकाका निर्णयहरु नगरपालिकाको वेवसाईटमा राखि सार्वजनिक गर्ने गरिएको,
- नगरपालिकाका १२ मध्ये ९ वटा वडाहरुको आफ्नै भवन भएको र कार्यालय व्यवस्थापन उपयुक्त रहेको

९.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्या र चुनौती	कारण	समाधानका उपाहरु
स्थानीय कानून (ऐन, नियम, मापदण्ड, कार्यविधि) को प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुनु	• अभिलेख व्यवस्थापन नहुनु, • संस्थागत क्षमता कमजोर हुनु, • अनुगमन अधिकृतको व्यवस्थापन नहुनु,	• कानूनी सचेतना अभिवृद्धि • संस्थागत क्षमता विकास • अनुगमन अधिकृत र कानून शाखाको व्यवस्थापन • खरिद गुरू.योजनालाई योजना तर्जुमा तथा स्लाइसिङ र प्याकेजिङ खरिद ऐन अनुकूल बनाउने • Policy Audit को व्यवस्था गर्ने
नगरपालिकाको राजश्व परिचालनको अवस्था कमजोर रहनु	• आर्थिक ऐन तर्जुमा गर्दा बैज्ञानिक कर प्रणाली अवलम्वन नगर्नु (पूँजी, प्रविधि, लागत, प्रतिफल जस्ता विषयलाई आधार नमानिएको • आर्थिक ऐन, नियम सम्वन्धी ज्ञान, सीप र क्षमता कमजोर हुनु • आर्थिक ऐन, नियम तर्जुमा गर्न पर्याप्त ध्यान नदिनु • प्रक्षेपण गरिए अनुसार राजश्व सङ्कलन नहुनु	• सम्बन्धित कर्मचारीको क्षमता विकास, निर्वाचित प्रतिनिधिलाई अभिमुखीकरण दिनु पर्ने • राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने, • राजश्व शाखाको क्षमता विकास गर्ने, • राजश्वको यथार्थपरक विनियोजन गर्ने
तथ्याङ्कमा आधारित विषयगत योजना तर्जुमा हुन नसक्नु	• विषयगत समितिहरू. सक्रिय नहुनु • समितिको क्षमता विकासमा प्रयाप्त ध्यान नदिनु	• विषयगत समितिको कार्य सम्पादन कार्यविधि तयार गरी जिम्मेवारी स्पष्ट गर्ने • समितिको सचिवालय व्यवस्थित गर्ने • समितिको क्षमता विकास गर्ने

९.१.२ समस्या तथा चुनौती		
समस्या र चुनौती	**कारण**	**समाधानका उपाहरु**
	• कार्य जिम्मेवारी स्पष्ट नहुनु • नियमित बैठक नबस्नु	• कार्यपालिकाका शाखा प्रमुख बीच योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन सम्बन्धी विषयहरूमा नियमित छलफल/अन्तक्रिया गर्ने
सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक परिक्षण जस्ता सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको प्रयोग न्यून हुनु	• स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको व्यवस्था लाई स्थानीयकरण गर्न नसक्नु • औजारहरूको अभ्यास गर्ने क्षमता न्यून रहनु	• सामाजिक जवाफदेहिता सम्बन्धी कार्य गर्न प्राथमिकता दिने
स्थानीय उद्योगी, व्यावसायी, वित्तीय संस्था लगायतका निजी क्षेत्र, सहकारी र गैससका कार्यलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु	• नगरपालिका भित्र कार्यरत सङ्घ, संस्था, उद्योग, कृषि फर्म, सहकारी, पर्यटन व्यवसायी, घरेलु तथा साना उद्यमी लगायतका निकायहरू नगरपालिकाको व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा आवद्ध नहुनु • निजी, वित्तीय र सहकारी क्षेत्रलाई नगरपालिकाको सहयोगी तथा साझेदार संस्थाको रूपमा लिन नसक्नु	• उद्यम तथा व्यापार व्यवसाय दर्ता, नविकरण, खारेजी एवम् कर प्रणालीलाई सहज र सरल वनाउने • निकायगत कार्यमूलक समन्वय, सम्पर्क र समझदारी गरी नगरपालिकासंग हातेमालो र साझेदारीमा काम गर्ने वातावरण वनाउने ।
वडा कार्यालयहरू.को संस्थागत क्षमता कमजोर रहनु	• आफ्नै वडा कार्यालय भवन नहुनु, • कर्मचारी दरवन्दी अपुग रहनु, • वडा कार्यालयहरूमा ईन्टरनेट सेवा भरपर्दो नहुनु	• वडा कार्यालय भवन निर्माण गर्ने • (O&M) गरी कर्मचारी दरवन्दी सृजना र पदपूर्ती गर्ने • चौविसै घण्टा ईन्टरनेट सेवा उपलव्ध हुने व्यवस्था मिलाउने र नगरपालिका सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने, • वडा र कार्यपालिका बीच अनलाइन नेटवर्किङ प्रणाली विकास गर्ने

९.१.३ लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

लक्ष्यः नगरपालिकाबाट प्रवाह गरिने सेवालाई सरल, पारदर्शी, प्रविधियुक्त, नागरिकमैत्री र उत्तरदायी बनाउँदै सुशासन कायम गर्नु।

उद्देश्यः नगरपालिकाको कार्यसम्पादनस्तरमा सुधार गरी सरल, सहज र नगरवासीलाई सुलभ रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति १: सहभागितामूलक विधि अबलम्वन गरी आवश्यकता, औचित्यता र व्यवहारिकताको आधारमा स्थानीय नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड तर्जुमा तथा परिमार्जन गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु ।

कार्यनीतिः

१) सेवा प्रवाह, राजश्व व्यवस्थापन, बन व्यवस्थापन, उद्यमशिलता विकास लगायतका क्षेत्रमा कानून तर्जुमा तथा परिमार्जन गरिनेछ ।
२) कार्यपालिका र वडास्तरवाट प्रदान गरिने सार्वजनिक सेवा प्रवाहको मापदण्ड तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
४) मेलमिलाप केन्द्रको क्षमता विकास गरी अधिकतम विवादहरु वडा तहबाट समाधान हुने व्यवस्था मिलाउन सक्ने गरी कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।

रणनीति २: कार्यपालिकाको कार्यालय, नगरपालिकास्तरका संस्थागत संरचना र वडा कार्यालयहरुको संस्थागत क्षमता विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) संगठन विकास सर्भेक्षण प्रतिवेदनका आधारमा बन तथा वातावरण शाखा लगायतका संगठनात्मक संरचनाहरुको निर्धारण र कर्मचारी व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२) करारमा शिक्षक, कर्मचारी, पेशाकर्मी र विज्ञ नियुक्ति गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
३) वडातहको संस्थागत संरचना र भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक पर्ने बजेट बिनियोजन गरिनेछ ।
४) सभाका समिति, कार्यपालिकाका विषयगत समिति, न्ययिक समिति, स्थानीय राजश्व परामर्श समिति र अन्य उप-समितिहरुको क्षमता विकास गरी यस्ता समितिलाई क्रियाशिल गराईनेछ ।
५) नगरस्तरीय न्यायिक समितिको क्षमता विकास गरी समितिको कार्यलाई थप प्रभावकारी र नातिजमुखी वनाईनेछ ।
६) नियमित रुपमा स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (LISA) गरी सोही आधारमा नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकासका कार्यहरू संचालन गरिनेछ ।

रणनीति ३: नगरपालिकाको राजश्व तथा वित्तीय व्यवस्थापनलाई व्यवहारिक र नतिजामूखि वनाउने ।

कार्यनीतिः

१) राजश्व सम्भाव्यता अध्ययन, राजश्व सूचना प्रणाली व्यवस्थापन, करदातामैत्री राजश्व नीति अवलम्वन गरी करको दायरा फराकिलो वनाउदै नगरपालिकाको राजश्व वृद्धि गरिनेछ ।
२) प्रक्षेपित अनुमान अनुसारको राजश्व सङ्कलन र सभावाट स्वीकृत बजेट तोकिएको कार्यतालिका बमोजिम खर्च गर्न सक्ने गरी संस्थागत क्षमताको विकास गरिनेछ ।
३) राजस्व शाखाको संस्थागत विकास र मानव संसाधनको क्षमता अभिबृद्धि लाई प्राथमिकतामा राखि कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
४) साझा विषयहरुमा सहयोग आदान प्रदान, सहकार्य र साझेदारी गर्न भौगोलिक रुपमा सिमाना जोडिएका स्थानीय तहहरुसंग संजाल (Network) निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति ४: सहभागितामूलक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई थप प्रभावकारी वनाउने ।

कार्यनीतिः

१) योजना माग र स्वीकृतिको अनुपातमा सन्तुलन कायम गर्ने र नगरपालिकाको श्रोत र क्षमता हेरी प्राथमिकताका आधारमा योजना कार्यान्वयन गर्न योजना बैंक (Project Bank) को अवधारणा लागु गरिनेछ । रु पाँच लाख भित्रका योजनालाई वडा योजनाको रुपमा लिईनेछ ।
२) स्थानीय वुद्धिजिवी, समाजसेवी, ज्येष्ठ नागरिक र शिक्षक, प्राध्यापक, सेवा निवृत्त राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुको अनुभव, ज्ञान र सीपलाई नगरपालिकाको विकासमा सहयोगी बनाउन नियमित अन्तरक्रिया गर्ने नीति लिईनेछ ।
३) नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक स्थल, धार्मिक, सांस्कृतिक सम्पदा एबं खुला क्षेत्रको संरक्षण, संबर्धन गर्न विशेष कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
४) नगर गौरवका आयोजना कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिई बैदेशिक सहयोग परिचालन गर्ने नीति लिनेछ ।
५) दिगो विकासका राष्ट्रिय लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गरी यसलाई वार्षिक योजनासंग आवद्ध गरिनेछ ।
६) अन्तरस्थानीय तह र प्रदेश तथा संघीय सरकारसंगको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यमा पूर्वाधार विकास र नविन खोजसंग सम्बन्धित योजनाहरु संचालन गरिनेछ।

रणनीति ५: सूचना तथा संचार प्रविधिमा आधारित शासन (E-Governance) प्रणालीको विकास तथा विस्तार गर्दै सार्वजनिक सेवालाई पारदर्शी, सरल, सहज र सुलभ वनाउने ।

कार्यनीतिः

१) राजश्व व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा, अनुगमन, मुल्याकंन, प्रतिवेदन प्रणाली, सेवा प्रवाह र सामाजिक जवाफदेहिता प्रबर्धन सम्बन्धी कार्यमा सुधार गर्न सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।
२) सूचना प्रविधिको अवलम्वन गर्दै व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कर असुली प्रकृयालाई सरल र सहज वनाई व्यवसायीलाई नगरपालिकामा आवद्ध हुन उत्प्रेरित गरिनेछ ।
३) नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका र अन्य सरकारी तथा सार्वजनिक सम्पत्तीको अभिलेख तयार गरी सोको संरक्षण तथा समुचित उपयोग गरिनेछ ।
४) डिजिटल नगर प्रोफाईल बनाई यसमा रहेका सूचनामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

रणनीति ६: नगरपालिकावाट प्रदान गरिने सेवामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) नगरपालिकावाट स्वीकृती लिई निर्माण हुने सार्वजनिक भवन, खानेपानी, शौचालय लगायतका भौतिक पूर्वाधारलाई बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री, महिलामैत्री, ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाईनेछ ।
२) प्रकोप र महामारीका समयमा तत्काल राहत सहयोग उपलव्ध गराउन सरकारी, गैर सरकारी, निजी क्षेत्र र अन्य श्रोतवाट प्राप्त हुने सहयोग एकद्वार प्रणाली वाट वितरण गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ ।
३) बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रबर्धन गरी बालमैत्री नगरपालिका घोषणा गरिनेछ ।
४) स्थानीय आवश्यकता र सम्भावना हेरी सार्वजनिक सेवामा पहुँच कम रहेका क्षेत्र र नागरिकलाई लक्षित गरी घुम्ती सेवा संचालन गरिनेछ ।

५) नतिजामा आधारित कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन प्रणाली अबलम्वन गरी उत्कृष्ट कार्य गर्ने कर्मचारी, नागरिक संघ संस्था, विद्यालय, करदाता र निजी क्षेत्रलाई सम्मान तथा पुरस्कृत गर्ने नीति लिईनेछ ।

रणनीति ७: सुशासनका उपयुक्त विधि र प्रक्रिया अवलम्वन गरी स्थानीयस्तरमा सुशासन प्रवर्धन गर्ने ।

कार्यनीतिः

१) नागरिक बडापत्र, गुनासो व्यवस्थापन, सार्वजनिक सुनुवाई, नागरिक सन्तुष्टि सर्भेक्षण जस्ता औजारहरुको व्यवस्थित र प्रभावकारी प्रयोगबाट नगर कार्यपालिका र वडा तहवाट हुने कार्यसम्पादन तथा सेवा प्रवाहलाई जवाफदेही एवम् उत्तरदायी बनाईनेछ ।
२) सामाजिक जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व र सदाचारको प्रबर्धन गर्दै भ्रष्टाचार विरुद्धको अभियानलाई सशक्त र प्रभावकारी बनाईनेछ ।
३) समुदाय परिचालन मार्फत सुशासन सम्बन्धी विविध अभियान संचालन, नागरिक सचेतना, अभिमुखिकरण, नागरिक शिक्षा र नागरिक सहभागिता सम्बन्धी क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गरी टोल विकास संस्थालाई उत्तरदायी र जिम्मेवार बनाईनेछ ।
४) सूचकको आधारमा सर्वोत्कृष्ट कार्य सम्पादन गर्ने टोल विकास संस्था, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति, वन उपभोक्ता समिति एवम् कर्मचारीहरूलाई पुरस्कृत गरी प्रोत्साहन गरिनेछ ।
५) बालमैत्री वडा घोषणा, सतप्रतिशत घटना दर्ता, बृहत् विधालय संचालन र सम्झौता अवधिमा योजना सम्पन्न गर्ने जस्ता आधारमा कार्य सम्पादन मापन सूचकको आधारमा वडा-वडा बीच प्रतिस्पर्धा गरी उत्कृष्ट वडालाई सम्मान र पुरस्कृत गरिनेछ ।
६) समान विशेषता, पारस्परिक लाभ र दीर्घकालिन साझेदारी प्रवद्र्धनका लागि राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय भगिनी सम्बन्ध स्थापना गरिनेछ ।

९.१.४ नतिजा सूचक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
	उद्देश्यः नगरपालिकाको कार्यसम्पादन स्तरमा सुधार गरी सरल, सहज र नगरवासीलाई सुलभ रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने ।				
१	सहभागितामुलक कानून निर्माण भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ	नयाँ कानून निर्माण	सङ्ख्या	६६	९१
		विद्यमान कानूनमा सुधार, संसोधन र परिमार्जन	सङ्ख्या	१०	२०
		स्थानीय कानूनको उत्तरविद्यायिकिय परिक्षण (प्राथमिकता वार्षिक योजनामा तोकिने)	पटक	०	५
		कर्मचारी, सरोकारवाला र नगरवासीमा कानूनी सचेतना अभिवृद्धि	पटक	१२	६०

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		प्रचलित कानूनको अधिनमा रही व्यक्तिगत घटना दर्ता	प्रतिशत	८०	९५
		प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सरल र सहज तरिकाले सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण	त्रैमासिक	निरन्तर	निरन्तर
२	उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गर्दै नगरपालिकाका सूचनामा नागरिकको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ	आम सरोकारका सूचना, निर्णय तथा प्रतिबेदनहरु नगरपालिकाको वेव साईटमा राख्ने	पटक	-	त्रैमासिक
		एकीकृत सूचना प्रणालीको प्रयोग (data center, mobile apps सहित)	संख्या	-	१
		सहभागितामुलक समिक्षा	पटक	बार्षिक	चौमासिक
		नियमित रुपमा बजार अनुगमन	पटक	नभएको	चौमासिक
३	सार्वजनिक सेवा पारदर्शि, जवाफदेही र उत्तरदायी भएको हुनेछ	कार्यपालिकाको नियमित कामलाई Paperless (कागजको प्रयोग कम गर्ने) वनाउने	नियमित	-	नियमित
		वडा कार्यालयको भवन निर्माण	संख्या	९	१२
		नगरपालिकाको संगठन विकास सर्वेक्षण (O&M Survey)	पटक	-	१
		कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयका निर्वाचित पदाधिकारी र कर्मचारीको क्षमता विकास	तालिम संख्या/ पटक	-	१०
		नागरिक वडापत्र र गुनासो व्यवस्थापन कार्यविधिको प्रभाबकारी कार्यान्वयन	कार्यान्वयन	-	निरन्तर
		सार्वजिक सुनुवाई	पटक	-	६५
		सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको प्रयोग	पटक	चौमासिक	चौमासिक

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
४	नगरपालिकाको आन्तरिक तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा सुधार भएको हुनेछ	राजश्व संभाव्यता अध्ययन	पटक	-	१
		राजश्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा	पटक	-	२
		राजश्व शाखाको व्यवस्थापन क्षमता विकास	नियमित	नियमित	नियमित
		करका दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा सरोकारवालाको राय सुझाब लिने	पटक	-	५
		नगरक्षेत्रभित्रको व्यवसाय दर्ता	संख्या	३४५	५००
		राजश्व प्रक्षेपण र सङ्कलन अनुपात	प्रतिशत	५२	९०
		नगरपालिकाको कूल राजश्वमा आन्तरिक स्रोतको अनुपात	प्रतिशत	६.५९	१९
		संघ तथा प्रदेश सरकार संगको परामर्श	पटक	-	१०
		गैर सरकारी संस्था, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, बैंक तथा वित्तीय संस्था, उधमी, व्यवसायी, व्यापारी सहजीकरण संयत्र निर्माण	संख्या	-	१
५	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा सुधार भएको हुनेछ	आवधिक नगर विकास योजनामा समाबेस योजनाहरु बार्षिक नगर विकास योजनामा समावेश र कार्यान्वयन	योजना कार्यान्वयन प्रतिशत	-	८०
		मध्यमकालिन खर्च संरचना तर्जुमा	संख्या	-	२
		योजना तर्जुमा सम्बन्धमा संघ तथा प्रदेश सरकार संग समन्वय	बैठक संख्या	-	१०
		स्वीकृत योजना समयमानै कार्यान्वयन	प्रतिशत	७५	९०
		विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा	संख्या	-	५
		संयुक्त अनुगमन	संख्या	-	१५

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		आवधिक नगर विकास योजनाको तेश्रो पक्षवाट स्वतन्त्र मध्यावधि मूल्यांकन	संख्या	-	१
		क्षमता विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	संख्या	१	२
६	न्यायिक समितिको कार्य सम्पादन प्रभावकारी भएको हुनेछ	वडातहका मेलमिलाप केन्द्रको व्यवस्थापन र क्षमता विकास	संख्या	-	१२
		मेलमिलापकर्ताको सेवा सुविधा सम्बन्धी कार्यबिधि निर्माण	संख्या	-	१
		मेलमिलापकर्तालाई अभिमुखीकरण	पटक	-	६० (वडामा बार्षिक)
		न्यायिक समितिको क्षमता विकास तथा व्यवस्थापन सुदृढीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
		न्यायिक समितिमा प्राप्त उजुरी वा गुनासोको सुनुवाई	प्रतिशत	८०	९५
		न्यायिक समितिमा आएका विवादको समाधान	प्रतिशत	६६	८०
७	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार भएको हुनेछ	सम्बन्धित पदाधिकारिलाई कानून बमोजिम अधिकार प्रत्यायोजन	नियमित	नियमित	नियमित
		खरिद गुरु योजना तर्जुमा	संख्या	-	१
		वार्षिक खरिद योजना तयारी	संख्या	-	५
		तोकिएको कानून बमोजिम विपद् व्यवस्थापन कोषको सञ्चालन	पटक	१	१
		आन्तरिक लेखापरीक्षण लाई प्रभावकारी र नतिजमुखी बनाउने	नियमित	नियमित	नियमित
		नगरपालिकाको बेरुजु	प्रतिशत	५	२
		आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिका तर्जुमा र कार्यान्वयन	संख्या	-	१

क्र. सं.	नतिजा	सूचक	एकाई	आधार वर्षको अवस्था (२०७९/८०)	आवधिक योजनाको अन्त्यको स्थिति (२०८५/८६)
		नगरपालिकाको पूँजीगत खर्च क्षमता	पूजीगत खर्च प्रतिशतमा	६३	८०
		आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारी अनुगमन	निरन्तर (On-going) र विशेष (Separate / Special) अनुगमन	- -	जोखिमको अवस्था हेरी आवधिक योजनाको अवधिभरमा कम्तिमा ५ पटक

९.१.५ प्रमुख कार्यकम

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र १ः सहभागितामुलक कानून निर्माण भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ						
१.१	बन ऐन लगायत विषयगत कानून तर्जुमा	नयाँ	सङ्ख्या	७	नगरस्तरीय	३५००
१.२	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा	नयाँ	सङ्ख्या	३	नगरस्तरीय	१५००
१.३	नगरपालिकाको क्षमता विकास सम्बन्धी कानून निर्माण	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	२५००
१.४	नगरपालिकाको वित्तिय व्यवस्थापन सम्बन्धी कानून निर्माण मौजुदा कानूनमा संसोधन, परिमार्जन	नयाँ	सङ्ख्या	१०	नगरस्तरीय	१००००
१.५	कानूनको उत्तर विद्यायिकिय परिक्षण	मौजुदा	पटक	५	नगरस्तरीय	२५००
१.६	कानूनी सचेतना कार्यक्रम	मौजुदा	पटक	६०	सबै वडामा वडागत रुपमा	६०००
१.७	व्यक्तिगत घटना दर्ता र सामाजिक सुरक्षा भत्ता विवरण अध्याबधिक	मैजुदा	मासिक	६०	सबै वडामा वडागत रुपमा	२५००
	जम्मा बजेट					**२८५००**

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
नतिजा क्षेत्र २: उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गर्दै नगरपालिकाबाट प्रकाशन हुने सूचनामा नागरिकको पहुँच बृद्धि भएको हुनेछ						
२.१	नगरपालिकाको वेब साईटमा सुधार गर्दै सूचना सम्प्रेषण गर्ने	मौजुदा	नियमित	नियमित	नगरस्तरीय	१२५०
२.२	डाटा सेन्टर सहित एकीकृत सूचना प्रणाली लागु गर्ने	नयाँ	पटक	१	नगरस्तरीय	१६०००
२.३	बजार अनुगमन	नयाँ	पटक	६०	वडा तथा नगरस्तरीय	३६००
	जम्मा बजेट					**२०८५०**
नतिजा क्षेत्र ३: सार्वजनिक सेवा पारदर्शि, जवाफदेही र उत्तरदायी भएको हुनेछ						
३.१	वडा कार्यालयको भवन निर्माण	नयाँ	सङ्ख्या	४	वडा नं .८, ९, १०, १२	९५०००
३.२	संगठन तथा व्यवस्थापन (O&M) सर्वेक्षण	नयाँ	सङ्ख्या	१	नगरस्तरीय	१०००
३.३	कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता विकास कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	६०००
३.४	नागरिक वडापत्रको प्रयोगमा सुधार	नियमित	नियमित	नियमित	नगर तथा वडा	१०००
३.५	सार्वजिक सुनुवाई	मौजुदा	पटक	६५	वडास्तर	३३००
३.६	सामाजिक परीक्षण	नयाँ	पटक	५	नगरस्तरीय	४५००
३.७	नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण	नयाँ	पटक	५	नगरस्तरीय	२५००
३.८	गुनासो व्यवस्थापन कार्यबिधि कार्यान्वयन	नयाँ	संख्या	नियमित	नगरस्तर	२५००
३.९	बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	नयाँ	कार्यक्रम	नियमित	वस्ती/ वडा/ नगरस्तर	३५०००
३.१०	सामुदायिक सिकाई केन्द्र संचालन	नयाँ	संख्या	१२	वडारस्तर	१२०००
३.११	वडा-वडा प्रतिस्पर्धा र थप अनुदान कार्यक्रम	नयाँ	संख्या	१२	वडास्तर	२००००
	जम्मा बजेट					**१८२८००**
नतिजा क्षेत्र ४: नगरपालिकाको आन्तरिक तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा सुधार भएको हुनेछ						
४.१	व्यवसाय दर्ता / नवीकरण शिविर	नयाँ	संख्या	१२	वडागत तथा नगरस्तरीय	३६००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
४.२	राजश्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा	नयाँ	संख्या	२	नगरस्तरीय	१५००
४.३	सूचकमा आधारित वडास्तरीय अनुदान कार्यक्रम कार्यविधि तयारी	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	५००
४.४	राजश्व संभाव्यता अध्ययन	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	८००
४.५	राजश्व शाखाको व्यवस्थापन र क्षमता विकास	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	१०००
४.६	करका दर तथा दायरा निर्धारण अध्ययन	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	१२००
४.७	संघ तथा प्रदेश सरकारसंगको अन्तरक्रिया	नयाँ	संख्या	१०	नगरस्तरीय	१५००
४.८	गैर सरकारी संस्था, विकास साझेदार, निजी क्षेत्र, बैंक तथा वित्तीय संस्था, उधमी, व्यवसायी, व्यापारी संगको अन्तरक्रिया	नयाँ	संख्या	१०	नगरस्तरीय	१५००
	जम्मा बजेट					**११६००**
नतिजा क्षेत्र ५ः योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा सुधार भएको हुनेछ						
५.१	दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण र Voluntary Local Review (VLR)	नयाँ	सङ्ख्या	१	नगरस्तरीय	२०००
५.२	नगर प्रोफाईल अध्यावधिक	नयाँ	सङ्ख्या	१	नगरस्तरीय	२०००
५.३	क्षमता विकास योजना निर्माण	नयाँ	सङ्ख्या	१	नगरस्तरीय	२५००
५.४	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा	नयाँ	संख्या	५	नगरस्तरीय	२५००
५.५	आवधिक नगर विकास योजनाको मध्यावधि मूल्याकन	नयाँ	पटक	१	नगरस्तरीय	१५००
५.६	योजना संचालन सम्बन्धी सफ्टवयर्स निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	२०००
५.७	योजना बैंक निर्माण	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तरीय	११५००
	जम्मा बजेट					**२९०००**
नतिजा क्षेत्र ६ः न्यायिक समितिको कार्य प्रभावकारी भएको हुनेछ						
६.१	वडातहका मेलमिलाप केन्द्रको क्षमता विकास	नयाँ	सङ्ख्या	१२	वडागत रुपमा नगरस्तरीय	९२००

क्र. सं.	कार्यक्रम	नयाँ/ क्रमागत	एकाइ	परिमाण	वडा नं. /स्थल	बजेट अनुमान (रु ००० मा)
६.२	मेलमिलापकर्ताको सेवा सुविधा सम्बन्धी कानुन निर्माण	नयाँ	सङ्ख्या	१	नगरस्तरीय	५००
६.३	न्यायिक समितिको लागि क्षमता विकास तालिम तथा व्यवस्थापन	निरन्तर	पटक	५	वाह्य	३५००
	जम्मा बजेट					**१३२००**
नतिजा क्षेत्र ७: आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा सुधार भएको हुनेछ						
७.१	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिकाको अभिमुखिकरण	नयाँ	सङ्ख्या	१५	नगरस्तरीय	१५००
७.२	सरोकारवाला क्षमता वृद्धि	नयाँ	पटक	५	नगरस्तरीय	६५००
७.३	विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन	नयाँ	संख्या	१	नगरस्तर	१५०००
७.४	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सम्बन्धी तालिम	नयाँ	पटक	१	वाह्य	१०००
७.५	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको अनुगमन	नयाँ	पटक	६	नगरस्तर	७००
	जम्मा बजेट					**२४७००**
	कूल जम्मा बजेट					**३०५६५०**

९.२ नगर गौरवका आयोजना

नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा महत्वपूर्ण र प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउने र नगरपालिकाको पहिचान दर्शाउन मद्दत गर्ने रणनीतिक महत्वका नगर गौरबका आयोजनाहरूको छनौट देहायका अधारहरूको विश्लेषण पश्चात् गरिएको हो । उल्लेखित आयोजनाहरू र बजेट सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रमा समावेश गरिएका छन् ।

१. नगरपालिकाको रणनीतिक आवश्यकता पूरा गर्ने,
२. पूर्व सम्भाव्यता भएको र कार्यान्वयन योग्य,
३. हरित, उत्थानशील र समावेशी विकासमैत्री,
४. बहुपक्षीय लगानीको आवश्यकता भएको,
५. बढी प्रतिफल दिने

परिच्छेद १०
कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

१०.१ कार्यान्वयन संस्थागत व्यवस्था

आवधिक नगर विकास योजना नगरसभाबाट स्वीकृत भए पश्चात कार्यान्वयनमा लगिनेछ। आवधिक योजनाका नतिजा, कार्यक्रम तथा प्राथमिकताहरू वार्षिक योजना/कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानिनेछ । आवश्यकता अनुसार योजना कार्यान्वयन सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड, कार्यविधि तथा कार्यान्वयन विधि तयार गरिनेछन् । योजना कार्यान्वयन विधि, कार्यान्वयन समयतालिका, निकायगत भूमिका सहितको वार्षिक कार्यान्वयन योजना तयार गरिनेछ । एकीकृत वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमाको नमुना खाका अनुसूची २ मा दिईएको छ । यसलाई आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरी सोही आधारमा वार्षिक नगर विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्दछ ।

नगरपालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयन गर्ने निकायसँग सम्झौता गरेर मात्र योजना सञ्चालन गरिनेछन । गैसस, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था, टोल विकास संस्था लगायतका संस्थाहरूसँग नगरपालिकाले सम्झौताका आधारमा मात्र कुनै पनि प्रकारको अध्ययन, सर्भेक्षण वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ । आवधिक नगर विकास योजना कार्यान्वयनमा संलग्न रहने गैसस लगायतका निकायहरूले पनि आफ्नो बार्षिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट नगरपालिकाको बार्षिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गराई नगरपालिकाले तोकेको संयुक्त अनुगमन तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली अपनाउनेछन ।

नगरपालिकामा सबै वर्गक्षेत्र, समुदायबाट छानिएर आएका आयोजनाहरूलाई वर्गीकरण गरी आयोजना दस्तावेजहरू व्यवस्थित तरिकाले आयोजना बैङ्कमा राखिनेछन । कार्यान्वयनका लागि योजना छनौट गर्दा आयोजना बैंकबाट प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । आयोजना बैंक स्थापनालाई प्राथमिकताका साथ आवधिक योजनको पहिलो वर्षमा गरिनेछ ।

यस आवधिक नगर विकास योजनाका नतिजाहरू आगामी ५ वर्षमा हासिल हुने गरी प्रमुख कार्यक्रम तथा योजना खाकामा उल्लेख गरिएका छन् । वडा विशेषको योजना/क्रियाकलापहरू यसमा समावेश गरिएको छैन । वडागत योजना मागहरू सन्दर्भका लागि छुट्टै दस्तावेजीकरण गरिएको छ । ती योजनाहरू वार्षिक नगर विकास योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछन ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा (१४) उपदफा (१) को व्यवस्था वमोजिम काम, कारवाही व्यवस्थित गर्न र दफा (६७) बमोजिम बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रकृयालाई समेत सहजीकरण गर्ने उद्देश्यले नगरपालिकामा रहेका विषयगत समितिहरूले आवधि योजनाको लक्ष्य पूराहुने गरी वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि टोल/वस्तीहरूमा योजना माग/अनुरोध फारम वितरण र नागरिक भेला वा सामुदायिक भेला वा वडा भेला आयोजना गर्न सहजीकरण र समन्वय गर्नेछन ।

१०.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनको लागि नियमित अनुगमन अनिवार्य हुन्छ । आवधिक योजनाका कार्यक्रम र गतिविधिहरूको कार्यान्वयनको परिणाम तथा असर तहसम्मको उपलब्धिको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ । असर तहको नतिजा मापनको लागि असरकेन्द्रित सूचकहरू (तालिका ३.१: नतिजा, सूचक, आधार वर्षको अवस्था र लक्ष्य) स्थापित गरिएका छन् । कार्यान्वयन चरणमा आउन सक्ने समस्या तथा बाधाहरूको पहिचान र न्यूनीकरण गर्दै लक्ष्य हासिल गर्न आवश्यक पृष्ठपोषणका लागि सूचना सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रस्तुतिको जिम्मेवारी बाँडफाट, स्रोत र कार्यान्वयनमा लाग्ने समयसमेतको छुट्टै कार्ययोजना तयार गरिने छ ।

तालिका ३.१ मा उल्लेखित लक्ष्य र प्रमुख सूचकहरूको आधारमा कार्यक्रमहरूको अनुगमन फारमहरू तयार गरी सोको आधारमा वार्षिक प्रगति अनुगमन गरिने छ। अनुगमन कार्ययोजनालाई सहयोग पुग्ने गरी सूचना सङ्कलन, प्रशोधन एवम् विश्लेषणको लागि प्रतिवेदन लिने र दिने जिम्मेवारी किटान गरिने छ। प्रमुख कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगति अनुगमन अनुसूची -३ बमोजिम र नतिजागत वार्षिक प्रगति अनुसूची -३ (क) बमोजिमको फारममा गरिने छ । फारमहरू आवश्यकता अनुरूप परिमार्जन गर्न सकिने छ।

१०.२.१ अनुगमन, मूल्याङ्कन, सिकाई (Monitoring, Evaluation and Learning)

अनुगमनका लागि पूर्वसर्तका रूपमा रहेको तथ्याङ्क भण्डारको स्थापना प्राथिमताका साथ गरिनेछ। आवधिक योजना कार्यान्वयनको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि MEL (Monitoring, Evaluation and Learning) पद्धति अवलम्बन गरिने छ। समीक्षा, अनुगमन र प्रतिवेदन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने उद्देश्यका साथ योजना शाखाको संरचनामा दक्ष जनशक्ति सहितको एक MEL एकाइ स्थापना वा विद्यमान एकाइलाई पुनःसंरचित गरी क्षमतायुक्त बनाइने छ। यो पद्धतिमा कार्यक्रमको प्रगतिको अनुगमन, मूल्याङ्कन आवश्यकता अनुरूप परिमार्जन र परिणामको लेखाजोखा गरिने छ। परिणामका लागि जवाफदेहिता बहन गर्नुपर्ने पदाधिकारी किटान गरिने छ। कार्यान्वयनका क्रममा भएका सिकाइमार्फत निरन्तर सुधारको कार्य संस्कृतिको विकास गरिने छ। स्थलगत अध्ययन, अवलोकन, बैठक, गोष्ठी, अन्तरक्रिया, जनगुनासो सुनवाई तथा सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको प्रयोगबाट समेत योजना कार्यान्वयन प्रक्रियालाई सरल, पारदर्शी र नतिजामूखी बनाइनेछ।

१०.२.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी

आवधिक नगर विकास योजना र सम्बन्धित कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी नगर कार्यपालिका र नगरपालिकाको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिको हुनेछ। आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रकृयामा देहाय बमोजिमका निकायको जिम्मेवारी रहनेछ। अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना वार्षिक नगर विकास योजनामा समावेश हुनेछ।

(१) नगर कार्यपालिका र विषयगत समिति।
(२) नगरस्तरीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति।
(३) वडास्तरीय अनुगमन समिति।
(४) जिल्ला समन्वय समिति।
(५) नगरपालिकाका विषयगत शाखा, उपशाखा र विकास साझेदारको सहयोगमा संचालित परियोजना, कार्यक्रम र सङ्घ, संस्था।
(६) समुदायमा आधारित सङ्घ संस्था।
(७) स्वतन्त्र विज्ञ सम्मिलित तेश्रो पक्ष।

आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका विधि देहाय अनुसार हुनेछः

१०.२.३ अनुगमन सम्बन्धी जिम्मेवारी

<u>नागरिक अनुगमन</u>ः समुदायमा आधारित सङ्घ, संस्थाले आ-आफ्नो भौगोलिक क्षेत्रमा।
<u>नियमित स्थलगत अनुगमन</u>ः सम्बन्धित पदाधिकारी, कर्मचारी, प्राविधिक बाट।
<u>कार्ययोजना (लक्ष्य तथा प्रगति) अनुगमन</u>ः सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,चौमासिक समीक्षा।
<u>नतिजामा आधारित अनुगमन</u>ः बार्षिक समीक्षा, सामाजिक जवाफदेहितका औजारको प्रयोग।
<u>संयुक्त अनुगमन</u>ः आवश्यकता अनुसार गैससको समेत संलग्नतामा।

१०.२.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया

आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया देहाय अनुसार हुनेछः

कार्य	जिम्मेवारी	समय	विधि र प्रकृया
क्रियाकलाप तथा प्रतिफल अनुगमन/ समीक्षा	नगर कार्यपालिका, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति	त्रैमासिक, बार्षिक	• स्थलगत अनुगमन • बार्षिक कार्ययोजना (लक्ष्य र प्रगति विवरण) को अवलम्वन • प्रतिफल अनुगमन चेक लेष्ट/ फारम अनुसार मापन गर्ने • नागरिक अनुगमन
नतिजा तह मूल्यांकन	नगर कार्यपालिका, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति, तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधी र आवधिक योजनाको अन्तिम वर्ष	• सहभागितामूलक छलफल • नतिजामूलक अनुगमन खाका/चेक लेष्ट अनुसार नतिजा मापन • नमूना सर्वेक्षण • वस्तुगत विवरण अध्ययन • संयुक्त अनुगमन
प्रभाव तह मूल्यांकन	नगर कार्यपालिका, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति, स्वतन्त्र विज्ञ/तेश्रो पक्ष	• आवधिक योजना कार्यान्वयनको २.५ देखि ३ वर्षको अवधिमा मध्यावधी मूल्यांकन गर्ने • आवधिक योजनाको ५ वर्षे अवधि पुरा भए पश्चात अन्तिम मूल्यांकन गर्ने	• नतिजामूलक अनुगमन खाका/चेक लेष्ट/ फारम अनुसार नतिजा मापन • सहभागितामूलक छलफल • अध्ययन तथा सर्वेक्षण • वस्तुगत विविरण अध्ययन • प्रगति प्रतिवेदन अध्ययन • विज्ञको अवलोकन तथा अनुभव

१०.३ मध्यावधि मूल्याङ्कन

योजना कार्यान्वयनको तीन वर्ष पछि योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन गरिनेछ। मध्यावधि मूल्याङ्कन गर्दा मूल्याङ्कन अवधिमा हासिल भएका परिमाणात्मक तथा गुणात्मक उपलब्धि एवम् कार्यान्वयन सम्बन्धी समस्या र कमजोरीको वस्तुगत विश्लेषण गरिनेछ। मूल्याङ्कन अवधिमा भएका कानुनी एवम् नीतिगत परिवर्तन, उपलब्ध स्रोत साधन समेतको समीक्षा गरी प्राप्त सुझावका आधारमा आवश्यकता अनुसार विद्यमान व्यवस्थापनको समीक्षाका साथ योजना कार्यान्वयनको बाँकी अवधिका लागि उद्देश्य तथा नतिजाहरू परिमार्जन गरिनेछ।

१०.४ अन्तिम मूल्याङ्कन

प्रस्तुत योजना कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्याङ्कको प्रतिवेदनको आधार र योजना अवधि समाप्त भएपछि ६ महिना पश्चात तेस्रो पक्षबाट अन्तिम मूल्याङ्कन गरिनेछ। मूल्याङ्कनबाट प्राप्त नतिजा तथा पृष्ठपोषणलाई आगामी रणनीतिक योजना लगायत अन्य योजनाको तर्जुमाको आधारको रूपमा लिइनेछ।

अनुसूची- १

मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको आवधिक योजना अवधिभरको लागि कूल आय प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	नगरपालिकाको आधार बर्षको कूल सम्भावना	प्रक्षेपित आय रु				
			०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१००००		८६४,८४२,४७८	९१०,७०३,४७२	९५६,१८३,५२१	९९६,१८३,६२०	१,०४९,८४३,४०५	१,१०६,५७१,२३९
११०००	**कर**	२०९,५३८,४७८	२२२,६३४,२७२	२३३,७१०,८६१	२३७,६६६,१४०	२५३,३७५,०५०	२७०,२५१,९६७
११३००	**सम्पत्ती कर**	८०,०००,०००	८४,०००,०००	८८,२००,०००	९२,६१०,०००	९७,२४०,५००	१०२,१०२,५२५
११३१०	**अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर**	७०,०००,०००	७३,५००,०००	७७,१७५,०००	८१,०३३,७५०	८५,०८५,४३८	८९,३३९,७०९
११३१३	सम्पत्ति कर *(सम्पत्ति कर)*	१००००००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
११३१४	भूमी कर/मालपोत	१००००००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५००००००	५२,५००,०००	५५,१२५,०००	५७,८८१,२५०	६०,७७५,३१३	६३,८१४,०७८
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**	१०,०००,०००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
११३२१	घर बहाल कर	५०००००	५,२५०,०००	५,५१२,५००	५,७८८,१२५	६,०७७,५३१	६,३८१,४०८
११३२२	बहाल विटौरी कर	५०००००	५,२५०,०००	५,५१२,५००	५,७८८,१२५	६,०७७,५३१	६,३८१,४०८
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**	१२१,९८८,४७८	१३०,७०६,७७२	१३७,२४२,१११	१३६,३२३,९५२	१४६,९६३,२५४	१५८,५१६,८३०
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**	६९,५१०,९८०	७६,४१०,२८८	८०,२३०,८०२	७६,४६२,०७८	८४,१०८,२८६	९२,५१९,११४
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	६९,५१०,९८०	७६,४१०,२८८	८०,२३०,८०२	७६,४६२,०७८	८४,१०८,२८६	९२,५१९,११४
११४२०	**अन्तःशुल्क**	२५,०००,०००	२५,४४५,११२	२६,७१७,३६८	२८,०५३,२३६	२९,४५५,८९८	३०,९२८,६९३
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	२५,०००,०००	२५,४४५,११२	२६,७१७,३६८	२८,०५३,२३६	२९,४५५,८९८	३०,९२८,६९३
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**	२७,२७७,४९८	२८,६४१,३७२	३०,०७३,४४१	३१,५७७,११३	३३,१५५,९६९	३४,८१३,७६७
११४५१	सवारी साधन कर (साना सवारी)	-	-	-	-	-	-
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर	-	-	-	-	-	-
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर (प्रदेश)	२७,२७७,४९८	२८,६४१,३७२	३०,०७३,४४१	३१,५७७,११३	३३,१५५,९६९	३४,८१३,७६७
११४७०	**मनोरंजन तथा विज्ञापन कर**	२००,०००	२१०,०००	२२०,५००	२३१,५२५	२४३,१०१	२५५,२५६
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	१००,०००	१०५,०००	११०,२५०	११५,७६३	१२१,५५१	१२७,६२८
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	१००,०००	१०५,०००	११०,२५०	११५,७६३	१२१,५५१	१२७,६२८
११६००	**अन्य कर**	७,५५०,०००	७,९२७,५००	८,२६८,७५०	८,७३२,१८८	९,१७१,२९७	९,६३२,६१२

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	नगरपालिकाको आधार बर्षको कूल सम्भावना	प्रक्षेपित आय रु				
			०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
११६१०	**व्यवसायले भुक्तानी गर्ने**	७,५००,०००	७,८७५,०००	८,२६८,७५०	८,६८२,१८८	९,११६,२९७	९,५७२,११२
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने (जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर)	२,५००,०००	२,६२५,०००	२,७५६,२५०	२,८९४,०६३	३,०३८,७६६	३,१९०,७०४
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने (व्यवसाय कर)	५,०००,०००	५,२५०,०००	५,५१२,५००	५,७८८,१२५	६,०७७,५३१	६,३८१,४०८
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**	-	-	-	-	-	-
११६२१	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने		-	-	-	-	-
११६९०	**अन्य कर**	५०,०००	५२,५००	-	५०,०००	५५,०००	६०,५००
११६९१	अन्य कर	५०,०००	५२,५००		५०,०००	५५,०००	६०,५००
१३०००	**अनुदान**	४८८,४०४,०००	५१२,८२४,२००	५३८,४६५,४१०	५६५,३८८,६८१	५९३,६५८,११५	६२३,३४१,०२०
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	४८८,१०४,०००	५१२,५०९,२००	५३८,१३४,६६०	५६५,०४१,३९३	५९३,२९३,४६३	६२२,९५८,१३६
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**	४८८,१०४,०००	५१२,५०९,२००	५३८,१३४,६६०	५६५,०४१,३९३	५९३,२९३,४६३	६२२,९५८,१३६
१३३११	समानिकरण अनुदान (संघ)	१०८,५००,०००.००	११३,९२५,०००	११९,६२१,२५०	१२५,६०२,३१३	१३१,८८२,४२८	१३८,४७६,५५०
१३३११	समानिकरण अनुदान (प्रदेश)	१०,९०६,०००.००	११,४५१,३००	१२,०२३,८६५	१२,६२५,०५८	१३,२५६,३११	१३,९१९,१२७
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु (संघ)	२६४,१००,०००.००	२७७,३०५,०००	२९१,१७०,२५०	३०५,७२८,७६३	३२१,०१५,२०१	३३७,०६५,९६१
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु (प्रदेश)	४,५००,०००.००	४,७२५,०००	४,९६१,२५०	५,२०९,३१३	५,४६९,७७८	५,७४३,२६७
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत (संघ)	७,५००,०००.००	७,८७५,०००	८,२६८,७५०	८,६८२,१८८	९,११६,२९७	९,५७२,११२
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत (प्रदेश)		-	-	-	-	-
१३३१४	विषेश अनुदान चालु (प्रदेश)	१७,५९८,०००	१८,४७७,९००	१९,४०१,७९५	२०,३७१,८८५	२१,३९०,४७९	२२,४६०,००३
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत	२०,०००,०००	२१,०००,०००	२२,०५०,०००	२३,१५२,५००	२४,३१०,१२५	२५,५२५,६३१
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु (प्रदेश)	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	८,०००,०००	८,४००,०००	८,८२०,०००	९,२६१,०००	९,७२४,०५०	१०,२१०,२५३
१३३१८	अन्य अनुदान चालु *(सामाजिक सुरक्षा)*	१७,०००,०००	१७,८५०,०००	१८,७४२,५००	१९,६७९,६२५	२०,६६३,६०६	२१,६९६,७८७
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत (जिसस)	-	-	-	-	-	-
१३४००	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	३००,०००	३१५,०००	३३०,७५०	३४७,२८८	३६४,६५२	३८२,८८४

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	नगरपालिकाको आधार बर्षको कूल सम्भावना	प्रक्षेपित आय रु				
			०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१३४१०	**अन्य आन्तरिक अनुदान**	३००,०००	३१५,०००	३३०,७५०	३४७,२८८	३६४,६५२	३८२,८८४
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान (*सडक बोर्ड नेपाल)*		-				
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान (*लागत सहभागिता)*	३००,०००	३१५,०००	३३०,७५०	३४७,२८८	३६४,६५२	३८२,८८४
१४०००	**अन्य राजश्व**	१३६,४००,०००	१४३,२२०,०००	१५०,३८१,०००	१५७,९००,०५०	१६५,७९५,०५३	१७४,०८४,८०५
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**	६०,३००,०००	६३,३१५,०००	६६,४८०,७५०	६९,८०४,७८८	७३,२९५,०२७	७६,९५९,७७८
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**	६०,३००,०००	६३,३१५,०००	६६,४८०,७५०	६९,८०४,७८८	७३,२९५,०२७	७६,९५९,७७८
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय	२००,०००	२१०,०००	२२०,५००	२३१,५२५	२४३,१०१	२५५,२५६
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	१००,०००	१०५,०००	११०,२५०	११५,७६३	१२१,५५१	१२७,६२८
१४१५४	बाँडफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी		-	-	-	-	-
१४१५५	बाँडफाँड भई प्राप्त जल स्रोत सम्बन्धी रोयल्टी		-	-	-	-	-
१४१५६	बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत्त सम्बन्धी रोयल्टी	-	-	-	-	-	-
१४१५७	बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय	६०,०००,०००	६३,०००,०००	६६,१५०,०००	६९,४५७,५००	७२,९३०,३७५	७६,५७६,८९४
१४१५८	बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी		-	-	-	-	-
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी		-	-	-	-	-
१४१९०	**अन्य शुल्क**	-	-	-	-	-	-
१४१९१	पर्यटन शुल्क		-				
१४१९२	पदयात्रा शुल्क		-				
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	३५,०००,०००	३६,७५०,०००	३८,५८७,५००	४०,५१६,८७५	४२,५४२,७१९	४४,६६९,८५५
१४२१०	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	२००,०००	२१०,०००	२२०,५००	२३१,५२५	२४३,१०१	२५५,२५६
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क		-				

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	नगरपालिकाको आधार बर्षको कूल सम्भावना	प्रक्षेपित आय रु				
			०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क (पार्क, एम्बुलेन्स, औजार, उपकरण आदि)	२००,०००	२१०,०००	२२०,५००	२३१,५२५	२४३,१०१	२५५,२५६
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**	**११,०५०,०००**	**११,६०२,५००**	**१२,१८२,६२५**	**१२,७९१,७५६**	**१३,४३१,३४४**	**१४,१०२,९११**
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	-	-	-	-	-	-
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	-	-	-	-	-	-
१४२२४	परीक्षा शुल्क	५०,०००	५२,५००	५५,१२५	५७,८८१	६०,७७५	६३,८१४
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी		-	-	-	-	-
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	११,०००,०००	११,५५०,०००	१२,१२७,५००	१२,७३३,८७५	१३,३७०,५६९	१४,०३९,०९७
१४२४०	**दस्तुर**	**१८,२५०,०००**	**१९,१६२,५००**	**२०,१२०,६२५**	**२१,१२६,६५६**	**२२,१८२,९८९**	**२३,२९२,१३९**
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क		-	-	-	-	-
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	८,०००,०००	८,४००,०००	८,८२०,०००	९,२६१,०००	९,७२४,०५०	१०,२१०,२५३
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	१०,०००,०००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१५०,०००	१५७,५००	१६५,३७५	१७३,६४४	१८२,३२६	१९१,४४२
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर (अन्य प्रमाणित समेत)	१००,०००	१०५,०००	११०,२५०	११५,७६३	१२१,५५१	१२७,६२८
१४२४९	अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत) (सेवा शुल्क दस्तुर)		-	-	-	-	-
१४२५०	**अन्य प्रशासनिक दस्तुर**	**५००,०००**	**५२५,०००**	**५५१,२५०**	**५७८,८१३**	**६०७,७५३**	**६३८,१४१**
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०	५७८,८१३	६०७,७५३	६३८,१४१
१४२६०	**अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क**	**५,०००,०००**	**५,२५०,०००**	**५,५१२,५००**	**५,७८८,१२५**	**६,०७७,५३१**	**६,३८१,४०८**
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय (कन्टिन्जेन्सी)	५००००००	५,२५०,०००	५,५१२,५००	५,७८८,१२५	६,०७७,५३१	६,३८१,४०८
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**१,१००,०००**	**१,१५५,०००**	**१,२१२,७५०**	**१,२७३,३८८**	**१,३३७,०५७**	**१,४०३,९१०**
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**१,१००,०००**	**१,१५५,०००**	**१,२१२,७५०**	**१,२७३,३८८**	**१,३३७,०५७**	**१,४०३,९१०**
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	-	-		-	-	-
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१,०००,०००	१,०५०,०००	१,१०२,५००	१,१५७,६२५	१,२१५,५०६	१,२७६,२८२
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा	१००,०००	१०५,०००	११०,२५०	११५,७६३	१२१,५५१	१२७,६२८
१४५००	**विविध राजश्व**	४०,०००,०००	४२,०००,०००	४४,१००,०००	४६,३०५,०००	४८,६२०,२५०	५१,०५१,२६३

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	नगरपालिकाको आधार बर्षको कूल सम्भावना	प्रक्षेपित आय रु				
			०८१/८२	०८२/८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६
१४५१०	**चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु**	-	-	-	-	-	-
१४५११	वीमा दावी प्राप्ती						
१४५२०	**अन्य राजस्व**	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क						
१४५२९	अन्य राजस्व	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
१४५३०	**पूँजीगत राजश्व**	-	-	-	-	-	-
१४६१०	**व्यवसाय कर**	१०,०००,०००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
१४६११	व्यवसाय कर	१०,०००,०००	१०,५००,०००	११,०२५,०००	११,५७६,२५०	१२,१५५,०६३	१२,७६२,८१६
१५०००	**विविध प्राप्ती**	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०	५००,०००	५५०,०००	६०५,०००
१५१००	**विविध प्राप्ती**	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०	५००,०००	५५०,०००	६०५,०००
१५११०	**विविध प्राप्ती**	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०	५००,०००	५५०,०००	६०५,०००
१५१११	बेरुजु	५००,०००	५२५,०००	५५१,२५०	५००,०००	५५०,०००	६०५,०००
१५११२	निकासा फिर्ता		-	-			
१५११३	अनुदान फिर्ता		-	-			
३२१२२	गत वर्षको मौज्दात	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
३३१४३	अन्य संस्थाहरुबाट ऋण प्राप्ती	-	-	-	-	-	-
	जम्मा	८६४,८४२,४७८	९१०,७०३,४७२	९५६,१८३,५२१	९९६,१८३,६२०	१,०४९,८४३,४०५	१,१०६,५७१,२३९

बिषयक्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण							
सिनः	कूल स्रोत उपलब्धता	आधार बर्षको कूल सम्भावना	आ.व.०८१/८२ को अनुमान	आ.व.०८२/८३ को अनुमान	आ.व.०८३/८४ को अनुमान	आ.व.०८४/८५ को अनुमान	आ.व.०८५/८६ को अनुमान
१	आन्तरिक आय	१६४,३५०,०००	१७२,५६७,५००	१८१,१४०,७५०	१९०,१६८,९७५	१९९,७०४,९२४	२०९,७२०,४२०
२	संघीय राजस्वबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट	९४,६१०,९८०	१०१,९६०,४००	१०७,०५८,४२०	१०४,६३१,०७६	११३,६८५,७३४	१२३,५७५,४३५
३	बागमति प्रदेशबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट	८७,४७७,४९८	९१,८५१,३७२	९६,४४३,९४१	१०१,२६६,१३८	१०६,३२९,४४५	१११,६४५,९१७
४	अन्तर सरकार वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुने	४८८,१०४,०००	५१२,५०९,२००	५३८,१३४,६६०	५६५,०४१,३९३	५९३,२९३,४६३	६२२,९५८,१३६
५	लागत सहभागिताबाट प्राप्त हुने	३००,०००	३१५,०००	३३०,७५०	३४७,२८८	३६४,६५२	३८२,८८४

बिषयक्षेत्रगत स्रोत प्रक्षेपण

सिनः	कूल स्रोत उपलब्धता	आधार बर्षको कूल सम्भावना	आ.व.०८१/८२ को अनुमान	आ.व.०८२/८३ को अनुमान	आ.व.०८३/८४ को अनुमान	आ.व.०८४/८५ को अनुमान	आ.व.०८५/८६ को अनुमान
	जम्मा	**८३४,८४२,४७८**	**८७९,२०३,४७२**	**९२३,१०८,५२१**	**९६१,४५४,८७०**	**१,०१३,३७८,२१७**	**१,०६८,२८२,७९३**
६	मौज्दात	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
	कूल स्रोत उपलब्धता	**८६४,८४२,४७८**	**९१०,७०३,४७२**	**९५६,१८३,५२१**	**९९६,१८३,६२०**	**१,०४९,८४३,४०५**	**१,१०६,५७१,२३९**
	प्रशासनिक खर्च औसत ४० प्रतिशत	३४५,९३६,९९१	३६४,२८१,३८९	३८२,४७३,४०८	३९८,४७३,४४८	४१९,९३७,३६२	४४२,६२८,४९६
	विकास खर्चको लागि बाँकी बजेट	**५१८,९०५,४८७**	**५४६,४२२,०८३**	**५७३,७१०,११३**	**५९७,७१०,१७२**	**६२९,९०६,०४३**	**६६३,९४२,७४४**
	अन्तरसरकारी अनुदान	४८८,१०४,०००	५१२,५०९,२००	५३८,१३४,६६०	५६५,०४१,३९३	५९३,२९३,४६३	६२२,९५८,१३६
	समानीकरण अनुदान (संघ)	१०८,५००,०००	११३,९२५,०००	११९,६२१,२५०	१२५,६०२,३१३	१३१,८८२,४२८	१३८,४७६,५५०
	समानीकरण अनुदान (प्रदेश)	१०,९०६,०००	११,४५१,३००	१२,०२३,८६५	१२,६२५,०५८	१३,२५६,३११	१३,९१९,१२७
	सशर्त अनुदान चालु (संघ)	२६४,१००,०००	२७७,३०५,०००	२९१,१७०,२५०	३०५,७२८,७६३	३२१,०१५,२०१	३३७,०६५,९६१
	सशर्त अनुदान चालु (प्रदेश)	४,५००,०००	४,७२५,०००	४,९६१,२५०	५,२०९,३१३	५,४६९,७७८	५,७४३,२६७
	सशर्त अनुदान पूँजीगत (संघ)	७,५००,०००	७,८७५,०००	८,२६८,७५०	८,६८२,१८८	९,११६,२९७	९,५७२,११२
	सशर्त अनुदान पूँजीगत (प्रदेश)		-	-	-	-	-
	बिशेष अनुदान प्रदेश चालु	१७,५९८,०००	१८,४७७,९००	१९,४०१,७९५	२०,३७१,८८५	२१,३९०,४७९	२२,४६०,००३
	बिशेष अनुदान पूँजीगत (संघ)	२०,०००,०००	२१,०००,०००	२२,०५०,०००	२३,१५२,५००	२४,३१०,१२५	२५,५२५,६३१
	समपुरक अनुदान पूँजीगत	३०,०००,०००	३१,५००,०००	३३,०७५,०००	३४,७२८,७५०	३६,४६५,१८८	३८,२८८,४४७
	समपुरक अनुदान चालु	८,०००,०००	८,४००,०००	८,८२०,०००	९,२६१,०००	९,७२४,०५०	१०,२१०,२५३
	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा)	१७,०००,०००	१७,८५०,०००	१८,७४२,५००	१९,६७९,६२५	२०,६६३,६०६	२१,६९६,७८७

अनुसूची- २
एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको खाका

आवधिक योजना				**वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम**							
योजनाको विषयगत क्षेत्र	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन रकम	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
सामाजिक विकास											
पूर्वाधार विकास											
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											
संस्थागत विकास तथा सुशासन											

अनुसूची- ३
प्रमुख कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगति (आ. व.............)

वार्षिक परिमाणात्मक तथा वित्तीय लक्षहरू विषयगत परिच्छेदहरूमा उल्लेखित कार्यक्रमहरूको प्रमुख सूचकबाट लिइने छ ।

वार्षिक रूपमा भरिने प्रगति फारममा त्रैमासिक रूपमा वा आवश्यकता अनुसार छुट्टै फारम बनाइ लिनुपर्ने छ ।

उद्देश्य	प्रमुख कार्यक्रमहरू	भौतिक प्रगति			वित्तीय प्रगति (रू ....मा)		
		वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक उपलब्धि	उपलब्धि प्रतिशत	वार्षिक खर्च अनुमान	वार्षिक खर्च	उपलब्धि प्रतिशत
१.१	१						
	२						
	३						
२.२	१						
	२						

अनुसूची- ३ (क)
नतिजागत वार्षिक प्रगति (आ. व.............)

नतिजा, सूचक, आधार वर्षको अवस्था र वार्षिक परिमाणात्मक लक्ष्य तालिका ३.१ बाट लिइने छ ।

उद्देश्यगत नतिजा	सूचक	एकाइ	वार्षिक लक्ष्य	आ.व. को अन्त्यको अवस्था	पुष्टयाँइको आधार
१.(२. ६. १)	१				
	२				
	३				
१.(२. ६. २)	१				
	२				

सन्दर्भ सामग्री

१. जिल्ला बस्तुगत विवरण, काभ्रेपलाञ्चोक, २०७४, केन्द्रीय तथ्यांक कार्यालय
२. दोस्रो आवधिक योजना, २०८१, बागमती प्रदेश सरकार
३. नगर यातायात गुरुयोजना, २०७६, मण्डनदेउपुर नगरपालिका
४. नेपालको संविधान (२०७२)
५. मण्डनदेउपुर नगरपालिकाका नीति तथा कार्यक्रम र बजेट पुस्तिकाहरु
६. मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०८१
७. मण्डनदेउपुर नगरपालिकाको वेव साइट
८. मण्डनदेउपुर नगरपालिकामा उपलव्ध विवरण (प्रकाशन भएका/प्रकाशन नभएका)
९. महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदनहरु
१०. राष्ट्रिय जनगणना, २०७८, केन्द्रीय तथ्यांक कार्यालय
११. सम्वृद्धिको यात्रामा मण्डनदेउपुर नगरपालिका, पाँच वर्षे उपलब्धिहरु (२०७४-२०७८)
१२. सोह्रौ योजना, २०८१, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल
१३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४